

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना

२०८०

बाँसगढी नगरपालिका,
बर्दिया

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

नगर प्रमुखको कलमबाट

शिक्षा मानिसको आधारभूत आवश्यकता र विकासको जननी हो । यो ज्ञान, सीप र अभिवृत्तिको स्रोत हो । ज्ञान मानवको तेस्रो आँखा हो । सीप आयआर्जनको आधार हो ; जीवन जिउने कला हो । प्राप्त ज्ञान,सीप प्रतिको अनुभूति र व्यवहार अभिवृत्ति हो । शिक्षा त्यो अमृत हो; जसले अज्ञानताको अँध्यारोलाई ज्ञानको उज्यालोलो नाश गर्छ; रिसलाई मारिदिन्छ; कठोर हृदयलाई पगाल्छ; करुणा जगाउँछ, प्राप्तिलाई त्यागमा स्थानान्तरण गर्छ र व्यक्तिगत स्वार्थलाई सामाजिक हितमा रुपान्तरण गरिदिन्छ ।

विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय कानून तथा दस्तावेजहरूले शिक्षालाई मानिसको नैसर्गिक अधिकारको रुपमा उल्लेख गरेका छन् भने नेपालको संविधानले यसलाई जनताको मौलिक हकमा समावेश गरी माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र समावेश गरेको छ । मौजुदा संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था अनुसार स्थानीय तह भित्रका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मूल धारमा ल्याई जीवनोपयोगी ज्ञान सीप प्रदान गरी अपेक्षित लक्ष्य हासिल गर्न नगर शिक्षा योजना निर्माण गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने भएकोले यो योजना निर्माण गरिएको हो ।

नगर शिक्षा योजना निर्माणको लागि गठन गरिएको योजना तर्जुमा समितिले यस नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको सूक्ष्म अध्ययन गरी प्रक्रियागत रुपमा योजना निर्माण कार्यको थालनी गरेको हो । योजनालाई नगरपालिकाको आवश्यकता अनुरूप यहाँको शैक्षिक रुपान्तरण गर्ने उच्च दस्तावेज बनाउन भरमग्दुर प्रयास गरिएको छ । यसको लागि समितिले अहोरात्र खटेर तोकिएको समयमा आफ्नो जिम्मेवारी गरेको अनुभूति गरेको छ । समयको पावन्दी, तथ्याङ्कको अभाव, साधन स्रोतको कमि जस्ता समस्याहरूले गर्दा समितिले परिकल्पना गरेका सबै कुराहरू योजनामा समावेश गर्न सकिएको छैन; तथापि यसमा समावेश गरिएका पक्षहरूलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिएमा आगामी १० वर्ष भित्र आशातीत लक्ष्य हासिल हुने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

बाँसगढी नगरपालिकाको स्रोत साधनको कमिका कारण सोचनीय रुपमा शैक्षिक क्षेत्रको विकासमा चुनौती रहेको परिस्थितिमा सीमित साधन स्रोतमा पनि योजनावद्ध रुपमा अगाडि बढ्न सहयोग गर्ने योजना निर्माणको लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने Unesco nepal, योजना निर्माणको जिम्मेवारी सुम्पेर आवश्यक सम्पूर्ण व्यवस्था मिलाउने शिक्षा ,युवा तथा खेलकुद शाखा ,शैक्षिक विकासका लागि साझेदारीको रुपमा काम गर्दै आएका र यो योजना निर्माणको लागि प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने विभिन्न संघसंस्था र योजनाका लागि आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु हुने जनप्रतिनिधि, राजनीतिक दल, संचारकर्मी, प्रधानाध्यापक , शिक्षक, अभिभावक एवम् अन्य सबै सरोकारवालाहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछौं।

योजना आफैमा निर्जीव हुन्छ । यसको जीवन्तता कार्यान्वयनमा हुन्छ । त्यसैले योजना कार्यान्वयनको सारथी बाँसगढी नगरपालिका,बाँसगढी नगर शिक्षा समिति र शिक्षा शाखाबाट यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अपेक्षा गर्दछौं ।

अन्त्यमा १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजना निर्माणका लागि बाँसगढी नगरपालिकालाई छनौट गर्ने निकाय नेपाल सरकार शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गर्ने Unesco nepal र विशेषज्ञका रुपमा सहयोग गर्ने योजना विशेषज्ञलाई विशेष धन्यवाद दिदै योजनामा भएका कमि कमजोरी औँल्याइदिन र आगामी दिनहरूमा यसलाई परिमार्जन गरी अझ बढी सान्दर्भिक ,परिष्कृत र समय सापेक्ष बनाउनको लागि आवश्यक सुझाव दिनुहुन सबै शिक्षाप्रेमी महानुभाव, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी एवम् विद्वान वर्गमा हार्दिक अनुरोध गर्दछौं ।

श्री खड्क बहादुर खड्का

नगर प्रमुख

बाँसगढी नगरपालिका, बाँसगढी बर्दिया

लुम्बिनी प्रदेश ,नेपाल

दुइ शब्द

समुदायका बालबालिकाको विद्यालय शिक्षामा पहुँचको स्थितिलाई सबल बनाउन हामी सबै हातेमालो गर्न जरुरी छ । कठिन अवस्थामा रहेका सिमान्तकृत समुदाय,दलित तथा अल्पसंख्यक सास्कृतिक समुदायका बालबालिकालाई निरन्तर विद्यालय शिक्षाको मूलधारमा समाहित गर्ने पर्ने आवश्यकता छ । यस विषयमा गहन विचार सहमतिबाट सहभागितामूलक एवम् समावेशी पद्धति सरोकारवाला तथा लाभान्वित वर्गसँग गहन छलफल तथा परामर्श र सहमति निर्माण गरी शैक्षिक योजनाको विकास गरिएको हो । यो योजना बालबालिकालाई गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षण सिकाइको वातावरणमा सहभागी हुने अवसरको सुनिश्चितता प्रदान गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने महत्वपूर्ण माध्यम बन्ने अपेक्षा सहित संविधानमा उल्लेख भए अनुसारको गुणस्तरीय शिक्षा, व्यावसायिक सीप, सकारात्मक अवधारणा तथा राष्ट्रको सक्रिय र उत्पादनशील नागरिक निर्माण गर्ने तर्फ योजना लक्षित छ । शैक्षिक योजनाले संविधानद्वारा प्रत्याभूत सबै बालबालिकालाई आधारभूत शिक्षा पूरा गर्ने र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य लिएको छ । साथै विद्यालय छाड्ने बालबालिकालाई पुनः विद्यालयमा फर्काइ पढ्ने वातावरणको निर्माण गर्ने समेत यस योजनाले समेट्न खोजेको विषयवस्तु हो । यो निर्धारित लक्ष्य हासिल गर्नका लागि नागरिकमा हुनु पर्ने सीप र क्षमता विकासको साधन पनि हो । सबैलाई समतामूलक र समावेशी तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसर सुनिश्चित गर्न आफैंमा साध्य पनि हो । त्यसकारण विगतमा शिक्षा क्षेत्रका योजनाबाट हासिल गरिएका पहुँच, टिकाउपन तथा सिकाइ उपलब्धिकै जगमा शैक्षिक योजनाको तर्जुमा गरिएको छ । शैक्षिक योजनाले शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको सुदृढीकरण गरी विद्यालय व्यवस्थापन तथा निर्णय प्रकृया प्रभावकारी बनाउने र विद्यालय सुधारको अपेक्षा गरिएको छ ।

अन्त्यमा, यो योजना तयारीको क्रममा सहयोग र परामर्श प्रदान गर्ने नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, अन्तराष्ट्रिय संस्था unesco, नगरपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरू, राजनितिक दल, कर्मचारी र प्राविधिक सहयोग गर्ने विशेषज्ञ लगायत यस कार्यमा सहयोग गर्ने सबैको योगदानको उच्च कदर गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

श्री इन्दिरा चौधरी

नगर उपप्रमुख

बाँसगढी नगरपालिका

बाँसगढी, बर्दिया

लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

शुभ कामना सन्देश

बाँसगढी नगरपालिकाको बि.स.२०८०-०८९ को १० वर्षे आवधिक शिक्षा योजना निर्माण भएकोमा खुसी लागेको छ । नेपालको शैक्षिक इतिहास अध्ययन गर्दा विभिन्न कालखण्डमा थुप्रै राष्ट्रिय शिक्षा योजनाहरू बनेको भएतापनि शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तरीय विकास एवम् जीवनोपयोगी शिक्षाको खासै प्रादुर्भाव र प्रवर्धन हुन सकेको पाइदैन । खासगरी हाम्रो मुलुकमा संघीयताको स्थापना पछि बनेका स्थानीय तह/पालिकाहरूलाई विभिन्न जिम्मेवारीहरूमध्ये संवैधानिक रुपमै आफ्नो भूगोल सुहाउँदो ,व्यवहारिक र जीवनोपयोगी /प्राविधिक शिक्षाको योजना निर्माण र कार्यान्वयनको दायित्व थपिएको सन्दर्भमा बनेको यस १० वर्षे आवधिक शिक्षा योजनाको आफ्नै विशिष्ट महत्व छ ।

यस योजनाको सरसर्ती अध्ययन गर्दा यसमा थुप्रै प्रकारका विविध विषयहरू भएतापनि आगामी दिनमा कार्यान्वयन हुँदा चुनौती अवश्यम्भावी छ । तसर्थ शिक्षा योजनाको निर्माण गर्दा भविष्यमा सहज रूपले कार्यान्वयन र व्यावहारिक रुपमै लक्षित वर्गले व्यावहारिक एवम् जीवनोपयोगी शिक्षा प्राप्त गर्ने खालको हुनुपर्ने सुझाव राख्ने धृष्टता गर्दै यस योजनाको निर्माणमा अहोरात्र मेहनत पूर्वक खटिनु हुने समितिका सम्पूर्ण महानुभावहरू, शिक्षा शाखाका कर्मचारी साथीहरू तथा यस योजना निर्माणमा प्रत्यक्ष वा परोक्षरूपमा सलंगन सम्पूर्ण महानुभावहरूमा हार्दिक धन्यवाद तथा शुभ-कामना दिन चाहन्छु ।

श्री नोखीराम वली
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया

हार्दिक कृतज्ञता

योजना आफैमा व्यवस्थित तथा समग्र कार्यको फेहरिस्त हो । अझ शिक्षा योजना बालबालिकाको सर्वपक्षीय कुराको मध्यनजर गरी शिक्षाका माध्यमबाट बाँसगढीको मुहार फेर्ने उद्देश्य राखी निर्माण गर्नु जटिल विषय हो । शिक्षानै सबै कुराको मार्गदर्शक भएकाले यस बाँसगढी नगरपालिकाको मिश्रित भौगोलिक स्थितिका बाबजुत पनि सबैको भावना शिक्षाको माध्यमबाट मुखरित हुने गरी योजना बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

योजना अकाट्य हुदैन तथापि समग्र पक्ष समेट्ने प्रयास गरिएपनि केही विषय संशोधनका पक्ष हुन सक्छन् जुन सरोकारवाला पक्षसँगको छलफलबाट हुनेछ । योजना एउटा गोरेटो हो जसबाट मार्गदर्शन प्राप्त भई अघि बढ्न सहजता हुने गर्दछ तसर्थ शैक्षिक गोरेटो तय गर्न १० वर्षे नगर शिक्षा योजना तयार गरिएको छ । यस योजनाबाट हामीले आशा गरेको शैक्षिक उपलब्धी प्राप्त गर्ने कुरामा सबैको साथ, सहयोग र सुझावको अपेक्षाका साथै हाम्रो यो अभियानमा सदा सहयात्राको अपेक्षा गरेको छु ।

कोरोना महामारीको यस जटिल परिस्थितिमा पनि शिक्षा समाजको ज्योति हो यसैबाट समाजका जटिलता हल हुन सहजता हुन सक्छ भन्ने हामी सबैको मानसिकता बनेको परिस्थिति हाम्रो समाजमा स्थापित छ । सोही कुरालाई हृदयङ्गम गरी अहोरात्र नगर शिक्षा योजना निर्माणमा खटिनुहुने नगर शिक्षा योजना मस्यौदा तर्जुमा समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरु, नगर शिक्षा समितिका सदस्यहरु, जनप्रतिनिधीहरु, प्राविधिक सहयोग गर्ने विशेषज्ञ, unesco nepal, प्रदेश शिक्षा निर्देशक, प्रअ तथा शिक्षकहरु लगायत प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्णमा बाँसगढी नगर पालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको तर्फबाट र मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

मनप्रसाद रेग्मी

उपसचिव

बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया

विषयसूची

पेज नं.

परिच्छेद १ : परिचय	१-६
१.१ पृष्ठभूमि	१-२
१.२ नगर शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया	३-४
१.२ मुख्य समस्याहरु	५
१.३ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरु	५
१.४ अवसर	६
परिच्छेद २ : लक्ष्य निर्धारण	७-१५
२.१ दूर दृष्टि	७
२.२ लक्ष्य	७
२.३ उद्देश्यहरु	७
२.४ रणनीतिहरु	८
२.५ कार्यनीतिहरु	८-९
२.६ अपेक्षित उपलब्धि	१०
२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण	११-१५
परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु	१६-४०
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१६-१९
३.१.१ परिचय	१६
३.१.२ वर्तमान अवस्था	१६
३.१.३ लक्ष्य	१७
३.१.४ उद्देश्य	१७
३.१.५ रणनीतिहरु	१७
३.१.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	१८-१९
३.२ आधारभूत शिक्षा	२०
३.२.१ परिचय	२०
३.२.२ वर्तमान अवस्था	२०
३.२.३ लक्ष्य	२०
३.२.४ उद्देश्य	२०
३.२.५ रणनीतिहरु	२१
३.२.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	२१-२३
३.३ माध्यमिक शिक्षा	२४
३.३.१ परिचय	२४
३.३.२ वर्तमान अवस्था	२४-२५
३.३.३ लक्ष्य	२५
३.३.४ उद्देश्य	२५
३.३.५ रणनीतिहरु	२६
३.३.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	२६-२९
३.४ अनौपचारिक शिक्षा, साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जिवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा	३०-३४
३.४.१ परिचय	३०-३१
३.४.२ वर्तमान अवस्था	३२
३.४.३ लक्ष्य	३२
३.४.४ उद्देश्य	३२
३.४.५ रणनीतिहरु	३२-३३
३.४.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	३३-३४

३.५ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिम	३४
३.५.१ परिचय	३५
३.५.२ वर्तमान अवस्था	३५
३.५.३ लक्ष्य	३५
३.५.४ उद्देश्य	३५
३.५.५ रणनीतिहरु	३६
३.५.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	३६-३७

३.६ आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच / समावेशी शिक्षा	३८
३.६.१ परिचय	३८
३.६.२ वर्तमान अवस्था	३८
३.६.३ लक्ष्य	३८
३.६.४ उद्देश्य	३८
३.६.५ रणनीतिहरु	३९
३.६.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	३९-४०

परिच्छेद ४ : अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु ४१

४.१ पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री	४१
४.१.१ परिचय	४१
४.१.२ वर्तमान अवस्था	४१
४.१.३ लक्ष्य	४१
४.१.४ उद्देश्य	४१
४.१.५ रणनीतिहरु	४२
४.१.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	४२-४३
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	४४
४.२.१ परिचय	४४
४.२.२ वर्तमान अवस्था	४४
४.२.३ शिक्षक तयारी	४४
४.२.४ शिक्षण पेशमा आकर्षण र नियुक्ति	४५
४.२.५ शिक्षण सिकाइ कृयाकलाप	४५
४.२.६ शिक्षक पेसागत सहयोग पद्धति	४५
४.२.७ शिक्षक उत्तरदायित्व	४६
४.३ शिक्षक आपूर्ति र वितरण	४६
४.३.१ लक्ष्य	४७
४.३.२ उद्देश्य	४७
४.३.३ रणनीतिहरु	४७
४.३.४ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	४८-५०
४.४ विद्यालय व्यवस्थापन	५१
४.४.१ परिचय	५१
४.४.२ वर्तमान अवस्था	५१-५२
४.४.३ लक्ष्य	५२
४.४.४ उद्देश्य	५२
४.४.५ रणनीतिहरु	५२
४.४.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	५३-५४

४.५ गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा

५५

४.५.१ परिचय	५५
४.५.२ वर्तमान अवस्था	५६
४.५.३ लक्ष्य	५६
४.५.४ उद्देश्य	५६
४.५.५ रणनीतिहरु	५७
४.५.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	५७-५८

४.६ आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

५९

४.६.१ परिचय	५९-६१
४.६.२ वर्तमान अवस्था	६१
४.६.३ लक्ष्य	६१
४.६.४ उद्देश्य	६१
४.६.५ रणनीतिहरु	६१-६२
४.६.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	६२-६३

४.७ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

६४

४.७.१ परिचय	६५
४.७.२ वर्तमान अवस्था	६५
४.७.३ लक्ष्य	६५
४.७.४ उद्देश्य	६५
४.७.५ रणनीतिहरु	६५-६६
४.७.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	६६

४.८ विद्यालयमा सूचना तथा संचार प्रविधि

६७

४.८.१ परिचय	६७
४.८.२ वर्तमान अवस्था	६७-६८
४.८.३ लक्ष्य	६८
४.८.४ उद्देश्य	६८
४.८.५ रणनीतिहरु	६८-६९
४.८.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	६९-७०

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

७१-७४

५.१ संस्थागत संरचना र क्षमता विकास	७१
५.१.१ परिचय	७१
५.१.२ वर्तमान अवस्था	७१
५.१.३ लक्ष्य	७१
५.१.४ उद्देश्य	७१
५.१.५ रणनीतिहरु	७१
५.१.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	७२-७४

५: २ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	
५.२.१ परिचय	
५.२.२ वर्तमान अवस्था	
५.२.३ लक्ष्य	
५.२.४ उद्देश्य	
५.२.५ रणनीतिहरु.....	
५.२.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	

परिच्छेद ६ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन	७५
६.१ परिचय.....	७५
६.२ वर्तमान अवस्था.....	७५-७६
६.३ उद्देश्यहरु.....	७७
६.४ रणनीतिहरु.....	७७
६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	७७-८९
६.६ बाँसगढी नपाको आगामी १० वर्षको शिक्षा क्षेत्र योजनामा बजेटको अनुमान	८०
६.७ बाँसगढी नपाको आगामी १० वर्षको शिक्षा क्षेत्रमा गरेको व्ययको अनुमान	८१

परिच्छेद :७ कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समन्वय र सहजीकरण	९०
७.१ परिचय	९०
७.२ वर्तमान अवस्था	९०
७.३ लक्ष्य	९१
७.४ उद्देश्य	९१
७.५ रणनीतिहरु.....	९१
७.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	९२-९३

परिच्छेद ८ : मुख्य मुख्य कृयाकलाप र सूचक	९४
८.१ मुख्य कृयाकलाप र सूचक.....	९४-१००
८.२ कार्यक्रम नतिजा र खाका	९७-१००

सन्दर्भ	१०१
अनुसूचिहरु	१०२

कार्यकारी सारांश

योजना भनेको गन्तव्य प्राप्तिको आधारशीला हो । गन्तव्यमा पुग्नका लागि योजना अपरिहार्य हुन्छ । योजनाले हिजोको स्थिति, वर्तमानको यथार्थ र भविष्यको सपनालाई बोध गराएको हुन्छ । जसको अध्ययनबाट हिजोका दिनको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई आत्मसाथ गर्दै वर्तमानमा भविष्यको आशाका लागि काम गर्न सघाउँछ । यी र यिनै विचारहरूलाई मन्थन गर्दै बाँसगढी नगरपालिकाले १० वर्षे नगर शिक्षा योजना तर्जुमा गरेको छ । स्थानीय तहका रुपमा स्थापित भइ सकेपछि नियमित रुपमा यस पालिकाले शिक्षा सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि रहेको छ । शिक्षा मानव जीवनको महत्वपूर्ण अङ्ग हो । नेपालको संविधानमा शिक्षाका सन्दर्भमा समेटिएको अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको मूल मर्मलाई समेट्ने प्रयास गरिएको छ । ती कार्यक्रमहरू केही संघीय सरकारको योजनाले डोच्याएको बाटो अँगाल्दै, केही प्रदेश सरकारको लक्ष्य र उद्देश्यलाई साथ दिँदै र केही नगरपालिकाको आफ्नै रणनीति अनुसार सञ्चालन भएका थिए र हुँदै पनि आएका छन । यस पालिकाले आगामी १० वर्षको अवधिमा बाँसगढी नगरपालिकालाई नमूना शैक्षिक केन्द्रका रुपमा विकास गर्न शिक्षा विकासका लागि मार्गचित्र कोर्न यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

यसमा पालिकाका समग्र शैक्षिक विकासका योजनाहरू के ? कसरी ? किन ? कोद्वारा ? कुन स्रोत सामग्रीको उपयोग गरेर शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने भन्ने कुरालाई मुख्य मुद्दाका रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ । यसका साथै शिक्षामा नवीनतम सूचना सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, बालमैत्री स्वच्छ वातावरणमैत्री हरित विद्यालय निर्माण, विद्यालय व्यवस्थापन, शिक्षक व्यवस्थापन, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भित्र्याउने र टिकाउने जस्ता प्राथमिक मुद्दाहरूलाई समेत समेटेर बाँसगढी नगरपालिकाद्वारा वि.सं. २०७९।८० देखि वि.सं.२०८१।९० साल सम्मको १० वर्षमा क्रमशः कार्यान्वयनमा लैजानका लागि मार्ग प्रशस्त गर्न यो १० वर्षे शिक्षा योजना तयार पारिएको छ ।

यस अघि पनि बाँसगढी नगरपालिकामा सूक्ष्म खालका शैक्षिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनको प्रयत्न गरिएको थियो । नयाँ जनप्रतिनिधिहरू आइसकेपछि शिक्षालाई थप व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउदै लैजानका लागि विभिन्न पहल भइरहेको चरणमा यस १० वर्षे नगर शिक्षा योजना महत्वपूर्ण कोशेदुङ्गा सावित हुने मानिएको छ । १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजनाको निर्माणका क्रममा परिच्छेद १ मा बाँसगढी नगरपालिकाको परिचय, मुख्य समस्याहरू, शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरू र अवसर समावेश गरिएको छ । परिच्छेद २ मा १० वर्षे शिक्षा योजनाको लक्ष्य निर्धारण, दूर दृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू, अपेक्षित उपलब्धि, मुख्य कार्यसम्पादन सूचक समावेश गरिएको छ । परिच्छेद ३ मा विद्यालय क्षेत्रका प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, अनौपचारिक शिक्षा, साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जिवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिम, गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षालाई समावेश गरिएको छ । परिच्छेद ४ मा अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरू, आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच / समावेशी शिक्षा, दिवा खाजा सहित स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम, आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा, कोभिड १९ ले सिकाइमा परेको प्रभाव न्यूनीकरण, विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास लगायतका विषयहरू समेटिएको छ । परिच्छेद ५ मा सुशासन तथा व्यवस्थापन, वर्तमान अवस्था, स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध, कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समन्वय र सहजीकरण, परिच्छेद ६ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन समावेश गरिएको छ । योजनाको अन्तिम परिच्छेद ७ मा मुख्य मुख्य कृत्याकलाप र सूचकहरू समावेश गरी १० वर्षे स्थानीय शिक्षा योजनाको पूर्णता गरिएको छ । बाँसगढी नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा रहेका कमि कमजोरीलाई पहिचान गरी त्यसको समधान गरी आगामी दिनमा जन अपेक्षित जीवनोपयोगी शिक्षा निर्माण गरी सबै नगरबासीको आवश्यकता अनुरुप शिक्षा दिन नगरपालिका सफल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

संविधान सभाद्वारा जारी गरिएको नेपालको संविधान २०७२ ले नेपाललाई संघीय शासन प्रणाली सहितको गणतन्त्रात्मक मुलुकको रूपमा परिभाषित गर्यो। यो सगंसगै देशलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी ३ तहमा विभाजन गरियो। राज्य पुनर्संरचना गरी देशलाई ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय तहमा विभाजन गरियो। तिनै स्थानीय तहहरूमध्ये बाँसगढी नगरपालिका पनि एक हो।

नेपालको लुम्बिनी प्रदेशको बर्दिया जिल्लामा पर्ने यो बाँसगढी नगरपालिका नेपाल सरकार (मन्त्रीपरिषद्) को मिति २०७१ साल मंसिर १६ गतेको निर्णयानुसार देशभरि गठन भएका ६१ नगरपालिकाहरूमध्ये एक नगरपालिका हो। साविक बेलवा, मोतिपुर र डेउढाकला सहित ३ गाविस समाहित गरी निर्माण भएको यो नगरपालिका बर्दिया जिल्लाको सदरमुकाम गुलरियाबाट २५ कि.मी. उत्तर पूर्वमा अवस्थित छ र पूर्व पश्चिम राजमार्ग यस नगरपालिका बीच हुँदै गएको छ। पूर्वमा सल्यानको काप्रेचौर, मानखोला (बाँके), पश्चिममा ग्याङ नदी (बारबर्दिया नगरपालिका), उत्तरमा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र दक्षिणमा बढैयाताल नगरपालिकासँग यो नगरपालिका जोडिएको छ।

यस नगरपालिकाको नामाकरण बाँसगढी हुनुमा विभिन्न भनाइहरू पाइन्छन्। बर्दिया जिल्लामा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थापना हुनुपूर्व यहाँका थारु जातिमा ससुराली जाँदा सुपो लिनुपर्ने परम्परा रहेको थियो। सुपो बनाउन जङ्गलतिरबाट बाँस लिएर आई हाल बाँसगढी बजार क्षेत्रमा बसी बाँसको चोया बनाउने काम गरेकोले बाँसगढी नाम रहन गएको स्थानीय मानिसहरूको भनाइ रहेको छ। त्यसैगरी यस नगरपालिकाको वडा नं ५ मा पर्ने बाँसगढी गाउँमा पहिले बाँसको घारी रहेको हुँदा पछि गएर बाँसगढी हुन गएको एकाथरीको भनाइ रहेको छ। यसैगरी रेउकुलो नामबाट चर्चित पुरानो गीतमा बाँसगढी गाउँ भन्ने उल्लेख भएको हुँदा यो ठाउँको नाम बाँसगढी हुन गएको भन्ने पनि भनाइ छ। उत्तरमा केही चुरे क्षेत्र र दक्षिणमा तराई रहेको यस नगरपालिकाको अन्य विस्तृत विवरण देहाय अनुसार रहेको छ।

१. क्षेत्रफल २०६ वर्ग कि.मी.

२. अक्षांश २८' १३' उत्तर देखि २८' २४' उत्तर सम्म

३. देशान्तर ८१' २५' पूर्व देखि ८१' ४६' पूर्व सम्म

४. उचाई समुन्द्र सतहबाट १५४ मिटर

बाँसगढी न.पा.को अधिकांश खेतीयोग्य जमिन समथर भएकोले माटोको बनावटमा धेरै समानता पाइन्छ। दोमट र चिम्टाइलो माटो पाईने यस नपामा उर्वर भूमिको प्रचूरताले गर्दा राम्रो कृषि उत्पादन भएको पाइन्छ। न.पा. को वस्तुगत विवरण :- २०७४ वार्षिक नगर विकास योजना २०७३।०७४ अनुसार कूल भूभाग मध्ये कृषियोग्य जमिन ४० प्रतिशत, वनजङ्गल ५० प्रतिशत, झाडी ३ प्रतिशत, घाँसे मैदान चौर ३ प्रतिशत, खोला खोल्सी पोखरी २ प्रतिशत, बगर बालुवायुक्त जमिन १ प्रतिशत र बाक्लो शहरी बस्ती १ प्रतिशत रहेको छ। धान, गहुँ, मकै, मसुरो, केराउ, तोरी, अरहर, मास, आलु, चना यस क्षेत्रको प्रमुख बाली हुन्।

बबई नदी, ग्याङ नदी, मानखोला रहेको यस नगरपालिकाको अन्य भू-धरातलीय अवस्थिति हेर्दा तराईको समथर भूमि विद्यमान रहेको छ। उत्तर तर्फ शिवालिक क्षेत्र र दक्षिण तर्फ समथर तराई क्षेत्र पर्दछ। यस क्षेत्रभित्र बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज पर्दछ। वनजङ्गलले भरिपूर्ण यस नगरपालिकाको कूल भूभागको ५० प्रतिशत भूमि वनजङ्गलले ओगटेको छ। बर्दिया जिल्लाकै अग्लो भूभाग चेपाङ्ग यस नगरपालिका भित्र पर्दछ।

डेउढाकला, मोतिपुर र बेलुवा तीनवटा गाविसलाई समायोजन गरी स्थापना गरिएको यस नगरपालिकामा साविकका तीनवटै गाविसको वि.सं. २०७८ सालको जम्मा घरपरिवार १५,०९१ र जनसंख्या ६३,२५२ रहेको छ। जसमा १४ वर्ष सम्मको जनसंख्या १७०२९, १५-२४ सम्मको कूल जनसंख्या १२९११, २५-५९ वर्षको जनसंख्या २७२३७ र ५९ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या ६०७५ रहेको छ। २०६८ देखि २०७८ सम्मको जनसंख्यालाई विश्लेषण गर्दा जनसंख्याको वृद्धिदर ०.७२ % रहन गएको छ। लैङ्गिक अनुपात ८६.३४ प्रति १०० महिला रहेको छ।

यस नगरपालिका भित्र पहाडी दलित, मधेशी दलित, पहाडी जनजाति तथा आदिवासी, ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, सन्यासी, मुस्लिम तथा थारु समुदायको बाहुल्यता रहेको छ। यस नपा भित्र नेपाली भाषा बोल्ने ३६०६८ जना, थारु भाषा बोल्ने २४६१४ जना, अवधि भाषा बोल्ने २२६०

जना, डोटेली भाषा बोल्ने ५५ जना, मगर खाम भाषा बोल्ने २६७ जना, मैथिली भाषा बोल्ने २३ जना रहेका छन् । यहाँ हिन्दू धर्म मान्ने ९६.७७ प्रतिशत रहेको छ साथै बौद्ध धर्म मान्ने ०.२१ प्रतिशत, मुस्लिम धर्म मान्ने १.०९, क्रिश्चिय धर्म मान्ने १.९३ प्रतिशत रहेका छन् । वडा नं. ५ मा अवस्थित केदारेश्वर धाम यस नगरपालिकाको प्रमुख साँस्कृतिक तथा धार्मिक धरोहरका रूपमा रहेको छ । बाँसगढी नगरपालिकामा नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, ३ वटा इलाका वन कार्यालय, इलाका हुलाक कार्यालय, २ वटा अतिरिक्त हुलाक कार्यालय, २ वटा क्याम्पस, ५६ वटा विद्यालय, इलाका प्रहरी कार्यालय, ३ वटा अस्थाइ प्रहरी चौकी रहेका छन् । यसका साथै नगरपालिका को वडा नं. ३, ५, ६ र ७ मा स्वास्थ्य केन्द्र, २ वटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई, पशु सेवा केन्द्रबाट आ-आफ्नो क्षेत्रसँग सम्बन्धित सेवा तथा सुबिधा उपलब्ध गराइरहेको छ । सहकारी संस्थाहरू तथा बैंक मार्फत विभिन्न प्रकारका वित्तीय सेवा उपलब्ध रहेका छन् । डेरी लगायतका कृषि, वन, निर्माण तथा खाद्यान्नजन्य उद्योगहरू यस नगरपालिकामा रहेका छन् । यस नगरपालिका भित्र १४.२ कि.मी. पूर्व पश्चिम राजमार्ग, ५ कि.मी. बाँसगढी—मैनापोखर सडक र ९.५ कि.मी. कोहलपुर—सुर्खेत राजमार्ग **कालोपत्रे सडक** पर्दछ । नगरपालिका भित्रका अन्य ग्राभेल सडकले जिल्ला पूर्व पश्चिम राजमार्गसँग जोडिएको छ । जिल्लाको सदरमुकाम गुलरियासँग सडक सुबिधाको पहुँच रहेको यो नगरपालिकामा ७ वटा प्रमुख बजार केन्द्रहरू रहेका छन् । नगरपालिकाको महादेवा र लक्ष्मणा स्थानहरूमा हाट बजार लाग्ने गरेको छ । नगरपालिकाको सबै वडा तथा वस्तीमा विद्युत सेवा उपलब्ध रहेको छ । नगरपालिकाको सबै वडा र वस्तीहरूमा नेपाल टेलिकमको जिएसएम तथा सिडिएएम ए र एनसेलको मोवाइल सेवा उपलब्ध रहेको छ । नगर क्षेत्रमा व्यक्तिगत र संस्थागत रूपबाट इन्टरनेट सुबिधालाई समेत उपयोग गरिएको छ ।

यहाँका मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि हो तर यो परम्परागत र निर्वाहमुखी मात्र छ । यो पेशामा मानिसहरूको रुचि घट्दै गएको पाइन्छ । केही मानिसहरू शिक्षण, सेना, प्रहरी, निजामती तथा अन्य गैरसरकारी संस्थामा जागिर गर्छन् भने केही युवायुवतीहरू रोजगारीका लागि भारत लगायत अन्य मुलुकहरूमा पनि जान्छन् । केही मानिसहरूले व्यावसायिक कुखुरा पालन, बाख्रापालन, तरकारी खेती, मौरीपालन जस्ता व्यवसायहरू सुरु गरेका छन् तर यो संख्या अत्यन्तै कम छ । कुटानी पिसानी मिल, काठ चिरानी मिल, ढुवानी तथा यातायात, ग्रिल जस्ता थोरै संख्यामा कुटीर उद्योग तथा व्यवसाय संचालन गर्नेहरू पनि छन । केहीले स्थानीय स्तरमा व्यापार व्यवसाय पनि गर्छन । स्थानीय स्तरमा ज्याला मजदुरी गर्नेहरूको संख्या पनि प्रशस्तै छ । स्थानीय स्तरमा उद्योग धन्दा कलकारखाना स्थापना हुँदै गएकाले केही मानिसले रोजगारीका अवसरहरू पनि पाएका छन् ।

बर्दिया जिल्लाको बाँसगढी नगरपालिका भौगोलिक हिसावले सुगम तथा दुर्गम दुबै किसिमको भूभाग रहेको पालिका हो । यस पालिकामा हाल संचालनमा रहेका ४० वटा सामुदायिक विद्यालयमध्ये १ परम्परागत धार्मिक विद्यालय र १६ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरूमध्ये हाल ६ वटा विद्यालयमा प्राविधिक धार संचालन रहेको छ । साथै सामुदायिक अध्ययन केन्द्र २ वटा र दृष्टिविहीन बालबालिकाहरूका लागि १ वटा स्रोतकक्षा र उच्च शिक्षाका लागि २ वटा सामुदायिक क्याम्पसहरू संचालनमा रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकको माग बमोजिम ५ वटा विद्यालयमा अग्रेजी तथा दुबै माध्यमबाट शिक्षण कार्य हुने गर्दछ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुरुष साक्षरता दर ८५.१ % र महिला साक्षरता दर ७४.५ % गरी कूल साक्षरता दर ७९.३ % रहेको यस नगरपालिकामा हाल पूर्वप्राथमिक शिक्षामा कूल भर्नादर १०५ प्रतिशत पुगेको छ । प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको प्रतिशत ९८ पुगको छ । प्राथमिक तह कक्षा १ देखि ५, आधारभूत तह कक्षा १ देखि ८ र माध्यमिक तह ९ देखि १२ को खुद भर्नादर क्रमश ९७, ९८ र ७० प्रतिशत पुगेको छ । हाल सामुदायिक विद्यालय तर्फ प्रारम्भिक बालविकास तहमा १५०८, आधारभूत तहमा ८००८ र माध्यमिक तहमा ३८७० र संस्थागत तर्फ प्रारम्भिक बालविकास तहमा १६०५, आधारभूत तहमा २५३० र माध्यमिक तहमा २५० गरी जम्मा ४३८५ जना विद्यार्थी भर्ना भई अध्ययनरत रहेका छन् । लैङ्गिक समता सूचक आधारभूत तह र माध्यमिक तहमा क्रमश ०.९९ र ०.९७ रहेको छ । विद्यालय दोहोर्याउने दर कक्षा १-५ मा १ प्रतिशत र आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा ३.५ प्रतिशत र माध्यमिक तहमा १० प्रतिशत रहेको छ । विद्यालयमा बालबालिकाहरूलाई टिकाउन र सिकाउनका लागि बाँसगढी नगरपालिकामा बालबालिकामैत्री विद्यालय, किशोरीमैत्री विद्यालय, वातावरणमैत्री विद्यालय, अभिभावक विहीन बालबालिकाहरूका लागि अभिभावकत्व ग्रहण गर्ने विद्यालय निर्माणका लागि विभिन्न संघ संस्थाहरूको समन्वयमा कार्यहरू भईरहेको छ ।

१.२ नगर शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

नेपालको शासकीय स्वरूप परिवर्तनसँगै स्थानीय तहको संरचना निर्माण भएसँगै बाँसगढी नगरपालिकाको शैक्षिक विकासमा महत्त्वपूर्ण कार्यहरू हुँदै आइरहेको छ। यसै सन्दर्भमा शैक्षिक सत्र २०७५ सालमा नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम साक्षरता प्रतिशत पूरा गरी साक्षर नगरपालिका र अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा भएको पालिका घोषणा भएको थियो। तोकिएको मापदण्ड अनुसार साक्षर नगरपालिका र अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित भएको पालिका घोषणा गरिएता पनि त्यस पश्चात सो विषयमा थप खोजअनुसन्धान नभएको र विद्यालयको आवश्यकतानुसार बजेट व्यवस्थापन गर्न नसकिएकाले कार्यान्वयनमा चुनौती देखिएको छ। नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार दरबन्दी मिलान तहगत स्थायी प्र.अ. मिलानको कार्य विगत देखिनै हुँदै आएको थियो।

नगरपालिकाको शैक्षिक विकासका लागि थप व्यवस्थित रूपमा अगाडि बढ्न शैक्षिक सत्र २०७८ सालमा ५ वर्षे नगर शिक्षा योजनाको तयारी प्रारम्भ गरिएको थियो। उक्त योजना अन्तिम चरणमा पुग्दा त्यसमा समेटिएका केही पक्षहरूमा शिक्षकहरूको असहमति तथा जनप्रतिनिधिको खासै चासो नदेखिएका कारण योजनाको स्वरूप प्रकाशित हुन सकेको थिएन। कुनै ठोस योजना नभएका कारण आवश्यकताका आधारमा समितिको निर्णय गरी शिक्षाका गतिविधिहरू संचालन हुँदै आएका छन्।

नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको सहकार्य तथा युनेस्को नेपालको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा स्थानीय तहको १० वर्षे शिक्षा योजना निर्माणको सन्दर्भमा हामी रहेका छौं। योजना निर्माणका लागि धुलिखेलमा राखिएको ५ दिने तालिममा नगरपालिकाबाट २ जना सहभागिता भइ योजना निर्माणका विषयमा अनुभव प्राप्त गरी निर्माण कार्यको प्रतिबद्धता गरिएको थियो। तालिममा सहभागी पश्चात मिति २०७९ साल फागुन महिनामा समावेशी सहभागितामा योजना निर्माणका विषयमा जानकारी गराइएको थियो। त्यसै भेलाबाट विभिन्न समितिहरूको निर्माण गरी १० वर्षे नगर शिक्षा योजनाको तयारी थालिएको थियो।

१० वर्षे योजना निर्माणका लागि तयार गरिएका विषयगत उपसमितिहरू

१ भौतिक पूर्वाधार तथा शिक्षक व्यवस्थापन समिति

२ गुणस्तरीय शिक्षा/समता/समावेशीकरण/स्थानीय पाठ्यक्रम/बालविवाह/लागूऔषध दुर्व्यसन

३ स्रोत व्यवस्थापन तथा परिचालन

४ योजना प्राथमिकीकरण एवम् बजेट व्यवस्थापन

विषयगत उपसमितिरूलाई तोकिएका जिम्मेवारी क्षेत्रहरूमा विभिन्न स्थानमा उपसमितिले छलफल गरी कार्यशालामा आफ्ना विषयसम्बन्धमा रायसहित योजनामा समेटनुपर्ने विषयहरू प्रस्तुत गरेको थियो। योजना निर्माणका क्रममा पटक पटक विषयगत उपसमिति र शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाका बीचमा छलफल भएको थियो। शाखाले सबैतिरबाट आएका रायहरू समेटी योजनाको ड्राफ्ट बनाउने कार्य गरेको थियो। यस कार्यमा विशेषज्ञ श्री लक्ष्मण खनाल ज्यूबाट महत्त्वपूर्ण सहयोग प्राप्त भएको थियो। विशेषज्ञ ज्यूबाट करिब १२ दिनजति योजना निर्माणमा समन्वय सहयोग र सहकार्यात्मक वातावरण तयार गरी योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा निर्माणमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निभाउनुभएको थियो। प्रारम्भिक मस्यौदामा २ वटा कार्यशाला र उपसमितिरूमा पटक पटक छलफल गरिएको थियो। युनेस्को नेपालका प्रतिनिधि र नेपाल सरकार शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयका योजना विशेषज्ञ ज्यूहरूबाट पनि प्रत्यक्ष सहभागी भइ योजनामा बृहत छलफल गरी सुधार गर्नुपर्ने तथा छुटेका समेटनुपर्ने विषयका बारेमा जानकारी गराइएको थियो। योजननाको काटछाँट भइसकेपछि जनप्रतिनिधि विषयगत उपसमिति शिक्षक प्रधानाध्यापक विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक संघका प्रतिनिधि राजनीतिक दल युवा महिला अपाङ्ग आमा समूह नागरिक समाज नेपाल प्रहरी कर्मचारी पत्रकार आदिको सहभागितामा योजनाका विषयमा जानकारी दिँदै यसमा थप गर्ने विषयका बारेमा राय लिइ कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न आग्रह गर्ने कार्य समेत गरिएको थियो।

योजना निर्माणका क्रममा नेपाल सरकारबाट जारी भएका ऐन, कानून, कार्यविधि, पञ्चवर्षीय योजना, आर्थिक सर्वेक्षण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८, नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, विगतमा प्रकाशित भएका नगर प्रोफाइल लगायतका सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन गरी मस्यौदामा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क र विषयहरू समावेश गर्ने कार्य गरिएको थियो।

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना विशेषज्ञहरूको राय पश्चात हाल थप काटछाँट गरी तयार पारिएको छ। यसलाई नगरपालिकाको वैधानिक कानुनी मान्यताका लागि नगर शिक्षा समिति मार्फत सिफारिस गरी नगर कार्यपालिकाको बैठक मार्फत पारित गरी योजना अनुसार योजनावद्ध रूपमा शैक्षिक गोरेटो तयार गर्ने योजना रहेको छ।

१.३ मुख्य समस्याहरू

१. शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याई गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनु नसक्नु ।
२. विद्यालयमा विद्यार्थीमैत्री सिकाइ वातावरण तयार पार्न नसकिनु ।
३. विद्यालयहरूको वातावरण पूर्ण रूपमा बालमैत्री आधुनिक भौतिक पूर्वाधारयुक्त तथा वातावरणमैत्री हरित विद्यालय बनाउन नसकिनु ।
४. विद्यालयको चौतर्फी विकासका लागि प्रभावकारी ढङ्गबाट अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिनु ।
५. विद्यालयहरूको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन भई अनुगमन मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन हुने परिपाटी नहुनु ।
६. नवीनतम विषयमा शिक्षकहरूलाई पर्याप्त तालिमका अवसर जुटाउन नसकिनु ।
७. विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर तथा कमि कमजोरी बारे विद्यालयमा समीक्षा नहुनु ।
८. स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिन नसकिनु ।
९. शिक्षकहरू पाठ्यक्रम तथा आधुनिक सूचना प्रविधिगत कुरामा अपडेट हुन नसक्नु ।
१०. वैकल्पिक तथा निरन्तर शिक्षाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु ।
११. अभिभावक विहीन, बालविवाह तथा हिंसापीडित बालबालिकाका लागि आवाशीय विद्यालय संचालन गर्न नसकिनु ।
१२. विद्यार्थी संख्या तथा दुरीका आधारमा विद्यालय समायोजन गर्न नसकिनु ।
१३. प्राविधिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा जीवनोपयोगी बनाउन नसकिनु ।
१४. विद्यार्थीहरूको मनोसामाजिक समस्या तथा स्वास्थ्य र पोषणमा प्रभावकारी माध्यम अपनाउन नसकिनु ।
१५. निरन्तर तथा आवधिक मूल्याङ्कनलाई समय सापेक्ष तथा वस्तुनिष्ठ बनाउन नसकिनु ।
१६. शैक्षिक अनुसन्धानका कार्यक्रमहरूले प्राथमिकता नपाउनु ।
१७. पाठ्यक्रमले तोकेका शैक्षिक कार्यघण्टा तथा पाठ्यभार पूर्ण रूपले कार्यान्वयन गर्न नसकिनु ।

१.४ शिक्षा क्षेत्रका चुनौतीहरू

१. गुणस्तरीय शिक्षाको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु ।
२. विद्यालय तहमा बालबालिकाहरूको अङ्ग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयमा सिकाइ उपलब्धि बृद्धि गर्नु ।
३. विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गर्नु ।
४. विपद्को समयमा बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरताको व्यवस्था गर्नु ।
५. कक्षागत तथा विषयगत एवम् विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु ।
६. वडा नं १ को केही विद्यालयको सेवाक्षेत्रमा भएको विकटता तथा आर्थिक अभावका कारण विद्यार्थीको उपस्थिति दर बढाउनु ।
७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई क्रियाशील बनाइ निरक्षरलाई साक्षर तथा साक्षरलाई निरन्तर आयमूलक कार्यमा जोड्नु ।
८. सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा ल्याउनु र टिकाउनु ।
९. विद्यार्थीहरूमा बढ्दै गएको लागू पदार्थ दुर्व्यसनी नियन्त्रण गर्नु ।
१०. कानुनी अड्चनका कारण स्थानीय ऐन नियम तथा कार्यविधि कार्यान्वयन गर्नु ।
११. मावि तहसम्म निशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयन गर्नु ।
१२. विद्यालय नक्साङ्कन तथा समायोजन गर्नु ।
१३. प्राविधिक तथा सीपमूलक शिक्षाको कार्यान्वयन ।

१.५ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य अवसरहरू

१. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा स्थानीय तहका लागि शिक्षा सम्बन्धि २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था भएको हुनु ।
२. योजना तथा बजेट निर्माणमा स्थानीय तह स्वायत्त हुनु ।
३. राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ निर्माण हुनु ।
४. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ कार्यान्वयन हुनु ।
५. स्थानीय तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामार्फत समग्र शिक्षाको गुणस्तर र सेवा प्रवाह प्रभावकारिता अभिवृद्धि सम्बन्धि योजनाबद्ध सुरुवात हुनु । वैकल्पिक प्रणालीबाट सेवा प्रवाह आवश्यकताका आधारमा अनुदान व्यवस्थापन ।
६. स्थानीय सरकारले आवश्यकताका आधारमा आधारभूत तहमा संरचनामा तोके बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास गर्न सक्ने प्रावधान हुनु ।
७. स्थानीय सरकारले शिक्षा सम्बन्धी संघीय सरकारको शैक्षिक नीति नियम मापदण्डसँग नबाझिने गरी नीति, कानून, मापदण्ड, निर्माण गरी कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने व्यवस्था गर्नु ।
८. नेपाल सरकारबाट छात्रामैत्री तथा पोषणमैत्री कार्यक्रमहरूको व्यवस्थापन स्थानीय तहबाट हुनु ।
९. केन्द्र, प्रदेश, स्थानीय तह र राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था समेत शिक्षामा सक्रिय हुनु ।

परिच्छेद : २ लक्ष्य निर्धारण

२.१ दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच

“समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली” को दीर्घकालीन सोच राखेको हाम्रो देशले वि. स. २०८० सम्ममा अतिकम विकसितबाट विकासशील देशमा स्तरोन्नति हुने र २०८९ सम्ममा दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्दै उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने दीर्घकालीन सोच राखेको पाइन्छ।

दुरदृष्टि

"प्रविधिमैत्री, गुणस्तरीय र व्यावसायिक शिक्षा दक्ष, सीपयुक्त जनशक्ति बाँसगढी नगरको इच्छा"

२.२ लक्ष्य:

समकालीन समाजअनुकूल तथा जनजीविकालाई सहज हुने प्रविधिमैत्री शिक्षाको सुनिश्चितता गर्दै दक्ष, सीपयुक्त र आत्मनिर्भर जनशक्ति तयार गर्ने।

२.३ उद्देश्यहरू

१. सबै बालबालिकाको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्नु।
२. तोकिएका सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्ने सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्नु।
३. आधारभूत तहसम्म अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा क्रमशः निशुल्क कार्यान्वयन गर्नु।
४. निरन्तर सिकाइको माध्यमबाट जीवनोपयोगी, व्यावसायिक तथा सीपमूलक तालिम मार्फत आत्मनिर्भर बनाउदै नैतिक मूल्यमान्यताको विकास गर्नु।
५. अपाङ्गमैत्री तथा बालमैत्री भौतिक संरचनाको निर्माण तथा वातावरण संरक्षण गर्दै हरित विद्यालय विकास गर्नु।
६. विषयगत तथा कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा व्यवस्थापन गर्नु।
७. शिक्षामा नवीनतम विधि तथा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु।
८. कक्षा दोहोर्‍याउने तथा कक्षा छाड्ने विद्यार्थीहरूको दर न्यून गरी तह पार गर्ने दर वृद्धि गर्नु।
९. अभिभावक तथा सरोकार पक्षको विद्यालयप्रतिको चासो र सहभागिता वृद्धि गर्नु।
१०. सामाजिक कारणले शैक्षिक क्षेत्रमा परेका असरलाई न्यूनीकरण गर्दै असल तथा सुसंस्कृत नागरिक तयार गर्नु।
११. संघीय तथा प्रदेश कानूनसँग नबाझिने गरी कानून निर्माण गरी विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गर्नु।
१२. आपतकालीन अवस्थामा वैकल्पिक सिकाइ वातावरणको सुनिश्चितता गर्दै प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु।
१३. अभिभावक विहीन तथा पीडित बालबालिकाहरूका लागि आवाशीय विद्यालयको सेवा उपलब्ध गराउनु।
१४. विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य र पोषणमा ध्यान दिइ सिक्न तत्पर स्वस्थ विद्यार्थी तयार पार्नु।
१५. आवश्यकतानुसार शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीहरूलाई तालिमको व्यवस्था गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।
१६. विद्यार्थी संख्या तथा दुरीका आधारमा नक्साडकन गरी विद्यालयको समायोजन गर्नु।
१७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई विशेषज्ञ समिति मार्फत प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु।
१८. स्थानीय पाठ्यक्रमका माध्यमबाट मातृभाषा परम्परागत सीप र संस्कृतिको जगेर्ना गर्नु।

२.४ रणनीतिहरू

१. शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीहरूको पेशागत क्षमता विकासका लागि आवश्यक तालिमको व्यवस्था गरिने ।
२. आवश्यकतानुसार पूर्वाधारको विस्तार गरी छापामय बालमैत्री कक्षाको विस्तार गरिने ।
३. अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाका लागि दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र अभिभावक सचेतीकरण अभियान संचालन गरिने ।
४. शैक्षिक गुणस्तर वृद्धिका लागि सार्वजनिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको असल अभ्यासहरूको पहिचान गरी सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा अनुशरणको वातावरण तयार पारिने ।
५. शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न स्रोत र साधनको समुचित वितरण प्रणाली लागू गर्नु स्थानीय स्रोत साधनको परिचालन गरिने ।
६. समाजका उत्पादनसँग सन्निकटता कायम हुने माटो र जीवनको बाटो सुनिश्चित हुने व्यवसायिक तथा रोजगारमूलक शिक्षाको विस्तार गरिने ।
७. समाजका मूल्य मान्यताको आत्मसातकरण गर्ने नैतिकवान सदाचारयुक्त वातावरण प्रति सचेत हरित विद्यालय अभियान संचालन गरिने ।
८. विद्यार्थीहरूको क्षमता विकासका लागि विभिन्न जिम्मेवारी प्रदान गरी म सक्छु म गर्छु र म बन्छु भन्ने भावनाको विकास गरिने ।
९. अध्ययनरत जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सिक्दै कमाउँदै अभियान संचालन गरिने ।
१०. प्रयाप्त स्रोत र साधन तथा भौतिक पूर्वाधारको विकास गरी अभिभावक विहीन र विपन्न बालबालिकाको लागि आवाशीय विद्यालय संचालन गरिने ।
११. स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पाठ्यपुस्तक तथा सन्दर्भ सामग्रीको विकास गरिने ।
१२. शिक्षामा सुशासनका लागि आवश्यक ऐन /नियम कानून र कार्यविधिको निर्माण गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने ।
१३. आपतकालीन तथा विपतको समयमा वैकल्पिक सिकाइलाई व्यवस्थापन गर्न Real Plan कार्यान्वयनका लागि अनलाइन, टोल कक्षा, परियोजना कार्य संचालन गरिने ।
१४. विषयगत तथा कक्षागत दरबन्दी मिलान र आवश्यकतानुसार विद्यालय समायोजन गरिने ।
१५. सिकाइ उपलब्धि न्यून भएका विषयहरूको सिकाइ उपलब्धि वृद्धिका लागि अतिरिक्त कक्षा संचालन गरिने ।
१६. बाल मनोवैज्ञानिक परामर्श कक्षा संचालन गरी विद्यार्थीहरूको उपस्थिति दर तथा सिकाइ स्तर अभिवृद्धि गरिने ।
१७. वडा स्तरीय शैक्षिक अनुगमन समिति निर्माण गरी विद्यार्थीसँग जनप्रतिनिधि कार्यक्रम मार्फत सामाजिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गरिने ।
१८. विज्ञान तथा प्रविधिमा खोज तथा अनुसन्धान कार्यका लागि स्रोत साधनसहित प्रोत्साहनका कार्यक्रम लागू गरिने ।
१९. विषयगत शैक्षिक सामग्री प्रयोगशाला निर्माण गरी प्रयोग मार्फत सिक्ने वातावरण तयार गरिने ।
२०. विषयगत शैक्षिक सामग्री प्रदर्शनी मेलाको आयोजना मार्फत शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावक क्षमता प्रदर्शन कार्यक्रम संचालन गरिने ।
२१. स्थानीय कला, संस्कृति, सीप तथा प्रविधिलाई विद्यालय शिक्षामा आवद्ध गरिनेछ ।
२२. विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा शारीरिक क्षमताको विकासका लागि विधागत खेलकुद कार्यक्रमहरू संचालन गरिने ।
२३. विषयगत अतिरिक्त क्रियाकलाप खेल प्रतियोगिता संचालन गरिने ।

२.५ कार्यनीति

१. शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवसर तथा आवश्यकतानुसार सीप र प्रविधियुक्त गुणस्तरीय तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
२. संघ प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारीमा आधुनिक भौतिक संरचनाको विकास गरिनेछ ।
३. आधारभूत तहसम्म अनिवार्य तथा निशुल्क र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारीमा क्रमशः निशुल्क गर्न विद्यालयललाई आवश्यकताका आधारमा स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
४. मासिक अभिभावक भेला तथा दिवा खाजाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि साझेदारी अनुगमन प्रणालीको विस्तार गरिनेछ ।
५. विद्यालयमा स्वास्थ्यकर्मी कार्यक्रम संचालन गरी विद्यार्थीको स्वास्थ्य र पोषणमा विशेष ध्यान दिइनेछ ।
६. छिमेकी विद्यालय नयाँ अभ्यास अनुकरण कार्यक्रम लागू गर्न विद्यालय अवलोकन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

७. आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिको शिक्षामा प्रयोग कार्यक्रमका लागि सबै विद्यालयमा स्रोत साधन र तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
८. प्राविधिक शिक्षा अध्ययनरत तथा क्षमतावान विद्यार्थीहरूलाई पढ्दै कमाउदै कार्यक्रमका रूपमा परिचालन गरी आयआर्जन कार्यक्रममा जोडिनेछ ।
९. सामाजिक उत्तरदायित्व तथा असल व्यवहार निर्माणका लागि संघसंस्थाको साझेदारीमा नियमित सचेतीकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
१०. एक विद्यार्थी एक सीप कार्यक्रम लागू गरी दैनिक जीवनमा आवश्यक सीपको विकास गरी जीवनोपयोगी शिक्षाको विकास गरिनेछ ।
११. शिक्षकहरूसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी पूर्व तयारी शिक्षक डायरी कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा संचालन गरिनेछ ।
१२. अभिभावक विहीन तथा पीडित बालबालिकाहरूका लागि आवाशीय विद्यालय संचालन गरिनेछ ।
१३. विषयगत तथा कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र अपूग दरबन्दीमा नगर अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
१४. स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सन्दर्भ तथा वृत्तचित्र शैक्षिक सामग्रीको निर्माण गरिनेछ ।
१५. आवश्यकतानुसार शिक्षक तालिमको व्यवस्था गरी कक्षाकोठामा प्रयोग गर्ने वातावरण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
१६. योग्यता तथा शैक्षिक क्षमताका आधारमा तहगत स्तरवृद्धि कार्यक्रम संचालन गरी विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
१७. पालिकाबाट स्रोतको व्यवस्थापन गरी विद्यालय समयबाहेकको समयावधिमा न्यून सिकाइ उपलब्धि भएका विषयहरूको अतिरिक्त कक्षा संचालन गरिनेछ ।
१८. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको नियमित अनुगमनबाट देखिएका राम्रा पक्षहरूको प्रबलीकरण तथा कमिकजोरीलाई समधान गर्ने गरी प्रभावकारी कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
१९. वडा तथा विद्यालयमा खेलमैदान निर्माण र खेल कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
२०. हरेक विद्यालयमा स्थानीय स्रोत सामग्रीलाई प्राथमिकता दिई विषयगत प्रयोगशाला निर्माण गरी शैक्षिक कार्यमा जोड्ने परिपाटीको सुरुवात गरिनेछ ।
२१. विद्यालयको नक्साङ्कन र विद्यार्थी संख्याका आधारमा विद्यालय समायोजन गरी आवश्यकतानुसार आवाशीय विद्यालय संचालन गरिनेछ ।
२२. स्थानीय कला संस्कृति मूल्यमान्यता तथा सीपको प्रयोग शिक्षण सिकाइमा प्रयोग भई व्यवहारिक तथा जीवनोपयोग शिक्षा सुनिश्चित गरिनेछ ।
२३. वातावरण र श्रमप्रति सकारात्मक भावना जागृत गर्न माध्यमिक तहमा कृषि उत्पादनसँग आवद्ध गरी हरित विद्यालय कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
२४. पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी सीपगत तथा सिकाइगत मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गरिनेछ ।
२५. उत्पादित जनशक्तिलाई आयमूलक कार्यमा जोड्नका लागि तपाइको क्षमता हाम्रो लगानी स्थानीय स्तरमै गरौं आम्दानी कार्यक्रम संचालन का लागि स्वरोजगार कोष निर्माण गरिनेछ ।
२६. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारीमा एक मावि एक नर्स कार्यक्रम लागू गरी छात्रामैत्री तथा स्वास्थ्य र पोषणमा सुधारयुक्त विद्यालय निर्माण गरिनेछ ।
२७. संघ प्रदेश र स्थानीय तहको साझेदारीमा खेल तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन गरी विद्यार्थीहरूको विविध क्षमता प्रस्फुटन गरिनेछ ।
२८. पालिका स्तरीय विविध जातजाति, धर्म संस्कृति, मूल्यमान्यता, कला संस्कृति झल्किने सामग्रीयुक्त संग्रहालय निर्माण गरी सामाजिक सद्भाव तथा सामाजिक एकताको विकास गरिनेछ ।
२९. विद्यार्थी नेतृत्व तथा युवा परिचालन गरी विद्यार्थीहरूलाई अनुशासित नैतिकवान तथा समाजप्रति सकारात्मक बनाई शैक्षिक सहभागिता तथा सक्रियतामा वृद्धि गरिनेछ ।
३०. शैक्षिक क्षेत्रमा नवीनतम सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि एक शिक्षक एक ल्यापटप साझेदारी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
३१. वडा स्तरीय अनुगमन समिति विशेषज्ञ अनुगमन समिति लगायत सामुहिक अनुगमन प्रणालीको विकास गरी विद्यालयमा शैक्षिक सुधार तथा सुशासन कायम गरिनेछ ।

२.६ अपेक्षित उपलब्धि

- १ सबै बालबालिकाको माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ ।
- २ सबै शिक्षकहरू नवीनतम प्रविधि तथा सूचना संचार प्रविधियुक्त तालिमप्राप्त हुनेछन् ।
- ३ भुक्रम्प प्रतिरोधी, अपाङ्गमैत्री र छात्रामैत्री भौतिक संरचना सबै विद्यालयमा पुगेको हुनेछ ।
- ४ न्यूनतम रूपमा विषयगत प्रयोगशाला सबै विद्यालयमा निर्माण भएको हुनेछ ।
- ५ सेवा क्षेत्रका सबै विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा उत्तीर्ण गरेका हुनेछन् ।
- ६ सबै नागरिक सीपयुक्त क्षमतावान भइ आत्मनिर्भर र नैतिक मूल्य मान्यताप्रति प्रतिवद्ध हुनेछन् ।
- ७ विषयगत तथा कक्षागत शिक्षक दरबन्दी पुगेको हुनेछ ।
- ८ नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय समायोजन तथा आवाशीय विद्यालय संचालन भएको हुनेछ ।
- ९ अभिभावक विहीन, हिंसा पीडित र द्रुन्दपीडित बालबालिकाहरूका लागि बालगृहको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- १० लैङ्गिक साक्षरता दर समदुरीमा पुगेको हुनेछ ।
- ११ विद्यालयहरू न्यूनतम स्रोत र साधनयुक्त भएका हुनेछन् ।
- १२ सबै विद्यार्थीहरूले पाठ्यक्रमले तय गरेका न्यूनतम सक्षमता हासिल गरेका हुनेछन् ।
- १३ विपतमा वैकल्पिक कक्षा संचालनको पूर्ण रूपमा व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- १४ स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यपुस्तक तथा सन्दर्भ सामग्री सहित प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- १५ विद्यालयमै स्वास्थ्य परीक्षण तथा पोषणको उचित व्यवस्थापन भइ सिकाइमैत्री वातावरण तयार भएको हुनेछ ।
- १६ अभिभावक तथा सरोकारवाला पक्षहरू पूर्ण रूपमा विद्यालयप्रति सक्रिय तथा जवाफदेही भएका हुनेछन् ।
- १७ विद्यालयको वातावरण हरियालीपूर्ण भइ छात्रछात्राहरू वातावरण संरक्षणमा सचेत भएका हुनेछन् ।
- १८ विद्यालय सुशासन कायम भएको हुनेछ ।

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक	संघ प्रदेश र स्थानीय	आधार वर्ष २०७९	लक्ष्य										
				२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०८८	२०८९	
१	प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा													
१.१	प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा कुल भर्ना दर	स्थानीय	९८	९८.५	९९.५	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००
		प्रदेश												
		संघ	८९.५			९४						९९		
१.२	कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहीत भर्ना प्रतिशत	स्थानीय	९७	९८	९९	१००								
		प्रदेश												
		संघ	७३			८५						९५		
२	आधारभूत तह													
२.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेश दर	स्थानीय	१०७	१०६	१०५	१०४	१०३	१०२	१०१	१००				
		प्रदेश												
		संघ	११५			१०७						१०५		
२.२	कक्षा १ मा खुद भर्ना दर	स्थानीय	९५.५	९६	९६.५	९७	९७.५	९८	९८.५	९९	९९.५	१००		
		प्रदेश												
		संघ	९७.५			९९						१००		
२.३	कक्षा १-५ कुल भर्ना दर	स्थानीय	१०५	१०४	१०३	१०२	१०१	१००						
		प्रदेश												
		संघ	११५											
२.४	कक्षा १-५ खुद भर्ना दर	स्थानीय	९५	९६	९७	९८	९९	१००						
		प्रदेश												
		संघ	९९			९९.५						१००		
२.५	कक्षा ५ को खुद प्रवेश दर	स्थानीय	९९.५	९९.८	१००									
		प्रदेश												
		संघ	९८.३											
२.६	कक्षा ५ को कूल प्रवेश दर	स्थानीय	१०९	१०८	१०७	१०६	१०५	१०४	१०३	१०२	१०१	१००		
		प्रदेश												
		संघ	११०			१०७						१०५		
२.७	कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर	स्थानीय	९७	९७.५	९८	९८.५	९९	९९.५	१००					
		प्रदेश												
		संघ	९३											
२.८	कक्षा ५ पूरा गर्ने दर	स्थानीय	९७	९८	९९	१००								
		प्रदेश												
		संघ												
२.९	कक्षा १-५ मा भर्ना भएका ५-९ उमेरभन्दा माथिका बालबालिका	स्थानीय	१३	१२	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	
		प्रदेश												
		संघ	२२											
२.१०	कक्षा १-५ मा कूल भर्ना भएका भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	स्थानीय	१.०५	१.०४		१.०३	१.०२	१.०१						
		प्रदेश												
		संघ	१.०२											
२.११	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	स्थानीय	९४	९५	९६	९७	९८	९९	१००					
		प्रदेश												
		संघ	९३.८											

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०२०।२१-२०२५।२६) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

२.१२	कक्षा १-८ मा कूल भर्ना दर	स्थानीय	१०९	१०८	१०७	१०६	१०५	१०४	१०३	१०२	१०१	१००			
		प्रदेश													
		संघ													
२.१३	कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर	स्थानीय	८९	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६	९७	९८	९९		
		प्रदेश													
		संघ	७९.३												
२.१४	कक्षा १ मा भर्ना भइ कक्षा ८ पूरा गर्ने दर	स्थानीय	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८८	९०	९१	९३		
		प्रदेश													
		संघ	७२.७												
२.१५	कक्षा १८ मा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	स्थानीय	०.९७	०.९८	०.९९	१.००									
		प्रदेश													
		संघ	१.०१												
२.१६	कक्षा ३ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका बालबालिकाको संख्या	नेपाली भाषा	स्थानीय	४१	४२	४५	५०	५५	५८	६५	६८	७५	८०	८५	
			प्रदेश												
			संघ	४५.५३											
		गणित	स्थानीय	२८	२९	३०	३३	३५	३७	४०	४२	४४	४५	४८	
			प्रदेश												
			संघ	३७.२२											
२.१७	कक्षा ५ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका बालबालिकाको संख्या	नेपाली भाषा	स्थानीय	४८	५०	५३	५५	५७	५९	६०	६२	६४	६६	६८	
			प्रदेश												
			संघ	४५											
		गणित	स्थानीय	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३४	३६	३७	३८	३९	
			प्रदेश												
			संघ	२८.३		४०					६०			७०	
		अङ्ग्रेजी	स्थानीय	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	
			प्रदेश												
			संघ												
२.१८	कक्षा ८ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ८ को आधारभूत वा तह ३ हासिल भएका बालबालिकाको संख्या	नेपाली भाषा	स्थानीय	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	
			प्रदेश												
			संघ	३९											
		गणित	स्थानीय	२१	२२	२३	२४	२६	२८	३०	३२	३४	३६	३८	
			प्रदेश												
			संघ	२६					६०			६५		७०	
		विज्ञान	स्थानीय	२७	२८	२९	३०	३२	३४	३५	३६	३८	४०	४२	
			प्रदेश												
			संघ	२८.२२		५०				६०				७०	
२.१९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका	आधारभूत कक्षा १-५	स्थानीय	०.२	०.१	०									
			प्रदेश												
			संघ	२.०		१.०				०.५					
		आधारभूत तह कक्षा १-८	स्थानीय	२.५	१.९	१.८	१.६	१.४	१.२	०.९	०.७	०.६	०.५	०.३	
			प्रदेश												
			संघ												

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०२०।२१-२०२५।२६) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

			प्रदेश													
			संघ	६.६		५.०				१.०			०			
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा अध्यापन कूल शिक्षकहरूमध्ये महिला शिक्षकको संख्या	स्थानीय	३३		३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४५		
		प्रदेश														
		संघ	४३७			४५					४८				५०	
३	माध्यमिक कक्षा ९-१२															
३.१	माध्यमिक (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर	स्थानीय	५८	६०	६३	६५	६८	७९	८२	८४	८६	८८	९०			
		प्रदेश														
		संघ	४७.६		५४.०					७०.०					८०.०	
३.२	माध्यमिक कक्षा ९-१२ मा कूल भर्ना दर	स्थानीय	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	९०	९२			
		प्रदेश														
		संघ	७१.४		७९.०					८३.०					९०.०	
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक (कक्षा ९-१०)	स्थानीय	१.०२													
		प्रदेश														
		संघ	१.०२		१.०											
३.४	आधारभूत तहबाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर	स्थानीय	९८	९८.५	९८.८	९९	९९.२	९९.५	९९.७	९९.८	१००					
		प्रदेश														
		संघ	९७.५													
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालवालिकामध्ये (कक्षा १०) मा पुग्ने दर	स्थानीय	६८	६९	७०	७१	७२	७४	७६	७८	८०	८२	८४			
		प्रदेश														
		संघ	६०.३		६५.०					७५.०					९०.०	
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालवालिकाहरूमध्ये (कक्षा १२) मा पुग्ने दर	स्थानीय	३५	३६	३७	३८	३९	४१	४३	४५	४७	५०	५५			
		प्रदेश														
		संघ	२४.०		२७.०					३१.०					५०.०	
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक संख्या	स्थानीय	२०	२२	२३	२५	२७	२९	३१	३३	३५	३७	३९			
		प्रदेश														
		संघ	२०.६		२२.०					२७.०					३३.०	
३.८	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ मा अध्ययनरत विद्यार्थी हरुमध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	स्थानीय	विज्ञान	५०	५५	५८	६०	६५	७०	७५	८०	९०	९५	१००		
			प्रावि/ व्याव	२५०	२५५	२५६	२५८	२६०	२६२	२६४	२६६	२६८	२७०	२७२		
		प्रदेश	विज्ञान													
			प्रावि/ व्याव													
		संघ	विज्ञान													
			प्रावि/ व्याव													
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि अङ्कमा	नेपाली	स्थानीय	१.५	१.६	१.७	१.८	१.९	२.०	२.१	२.२	२.३	२.४	२.५		
			प्रदेश													
			संघ													
		गणित	स्थानीय	०.७	०.९	१.०	१.१	१.२	१.३	१.४	१.५	१.६	१.७	१.८		
			प्रदेश													
			संघ													
		विज्ञान	स्थानीय	१.०	१.१	१.२	१.३	१.४	१.५	१.६	१.७	१.८	१.९	२.०		
			प्रदेश													
			संघ													

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा															
४.१	साक्षरता दर १५ वर्षभन्दा माथि	स्थानीय	८२	८४	८६	८७	८९	९१	९३	९५	९६	९७	९९		
		प्रदेश													
		संघ	५८.०		७५.०					९५.०				९७.०	
४.२	साक्षरता दर ६ वर्षभन्दा माथि	स्थानीय	९५	९५.१	९५.२	९५.४	९५.८	९६	९६.५	९७	९८	९९	१००		
		प्रदेश													
		संघ	८२		९४					९६				१००	
४.३	साक्षरता दर १५-२४ उमेर समूह	स्थानीय	९८	९८.५	९८.७	९९	९९.३	९९.६	९९.८	१००					
		प्रदेश													
		संघ	९२		९५					९९				१००	
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता १५ वर्षभन्दा माथि	स्थानीय	०.८०	०.८२	०.८३	०.८५	०.८७	०.८९	०.९१	०.९२	०.९३	०.९४	०.९५		
		प्रदेश													
		संघ	०.५८		०.६१					०.६४				०.७०	
५ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकास तालिम															
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति	स्थानीय	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	९०	९२		
		प्रदेश													
		संघ	३१		४०					५०				७५	
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा (कक्षा ९-१२) वा डिप्लोमा वा प्रि डिप्लोमा वा सो सरह उत्तीर्ण जनशक्ति वार्षिक संख्या	स्थानीय	छात्रा	६०	६५	७०	७२	७४	७६	७८	८०	८२	८४	८६	
			छात्र	२०	२५	२८	३०	३२	३४	३५	३६	३७	३८	४०	
		प्रदेश	छात्रा												
			छात्र												
		संघ	छात्रा												
			छात्र												
६ सुशासन तथा व्यवस्थापन															
६.१	आधारभूत तह कक्षा १-५ मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७		
		प्रदेश													
		संघ	२४.१		२७.१					३०.१				३०.१	
६.२	आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	६३	६२	६०	५७	५६	५५	५२	५०	४८	४५	४०		
		प्रदेश													
		संघ	३०.१		३०.१					३०.१				३०.१	
६.३	आधारभूत तह कक्षा १-८ मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	३४.५	३४	३३.५	३३.३	३३.१	३३	३२.५	३२.३	३२	३१.५	३१		
		प्रदेश													
		संघ	३१.१		३०.१					३०.१				३०.१	

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

६.४	माध्यमिक तह कक्षा ९-१० मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	५५	५३	५१	४९	४७	४५	४३	४१	४०	३८	३५	
		प्रदेश												
		संघ	४०.१		३८.१					३५.१				३०.१
६.५	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	स्थानीय	६०	५८	५६	५४	५६	५५	५१	५३	५०	४७	४५	
		प्रदेश												
		संघ	४८.१		४०.१					३०.१				३०.१
७	उच्च शिक्षा													
७१	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर	स्थानीय	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	
		प्रदेश												
		संघ												
७२	उच्च शिक्षामा महिला सहभागिता अनुपात	स्थानीय	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	
		प्रदेश												
		संघ												
७३	प्राविधिक उच्च शिक्षामा विद्यार्थी भर्ना दर	स्थानीय	२	२.५	२.८	३	३.१	३.३	३.५	३.७	३.९	४.१	४.५	
		प्रदेश												
		संघ												
८	शिक्षामा लगानी													
८१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट	स्थानीय												
		प्रदेश												
		संघ												
८२	आधारभूत तह कक्षा १-८ मा प्रतिविद्यार्थी सरकारी खर्च रु हजारमा	स्थानीय												
		प्रदेश												
		संघ												
८३	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ मा प्रतिविद्यार्थी सरकारी खर्च रु हजारमा	स्थानीय												
		प्रदेश												
		संघ												

परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

चार वर्ष उमेर पूरा भएका बालबालिकालाई दिईने शिक्षालाई प्रारम्भिक बालशिक्षा भनिन्छ । आफ्नो उमेर समूहका बालबालिकासँग उन्मुक्त वातावरणमा चार घण्टासम्म बालमनोविज्ञान बुझेका महिला शिक्षकको रेखदेखमा विभिन्न सकारात्मक सीपहरू सिक्ने स्थानलाई बालविकास केन्द्र भनिन्छ । प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गिण विकासमा सहयोग गरी आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने कार्यक्रम हो । सर्वाङ्गिण विकास अन्तर्गत बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक, सामाजिक, संवेगात्मक र भाषिक विकास पर्दछन । कुनै एक पक्षको विकास कमजोर हुँदा व्यक्तिको व्यक्तित्व विकासमा बाधा पर्न सक्ने भएकाले बालबालिकामा उल्लेखित सबै पक्षको विकासमा ध्यान दिनु आवश्यक छ । त्यसैले प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा कार्यक्रमले बालबालिकालाई लेखपढ गराउने वा अक्षर तथा अंक चिनाउने कार्यमा जोड दिने भन्दा बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकासमा सहयोग गर्नका साथै आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गराउन सहयोग गर्नुपर्दछ ।

वि.स. २०५६ सालमा शिक्षा विभागले समुदायमा आधारित बालविकास कार्यक्रम सुरु भएको हो । नेपालको संविधानको धारा ३९(३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बालसहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को आठौँ संसोधनले प्रारम्भिक बालविकासलाई विद्यालय शिक्षाको जगको रूपमा मान्यता दिएको छ । बालविकासका उद्देश्यहरू बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवम् नैतिक तथा सृजनात्मक पक्षको विकासमा सघाउदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने हुन । यस नगरपालिका भित्र संचालित सामुदायिक विद्यालयमा आधारित र समुदायमा आधारित गरी जम्मा ७१ वटा बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन् । त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयमा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाका कार्यक्रमहरू विभिन्न समयवधिमा सुरु गर्ने भएतापनि चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाका लागि एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने कुरा प्रचलित ऐन कानूनमा उल्लेख गरिएको छ । अतः यस शिक्षालाई विशेष प्राथमिकतामा दिन आवश्यक भएकोले बाँसगढी नगरपालिकाले पाँच वर्षीय शिक्षा योजनाको मुख्य अंगको रूपमा नगर शिक्षा योजनाको एणनैतिक आधारका रूपमा सञ्चालन गर्न यस सम्बन्धि योजना तयार गरिएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

यस पालिकाभित्र विद्यालय र समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरू जम्मा ७१ वटा रहेका छन् । जसमा ७० महिला शिक्षक हुनुहुन्छ भने १ जना पुरुष शिक्षक हुनुहुन्छ । जम्मा विद्यार्थी १५०८ जना रहेका छन् । यस पालिका अन्तर्गत हाल बालविकास शिक्षाको कूल भर्नादर १०५ रहेको छ । अधिकांश संस्थागत विद्यालय तथा नीजि क्षेत्रबाट सञ्चालित विद्यालयमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा ३ वर्षको कार्यक्रम सञ्चालनमा छन भने केही सामुदायिक विद्यालयहरूमापनि ३ वर्षको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको कार्यक्रम सञ्चालनमा छ ।

यस नगरपालिकाको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कुल भर्नादर र खुद भर्नादर १०५ र ९९ रहेको छ । कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव सहितको भर्नादर ९८ रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा लैङ्गिक समता सुचक ०.६७% (प्रति १०० छात्र) रहेको छ ।

३.१.३ लक्ष्य

३-५ वर्ष उमेरका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गरी आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने बालमैत्री तथा रम्दै, खेल्दै सिक्ने बालविकास केन्द्र व्यवस्थापन र बालविकास केन्द्रका शिक्षकहरूको योग्यता स्तरोन्नति गर्ने ।

३.१.४ उद्देश्य

१. चार वर्ष उमेरका सबै बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारीका लागि प्रारम्भिक बालविकास सेवामा पहुँच बढाउनु ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।
३. सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु ।
४. सरसफाई र सुरक्षा सम्बन्धी बानी बसाल्न तथा सामान्य शिष्टाचार गर्न अभिप्रेरित गर्नु ।

३.१.५ रणनीतिहरू

१. नगर पालिका अन्तरगतका ३-५ बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड, नर्म्स र ढाँचा अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
१. प्रारम्भिक कक्षा रङ्गीन छापामयका सिक्ने वातावरणका लागि आर्थिक व्यवस्थापन खेल सामग्री सुरक्षा कक्षाकोठा निर्माण र व्यवस्थापन गर्न मापदण्ड निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. जटिल भौगोलिक क्षेत्रमा बसोबास गर्ने, लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमूनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।
३. कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी संघ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।
४. आवश्यक मात्रामा तोकिएका मापदण्डका लागि निश्चित कार्यविधिका आधारमा सबै बालबालिकालाई केन्द्रमा ल्याउने तथा टिकाउने र सिकाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
५. बालविकास तहमा भित्रिने बालबालिकाहरूका लागि सबै विद्यालयमा बालउद्यान तथा निश्चित सेवा क्षेत्रमा खेल उद्यानको सामग्री सहीतको बालउद्यान निर्माण गरिनेछ ।
७. अभिभावक सचेतीकरण कार्यक्रम तथा अगुवा सक्रियता कार्यक्रम संचालन गरी विद्यालय शिक्षाको पूर्व तयारीका रूपमा अनिवार्य प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा तथा सिकाइ अनिवार्य व्यवस्थापनका लागि निश्चित कार्यविधिका आधारमा सामग्री तथा आर्थिक व्यवस्थापनबाट १ वर्षे अनिवार्य पूर्व प्राथमिक बालविकास कक्षा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
८. बालबालिकाको संख्या भूगोल तथा सामाजिक अवस्थाका आधारमा बालविकास कक्षाको व्यवस्थाका लागि आमा समूह साथी समूह अगुवा नेतृत्व समूहको अवधारणाबाट संचालनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
९. प्रारम्भिक बालविकास कक्षा तथा बालविकास केन्द्रका शिक्षकहरूको न्यूनतम योग्यता निर्धारण गरी हाल कार्यरत बालविकास शिक्षकहरूको योग्यता वृद्धिको अवसर प्रदान गरिनेछ ।
१०. विद्यार्थी संख्याका आधारमा बालविकास शिक्षकहरूको मिलान तथा थप शिक्षकको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
११. न्यूनतम योग्यता कक्षा १० वा सो सरह हुने व्यवस्था गरिनेछ ।
१२. न्यून योग्यता भएका शिक्षकहरूका लागि खुला शिक्षा तथा विशेष प्रशिक्षण कार्यक्रममा सहभागी हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१३. प्रारम्भिक बालविकास कक्षा तथा बालविकास केन्द्रहरूका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासका लागि मापदण्ड बमोजिमको पूर्वाधार तथा बालमैत्री बनाइनेछ ।
१४. विभिन्न संघ संस्था अगुवा अभिभावक सामाजिक नेतृत्व वर्गहरूको सहकार्यात्मक वातावरण तयार गरी जागरण तथा सचेतीकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
१५. नेपाल सरकारले व्यवस्थापन गरेबाहेकका थप आवश्यक पोषण सामग्री खेल वातावरण सुरक्षाको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
१५. सबैको सहभागितामा अनुगमन तथा सहजीकरण समिति निर्माण गरी कार्यतालिका बमोजिम अनुगमन तथा सहजीकरणको व्यवस्था मिलाईनेछ ।

३.१.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

१. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुने ।
२. समुदाय तथा विद्यालयमा सञ्चालनमा रहेका बालविकास केन्द्रहरूको न्यूनतम मापदण्ड पूरा भएको हुने ।

ख. प्रमुख नतिजाहरू

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज पहुँच हुनेछन् ।
२. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनभव सहीत कक्षा १ भा प्रवेश गर्ने अवसर हुनेछन् ।
३. सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा बालबालिकाको हेरचाह तथा सहयोगका लागि सहायक कर्मचारी सहीत केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका हुनेछन् ।
४. बालबालिकाहरूको विकासात्मक तथा सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन हुने पाठ्यक्रम समायोजन तथा अनुकूलन भएको हुनेछन् ।
५. भौगोलिक जटिलता रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई समेट्न आवश्यकतामा आधारित जस्तै घरमा आधारित, समुदायमा आधारित, कार्यक्षेत्र तथा घुम्ती बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका नमूना विकास हुने ।
६. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैर सरकारी संघसंस्था र विद्यालयहरू जिम्मेवार भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र. स.	प्रमुख कृयाकलापहरू	जिम्मेवार निकाय	एकाइ	लक्ष्य											कार्य सम्पादन सूचक	कैफियत	
				०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९			जम्मा
१.	प्राबाविके सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्नका लागि नगरपालिका स्तरको न्यूनतम मापदण्ड तयार गर्ने	नपा प्रदेश र संघ	पटक		१			१			१				३		
२.	अभिभावक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	नगरपालिका	पटक	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१९		
३.	बालबालिकाको अभिलेखीकरण	नगरपालिका	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०		
४.	बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी गुणस्तरीय शिक्षणसिकाई क्रियाकलाप सञ्चालन गराउने।	विद्यालय र दातृ निकाय	जना	१	२	२	२	२	२	१	१	३	३	१९			
५.	सिकाई सामग्री तथा अभ्यास पुस्तिका व्यवस्थापन तथा सहयोग गर्ने।	विद्यालय र दातृ निकाय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०			
६.	समुदायको जनघनत्व, बालबालिकाको संख्या र बालविकास केन्द्रको दूरीलाई आधार मानी बालविकास केन्द्रहरूको विस्तार र समायोजन गर्ने।	विद्यालय	पटक		१		१	१		१		१		५			
७.	प्रत्येक वडामा १ वटा नमुना बाविके तयार गर्ने	विद्यालय र नगरपालिका	वटा	१	३	६	१०	१०	१०	१०	१०	५	६	७१			
८.	बाल प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	१	१	१	१	१	१	२	२	२	२	१४			
९	आवश्यकता अनुसार बालगृहको व्यवस्थापन गर्ने।	विद्यालय र दातृ निकाय	वटा		१			१			१			३			
१०	अभिभावक तथा समुदायका सदस्यमार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था	नगरपालिका	पटक	१	१	१		१	१	१	१	१	१	९			
११	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	विद्यालय र दातृ संस्था	पटक	१	१	२	१	१	१	१	२	२	१	१३			
१२	शिक्षक पेसागत विकास	नपा प्रदेश र संघ	पटक	१	१	१	१	१	१	२	२	१	२	१३			
१३	परिवार, समुदाय, निजीक्षेत्र तथा गैर सरकारी संघसंस्थाहरूको सहभागिता, संलग्नता र जिम्मेवारी वृद्धि,	नपा र संस्था	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०			
१४	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली,	विद्यालय र नगरपालिका	वटा	३	५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	३		७१			
१५	पोषणयुक्त दिवाखाजाको व्यवस्था																
१६	सहयोगी आयाको व्यवस्था																
१७	स्थानीय भाषाको प्रयोग																
१८	पूर्वाधार सिकाइ क्षेत्र भित्री र बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्रीको व्यवस्थापन																
१९	सूचना प्रविधिको प्रयोग																

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

आधारभूत शिक्षालाई संविधानले मौलिक अधिकारका रूपमा स्थापित गरेको छ । कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्मको शिक्षालाई आधारभूत तह मानेको छ । आधारभूत तहले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएकोले नेपालको संविधानले यस तहलाई अनिवार्य र निःशुल्क भनी मौलिक हक अन्तर्गत समावेश गरेको छ । सबैका लागि शिक्षा २०००-२०१५ सहश्राव्दी विकास लक्ष्य दिगो विकासका लक्ष्यहरू मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणा पत्रको धारा २६ र शिक्षा ऐन २०२८ मा आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७७ ले विद्यालय शिक्षाको पुनर्संरचना गरेर कक्षा १-८ लाई आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा परिभाषित गरेपछि विद्यालय शिक्षालाई हाल दुई तहको भएको छ । अहिलेको प्राथमिक र निम्नमाध्यमिक तहलाई मिलाएर बनाइएको आधारभूत तहले व्यक्ति समाज र राष्ट्रको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएकोले नेपालको संविधानको धारा ३१ को १ मा यसलाई नागरिकको मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको छ । गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षाले गरिबी हटाउन मद्दत गर्ने र व्यक्तिको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सक्ने तथा यसबाट समाज र राष्ट्रलाई विकासको पथमा अघि बढाउनमा सहयोग हुने कुरा विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले देखाएका छन् ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिका भित्र सामुदायिक जम्मा २५ वटा आधारभूत विद्यालयहरू रहेका छन् । जसमा जम्मा विद्यार्थी ८००८ जना रहका छन् । विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्रि, समावेशी र सुरक्षित बनाउन आवश्यक देखिन्छ । दिवा खाजा कार्यक्रमलाई सिकाई तथा विद्यार्थीको स्वास्थ्यसँग प्रभावकारी ढङ्गले जोड्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । आधारभूत तहमा विद्यालय छोड्ने र दोहोर्याउने दरलाई कम गर्नु अति जरुरी देखिन्छ । । पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनको लागि सो तहमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको क्षमतावृद्धि गर्नु अति आवश्यक देखिन्छ । शिक्षण सिकाई विधि सुधारका लागि सम्पूर्ण शिक्षकहरूलाई वर्तमान प्रविधिसँग जोड्नु आवश्यक छ ।

३.२.३ लक्ष्य

१. अभिभावक समेतको सहभागितामा अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा सुनिश्चितता गर्ने ।
२. सार्वजनिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको असल अभ्यासहरूको पहिचान तथा अनुशरण गर्दै गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याउने ।

३.२.४ उद्देश्य

१. आधारभूत कक्षाहरूमा व्यावहारिक जीवनकुशल सीपको विकास गरी विद्यालयप्रति सकारात्मक धारणा कायम गर्ने र आधाभूत ज्ञानको विकास गर्ने ।
२. आधारभूत तहसम्म संचालित विद्यालयहरूको आवश्यकता व्यवस्थापनका लागि स्रोतहरूको सुनिश्चितता गर्दै अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. समूचित स्रोत साधनको वितरण प्रणालीको लागू गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
४. अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुहरूलाई एकीकृत गरी सिकाई क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।

३.२.५ रणनीतिहरू

१. आधारभूत कक्षाहरूमा सिकने वातावरणका लागि आर्थिक व्यवस्थापन खेल सामग्री सुरक्षित कक्षाकोठा निर्माण र व्यवस्थापन गर्न मापदण्ड निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३. शैक्षिक सत्रको सुरुवातमा अभिभावकसँग शिक्षक विद्यालयका लागि हाम्रो १ दिन भन्ने अभियान संचालन तथा अभिभावक सचेतीकरण कार्यक्रम संचालन गरी सबैको सहभागितामा अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितता हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
४. आधारभूत तहसम्म विविध कारणले विद्यालय आउन नसक्ने तथा बिचमै छाड्न बाध्य हुने विद्यार्थीहरूका लागि घुम्ती विद्यालय टोल कक्षा शैक्षिक सामग्री को व्यवस्था यातायातको व्यवस्था आवासको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
५. अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता तथा सबैको अनिवार्य सहभागिता हुने कानुनी व्यवस्था गरी स्थानीय तहबाट प्रदान गर्ने सेवा सुविधासँग सो समन्वय हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
६. उत्कृष्ट अभिभावक सम्मान कार्यक्रम उत्कृष्ट विद्यार्थी उत्कृष्ट अवसर बालबालिकाको ज्ञान तपाइको पहिचान कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । सहीद ब्रह्मपीडित लक्षित वर्ग लगायतका सहज रुपमा पहुँच हुन नसक्ने तथा सहारा आवश्यक पर्नेहरूका लागि आर्थिक तथा आवश्यक सामग्री हरूका लागि आर्थिक व्यवस्थापन गरी समुचित वितरण प्रणाली लागू गरिनेछ ।
७. विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार बालमैत्री अपाङ्गमैत्री किशोरीमैत्री निर्माणका लागि दिगो पूर्वाधार विकास योजना निर्माण गरी हरेक वर्ष न्यूनतम प्रथम आवश्यकताका आधारमा बजेट व्यवस्थापन गरिनेछ ।
८. स्थानीय आवश्यकता बमोजिमको भाषा संस्कृति समेटिने बहुभाषिक शिक्षण पद्धतिका लागि बहुभाषिक ज्ञान भएको शिक्षक तथा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरी स्थानीय परिवेश अनुकूलको शिक्षण पद्धतिको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
९. विद्यालयहरूमा खानेपानी, छात्रामैत्री तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गरिनेछ ।
१०. विद्यालयमा बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गरिनेछ ।
११. सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गरिनेछ ।
१२. शिक्षकको पेशागत विकास तथा पेशागत सहयोगको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

३.२.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तर अभिवृद्धी भएको हुने ।

ख. प्रमुख नतिजाहरू

१. आधारभूत कक्षाहरूमा बालबालिकाहरूको सिकाइ उपलब्धिमा राष्ट्रिय मापदण्ड पूरा गरेको हुने ।
२. नगरपालिका भित्रका सबै बालबालिकामा आधारभूत शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने ।
३. न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता भएको हुने ।
४. आवश्यक संख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था हुने ।
५. बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने ।
६. विद्यालयमा पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन हुने ।
७. बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

८. आधारभूत शिक्षाको भर्ना, सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक समता सूचकमा सुधार हुने ।
९. विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने ।
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकाइमा सहयोग हुने ।
११. जनशक्तिको क्षमता विकास भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने ।
१२. विद्यालयको वातावरण हरित तथा वातावरणमैत्री कायम भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख कृयाकलापहरू	जिम्मेवार निकाय	एकाइ	लक्ष्य											जम्मा	कैफियत
				२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	नगरपालिका	पटक		१			१			१		१		४	
२.	मापदण्डअनुसार शिक्षक व्यवस्था	नगरपालिका	पटक	१	१	१		१		१					५	
३.	सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना	विद्यालय	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
४.	आधारभूत तहका कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि पठन सामग्री व्यवस्था	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
५.	आधारभूत कक्षाका शिक्षण सम्बन्धि शिक्षक तालिम	नगरपालिका	पटक		२	३	४	२	४	४	५	५	५		३४	
६.	विद्यालयको आधुनिक भौतिक पूर्वाधार विकास	नगरपालिका	वटा	१०	५	५	५	५	५	५					४०	
७.	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	१	२	३	४	४	४	४	४	४	४		३४	
८.	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि विषय विज्ञहरूको परिचालन	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	१	१	१	१	२	२	२	२	२	२		१६	
९.	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	विद्यालय र नगरपालिका	पटक		१					१			१		३	
१०.	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	१	२	३	४	४	२	२	२	२	२		२४	
११.	शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	नगरपालिका	पटक		१	१	१	१	१	१	१	१	१		९	
१२.	विद्यालयमा दिवा खाजाको प्रबन्ध	नगरपालिका	दिन	१८०	१८०	१८५	१८६	१८७	१८८	१८९	१९०	१९५	२००		२००	
१३.	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	नगरपालिका र दातृ निकाय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		१०	
१४.	पाठ्यपुस्तक व्यवस्था	संघीय सरकार	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		१०	
१५.	सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था	नगरपालिका	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		१०	
१६.	विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरीका लागि छात्रवृत्ति	दातृ निकाय	जना	५०	३००	३००	४००	५००	५००	८००	८५०	९००	९५०		५५५०	
१७.	सिकाइ सामग्री तथा विद्यालय व्यवस्थापन	प्रदेश सरकार	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
१८.	कक्षाकोठामा आधारित पठन सिप परीक्षण (CBEGRA)	विद्यालय	पटक	१	२	२	३	३	३	३	३	३	३		२६	
१९.	व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	विद्यालय र नगरपालिका	पटक	३	४	५	५	५	५	६	७	७	८		५५	
२०.	शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना	संघीय सरकार	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		१०	
२१.	विव्यस, शिअसंका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	नगरपालिका र दातृ निकाय	पटक	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२		१९	
२२.	अभिभावक शिक्षा	विद्यालय	पटक	१	२	३	३	३	३	३	३	३	३		२७	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

शिक्षा ऐन २०२८(संसोधनसहीत) ले विद्यालय शिक्षाको पुनर्संरचना गरेर कक्षा ९ देखि १२ सम्मको शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षा भनी परिभाषित गरेको छ । त्यस्तै नेपालको संविधानले मौलिक हक अन्तर्गत माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क हुने उल्लेख गरेको छ । सबै बालबालिकाले कक्षा ८ सम्मको गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि विद्यार्थीको रुची र क्षमता अनुसार माध्यमिक तहमा प्राविधिक वा साधारण धारको शिक्षा छनौट गर्ने अवसर प्रदान गरेको हुनाले यस तहको शिक्षालाई जीवनोपयोगी, उत्पादनमूलक, प्रविधियुक्त, सिपमूलक र व्यवहारिक बनाउनुपर्दछ । आधारभूत तहमा विद्यार्थीले हासिल गरेको भाषिक र गणितीय सिपको उपयोग गरेर आफ्नो रुची र क्षमता अनुसार विद्यार्थीले साधारण शिक्षाको ज्ञान लिएर विभिन्न विषयमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने वा विभिन्न किसिमका प्राविधिक तथा व्यावसायिक ज्ञानको सिप हासिल गरेर आयआर्जनको बाटो सुनिश्चित गर्ने भन्ने लक्ष्य माध्यमिक तहको शिक्षाले लिएको छ । माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री र समावेशी बनाउने नीति लिएको छ । यस तहका मुख्य चुनौतिहरूमा गुणस्तरी शिक्षा र कक्षा छाड्ने दर उच्च रहनु रहेका छन् भने अवसरहरूमा पेसाप्रति प्रतिवद्ध शिक्षक, सचेत अभिभावक र शिक्षाप्रमी जनप्रतिनिधि रहनु रहेका छन् ।

माध्यमिक शिक्षा विद्यार्थीलाई सीपमूलक शिक्षा दिई कामको संसारसँग सम्बन्धित हुनु सान्दर्भिक हुन्छ । यस तहमा एकलपथिय पाठ्यक्रमको नीति अबलम्बन गर्ने गरिएको छ । कक्षा ९ र १० मा वार्षिक ३२ घण्टा र कक्षा ११ र १२ मा वार्षिक कम्तिमा २७ देखि ३२ पाठ्यघण्टाको विषयवस्तु राखिएको छ । मानवीय मुल्य, मान्यता र लोकतान्त्रिक संस्कार अबलम्बन गर्दै राष्ट्र र राष्ट्रियताको प्रवर्धनका लागि सचेत नागरिकको जिम्मेवारी वहन गर्न सक्ने, विविधता, सद्भाव र सहअस्तित्वलाई आत्मसात गर्दै सभ्य, सुसंस्कृत र समतामूलक समाज निर्माणका लागि भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने, दैनिक जीवनमा भाषिक एवं सञ्चारका साथै गणितीय सीपको प्रयोग गर्न सक्ने, श्रमप्रति सम्मान गर्दै कामको संसारमा प्रवेश गर्न सक्ने, प्राकृतिक एवं सामाजिक घटनाको विश्लेषण गर्दै सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन गर्ने जस्ता सक्षमताहरू यस तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूका लागि तोकिएका छन् । साथै विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन एवम् स्तर निर्धारणका लागि राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड अन्तर्गत कक्षा १० को अन्तिम परीक्षा प्रदेश स्तरबाट र कक्षा १२ को अन्तमा लिइने परीक्षा संघबाट सञ्चालन हुने व्यवस्था छ ।

विगतका योजनाहरूले प्राविधिक तथा व्यवसायीक विषयका पाठ्यक्रम निर्माण गरीए पनि उत्पादित जनशक्तिलाई कामको संसारसँग परिचित गर्न नसकेको र सैद्धान्तिक ज्ञानमा मात्र सीमित राखिएको देखिन्छ । आज विद्यालयमा सिकेको सीपले भोलिको संसारमा बिकने जनशक्ति उत्पादनमा माध्यमिक शिक्षा केन्द्रीत हुनु पर्दछ । विद्यार्थीहरूमा सैद्धान्तिक ज्ञानसँगसँगै प्रयोगात्मक ज्ञान र सिकेको सीपको व्यवहारमा उपयोग गराउनेतर्फ यो नयाँ शिक्षा योजना सफल हुनेछ ।

३.३.२ .वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा माध्यमिक शिक्षा सञ्चालनका लागि सामुदायिक र संस्थागत गरी जम्मा १८ वटा विद्यालय रहेका छन् । जसमध्ये ८ वटा सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा १२ सम्म अध्यापन हुने गर्दछ । ६ वटा विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा पठनपाठन हुने गर्दछ । शै.स.२०७९ अनुसार यस पालिका भित्र माध्यमिक तह अध्ययन गर्ने जम्मा विद्यार्थी सख्या ३८७० रहेको छ जसमा छात्राको संख्या अधिक रहेको छ । विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउन आवश्यक देखिन्छ । माध्यमिक तहमा विद्यालय छोड्ने र दोहोर्याउने दरलाई कम गर्नु अति जरुरी देखिन्छ । पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनको लागि सो तहमा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरूको क्षमता वृद्धि गर्नु अति आवश्यक देखिन्छ । शिक्षण सिकाई विधि सुधारका लागि सम्पूर्ण

शिक्षकहरूलाई वर्तमान प्रविधिसँग जोड्नु अति आवश्यक देखिन्छ । संविधानले माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क भनेको भएतापनि हाल माध्यमिक तहको शिक्षा पूर्ण रुपमा निःशुल्क गर्न सकिएको छैन । शिक्षक तथा कर्मचारीका लागि तालिम तथा अध्ययन भ्रमण, प्र.अ. को लागि नेतृत्व विकास सम्बन्धि तालिमहरू सञ्चालन गरेको पाइदैन । विभिन्न ढङ्गले विकास गरिएको व्यक्तिगत क्षमतालाई संस्थामा प्रयोग गर्न सकिएको अवस्था छैन । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन प्रणालीलाई अझै लागु गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । राम्रो नेतृत्व भएको प्रध्यानाध्यापको विद्यालय व्यवस्थापन प्रभावकारी भएकोले प्रध्यानाध्यापकहरूको नेतृत्व विकास सम्बन्धि तालिमहरू सञ्चालन गर्नु अति आवश्यक छ । माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षक तथा दरवन्दि कम रहेको छ र विद्यालयहरूले नीजि स्रोतबाट र नगरपालिकाले नगर शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने वाध्यता छ । उल्लेखित विश्लेषणका आधारमा माध्यमिक शिक्षा क्षेत्रमा देहाय बमोजिमका चुनौतिहरू देखिन्छन ।

१. माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा क्रमश निःशुल्क गर्ने ।
२. विषयगत शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्थापन गर्ने ।
३. शिक्षकको पेशागत वृत्ति विकास गर्ने ।
४. कक्षा ८ बाट कक्षा ९ मा जादा हुने Drop out लाई कम गर्ने ।
५. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्ने ।
६. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने ।
७. सिकाईको गुणस्तर सुधार गरी सिकारुको सिकाईमा सुधार ल्याउने ।

३.३.३ लक्ष्य

मानवीय मूल्यका साथै कला, संस्कृति, विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रका आधारभूत मूल्य मान्यताको ज्ञान, सीप र दृष्टिकोण तथा व्यवहारहरू आर्जन गरेका सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

३.३.४ उद्देश्य

१. आधारभूत तहको शिक्षा हासिल गरेका विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।
२. माध्यमिक तहको शिक्षा गुणस्तरीय व्याहारिक सीपयुक्त जीवनोपयोगी बनाइ उच्च शिक्षा हासिल गर्न योग्य बनाउने ।
३. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
४. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, हरित वातावरणमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउने ।

३.३.५ रणनीतिहरू

१. माध्यमिक शिक्षाको संरचना विस्तार तथा प्रभावकारी रूपमा संचालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२. पालिकाको भूगोल विद्यार्थी संख्या आवश्यक स्रोत सामग्रीहरूको व्यवस्थापनका आधारमा माध्यमिक तहको संरचना विस्तार गर्ने कार्यविधि निर्माण गरी संचालनमा ल्याइनेछ ।
३. तहगत शिक्षण प्रक्रियामा एकीकृत पद्धति लागू गर्न सकिने साझा विषयवस्तु तयार पारी **STEAM** पद्धतिको कार्यान्वयन हुने व्यवस्थाका लागि स्रोत साधनको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
४. विद्यार्थीहरूको बहुक्षमता विकासका लागि अतिरिक्त क्रियाकलापको अनिवार्य व्यवस्था मिलाईनेछ ।
५. विद्यार्थीहरूको आवश्यकता तथा सबैको पहुँच हुनेगरी क्रमशः निशुल्क माध्यमिक शिक्षा संचालनको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
६. सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ ।
७. माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ ।
८. शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।
९. शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
१०. शिक्षण सिकाइ पद्धतिमा सुधार गरिनेछ ।
११. हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गरिनेछ ।
१२. विद्यालयहरूलाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाइनेछ ।
१३. विज्ञान विषय अध्ययनका लागि विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न पूर्वाधार सहीतको व्यवस्था गरिनेछ ।
१४. सक्षम र उत्प्रेरित प्रअको व्यवस्था गरिनेछ ।
१५. आवधिकरूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइमा जवाफदेही हुने प्रणाली विकास गरिनेछ ।
१६. पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रमका रूपमा स्वयम सेवक शिक्षक परिचालन कक्षा १२ उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरूलाई

हजुरको क्षमता हाम्रो लगानी
हजुरको कार्य हजुरकै आमदानी

नाराका साथ संचालन गरिनेछ ।

३.३.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने ।

ख. नतिजा

१. सबै बालबालिकाहरूलाई निशुल्क माध्यमिक शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुने ।
२. सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको तथा हरित विद्यालय निर्माण गरेको हुने ।
३. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने ।
४. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको उपलब्धता, उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग, र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुने ।
५. माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुने ।

६. माध्यमिक शिक्षाको भर्ना, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा आर्थिक लगायतका समता सूचकमा सुधार हुने ।
७. माध्यमिक विद्यालयहरू प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने ।
८. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग भई विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुगेको हुने ।
९. माध्यमिक तहको शिक्षामा सुशासन कायम हुने ।
१०. माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह हुने ।

ग. प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	इकाइ	लक्ष्य (१०वर्षे)											कैफियत	
				२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		जम्मा
१.	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाका लागि आवश्यक कानून, कार्यविधि र निर्देशिका तयारी	नगरपालिका			१			१				१			३	
२.	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	नगरपालिका	पटक		१	१		१			१		१		५	
३.	विज्ञान, गणित तथा कम्प्यूटर विज्ञान विषय अध्ययनका लागि अवसर	प्रदेश सरकार	पटक		१		१			१			१		४	
४.	मापदण्ड अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन	संघीय सरकार र नपा			१	१		१		१			१		५	
५.	सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने	विद्यालय र नपा	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
६.	आवश्यकताअनुसार खुला तथा दूर शिक्षालगायतका बैकल्पिक प्रबन्ध	नगरपालिका	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
७.	विद्यालयको आधुनिक भौतिक पूर्वाधार तथा हरित विद्यालय विकास	संघ, प्रदेश र नपा	वटा	१०	५	५	५	५	५	५					४०	
८.	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	विद्यालय र नपा	पटक	१	२	३	३	३	३	४	४	५	६		३४	
९.	शिक्षक क्षमता विकास	नगरपालिका	पटक		१	१	२	३	३	५	५	६	७		३३	
१०.	विद्यालय उत्थानशील योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	प्रदेश र संघीय सरकार	पटक		१	१			१		१		१		५	
११.	सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक संरचना, सामग्री तथा क्षमता विकास	प्रदेश र संघीय सरकार	पटक	१	२	३	३	३	३	३	३	३	३		२७	
१२.	शिक्षक सहायता प्रणालीको पुनर्संरचना	नगरपालिका	पटक		१	१	१		१		१				५	
१३.	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य बालविवाह न्यूनीकरण सचेतना कार्यक्रम	नगरपालिका	पटक	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२		१९	

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

१४.	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	दातृ निकाय	बटा	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१००	
१५.	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चितताका लागि पाठ्यपुस्तक, ड्रेस तथा स्टेशनरी, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र सिकाइ सामग्रीको व्यवस्था	संघ, प्रदेश र बाँसगढी सरकार	जना	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		
१६.	कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन	विद्यालय	पटक	३	४	५	६	७	८	९	१०	१०	१०	१०	७२	
२०.	व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली	नगरपालिका र प्रदेश सरकार	पटक	१	१	३	३	३	३	३	३	३	३	३	२६	
२१.	शैक्षिक मानव संसाधन सूचना प्रणाली स्थापना	प्रदेश सरकार	पटक		१		१					१			३	
२२.	वि.व्य.स.,शि.अ.सं.संघका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास	विद्यालय र नपा	पटक		१	२	३	३	३	३	३	३	३	३	२४	
२३.	अभिभावक अभिमुखीकरण र सहभागिता कार्यक्रम	विद्यालय	पटक		१	२	२	२	३	३	३	३	३	३	२२	
२४.	लक्षित बालबालिकाहरूका लागि आवासीय प्रबन्ध	संघ, प्रदेश र दातृ निकाय	जना		५०	६०	७०	८०	९०	९०	९५	१००	११०		८४५	

३.४ अनौपचारिक शिक्षा, साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा

३.४.१ परिचय

व्यक्तिभित्र रहेको अन्तरनिहित प्रतिभाको प्रस्फुटन गराउने माध्यम शिक्षा हो। शिक्षा जीवन पर्यन्त चलिरहन्छ। असल खराब छुट्याउन सक्ने विवेक प्राप्त गर्ने, सही निर्णय लिने र आफ्नो व्यवहारलाई अनुकरणीय र आदर्श बनाउने, मानवता र नैतिकताको प्रस्फुटन गराउने, इच्छा अनुरूपको प्रतिभा विकासमा टेवा पुऱ्याउने माध्यम शिक्षा हो। शिक्षा मानिसलाई पूर्ण बनाउने प्रकृया हो। आदर्श व्यक्तित्व निर्माण गर्ने माध्यम शिक्षा हो। सामाजिक विकासका साथै मानवीय व्यवहार परिवर्तनको मुख्य तत्व शिक्षा हो। व्यक्तिको बौद्धिक, शारीरिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, नैतिक, भौतिक आदि प्रत्येक क्षेत्रको सर्वाङ्गीण विकास गराउनु शिक्षाको कार्य हो। समयको परिवर्तन सँगै शिक्षाको स्वरूप विभिन्न प्रकारको हुँदै आएको छ। मानिसहरूले औपचारिकका अलावा विभिन्न माध्यमबाट शिक्षा ग्रहण गर्दै आइरहेका छन्। औपचारिक शिक्षामा पहुँच नपुगेका बालबालिका तथा प्रौढहरूलाई शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्न, जीविकोपार्जनमा सहयोग पुऱ्याउन ल्याइएका पछिल्ला अवधारणाहरू निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा प्रमुख हुन्। शिक्षा आर्जन गरिने चाहना भएका तर औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित व्यक्तिहरूलाई विभिन्न मार्ग अवलम्बन गरी शिक्षा प्रदान गर्न सकिन्छ।

अनौपचारिक शिक्षा औपचारिक शिक्षाको जननी हो। विभिन्न माध्यम र किसिमले जीवनोपयोगी ज्ञान र सीप हासिल गरेर समाजमा आफ्नो उपस्थितिलाई सशक्त बनाउनका लागि अनौपचारिक र औपचारिक माध्यमबाट उपयुक्त शिक्षा आर्जन गर्नुपर्ने हुन्छ। औपचारिक शिक्षाका धेरै विकल्पहरूमध्ये मुख्य विकल्पको रूपमा अनौपचारिक शिक्षा देखा परेको हो। यो शिक्षा समसामयिक र संगठित प्रकारको शिक्षा हो। औपचारिक शिक्षा पद्धतीभन्दा अलग र त्यो भन्दा बाहिर निर्धारित उद्देश्य पूर्तिका लागि तयार गरिएको पाठ्यक्रमका आधारमा प्रदान गरिने शिक्षालाई अनौपचारिक शिक्षा भनिन्छ। औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बन्चित समुदायका मानिसमा रहेको अन्तर्निहित क्षमता र प्रतिभाको प्रस्फुटन गर्दै उनीहरूको जीवनस्तर उकास्न जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्न औपचारिक-अनौपचारिक शिक्षा राज्यले गरेको व्यवस्था गरेको हुन्छ।

नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ अन्तर्गत धारा ३१ मा शिक्षासम्बन्धि, धारा ३३ मा रोजगारीको हक र धारा ३४ मा श्रमको हकको व्यवस्था गरिएको भएतापनि समग्र मौलिक हकहरूको सुनिश्चितताको लागि शिक्षाको अहम् भूमिका हुन्छ। संविधानमा भएका प्रावधानहरू सहज कार्यान्वयनका लागि साक्षर र शिक्षित जनसमुदाय प्रमुख आधार हो। साक्षर शिक्षित समुदायलाई संविधानमा भएका हक अधिकारलगायतका प्रावधानबारे सहज प्रशिक्षण गर्न सकिन्छ साथै दैनिक जीवनमा आइपर्ने कामका लागि आवश्यक सूचना र सीप आर्जन गर्नका लागि अनौपचारिक शिक्षाको महत्व रहन्छ।

तीव्र गतिमा आविष्कार भएका नवीन ज्ञान र सीपलाई समयानुकूल आत्मसात गर्न आफूलाई सूचना र प्रविधिबाट निरन्तर अद्यावधिक गर्नुपर्ने हुन्छ। निश्चित समयमा लिएको औपचारिक शिक्षा मात्र पर्याप्त हुँदैन। जसका लागि ज्ञान, विज्ञान र प्रविधिमा भएका पछिल्ला आविष्कारबाट सुसूचित गराउने खालका साधनस्रोत सम्पन्न र सबैका लागि सहज पहुँच पुग्ने अनौपचारिक शिक्षा अन्तर्गतको सामुदायिक सिकाइ केन्द्र एक सशक्त विकल्प हुन सक्छ।

साक्षर भन्नाले अक्षर चिनेको, लिपी चिनेको, अलिअलि लेखपढ गर्न जान्ने, अल्पशिक्षित भन्ने हुन्छ। युनेस्को (१९७५) अनुसार पढ्न, लेख्न र दैनिक जीवनमा आइपर्ने गणितका जोड घटाउ गर्न सक्नुलाई साक्षरता भनिन्छ। साक्षरतामा ३R तीन ओटा कुरा महत्वका साथ हेरिन्छ। पढाइ, लेखाइ, गणितीय सिपलाई मानिन्थ्यो भने पछिल्लो समयमा साक्षरता भन्नाले ७R लाई मान्ने गरिन्छ। जस अनुसार पढाइ (Reading), लेखाइ (Writing), अंक गणितीय (Arithmetic), अधिकार(Right), उत्तरदायित्व (Responsibility), सम्बन्ध (Relationship), मनोरञ्जन (Recreation)पर्दछन्। यसरी हेर्दा पढाइ, लेखाइ, सामान्य गणितका साथसाथै आफ्नो अधिकार, उत्तरदायित्व तथा अन्य अन्तर सम्बन्ध र मनोरञ्जन गर्न सक्ने बनाउनुलाई साक्षरता भनिन्छ।

जीवन पर्यन्त सिकाइ भनेको आजीवन प्राप्त गरिरहने शिक्षाको स्वरूप हो । यो अवधारणा फ्रान्सबाट सुरु भएको हो । मान्छेले आफ्नो जीवनको अन्त्यसम्म केही न केही सिक्किरहन्छ । विद्यालयको सिकाइले मात्र सबै आवश्यकताहरू पूरा गर्न सक्दैन । कुनै पनि ठाउँमा कसैसँगबाट पनि सिक्न सकिन्छ भन्ने मान्यता यस शिक्षाको स्वरूपले महत्व दिन्छ । यो शिक्षाले जसरी विकास निरन्तर चलिरहन्छ र परिवर्तन भईरहन्छ शिक्षालाई पनि त्यसैगरी मेल खाने बनाउनु पर्दछ । जीवन पर्यन्त शिक्षा औपचारिक, अनौपचारिक, र अनियमित हुन सक्छ । यो निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हुनुका साथै औपचारिक, औपचारिक र अनियमित शिक्षाको एकीकृत रूप हो । सर्वव्यापक र जीवनव्यापी प्रक्रिया भएकोले जीवनका प्रत्येक पलमा सिकाइ भईरहन्छ । त्यसैले समस्या समाधान गर्ने ज्ञान, सिप र योग्यता प्रदान गर्ने, सिपयुक्त मानव स्रोत विकास गर्ने, फुर्सदको समय सदुपयोग गरी स्वरोजगारको लागि जीवनयोगी सीप सिक्न मद्दत गर्नुका साथै शिक्षाका बैकल्पिक उपायहरूको विकास गर्छ । पछि परेका व्यक्तिहरूलाई मूल धारमा ल्याउन सहयोग पुऱ्याउनुका साथै व्यक्तिगत रुचि, क्षमता र आवश्यकता अनुसार शिक्षा प्राप्त हुन्छ ।

विद्यालय, कलेज नगएका निरक्षर वा औपचारिक शिक्षा हासिल गरिसकेका जोकोहीलाई निरन्तर ज्ञान आर्जन गर्न सहज पहुँचको सुनिश्चतता गर्नु राज्यको दायित्व हो । यही वास्तविकतालाई मध्यनजर राखेर अन्य देशहरूमा जस्तै नेपालमा पनि अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रले औपचारिक शिक्षाबाट विमुख अझै पनि विद्यालय जाने उमेरसमूहका ३ प्रतिशत हाराहारी संख्याका बालबालिका विद्यालयको पहुँचमा छैनन् । जसमा छोरी तथा गरीब एवं पिछडिएका जातजातिको बाहुल्य छ । समुदायमा रहेका ती बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षामार्फत् निरन्तर शिक्षामा ल्याउने प्रारम्भिक थलो सामुदायिक सिकाइ केन्द्र हुन सक्छ । जसले उनीहरूका अभिभावकलाई साक्षरता कार्यक्रमबाट सचेतीकरण तथा आय-आर्जन सीप सिकाएर रोजगारमुखी बनाई आत्मनिर्भर बनाउन मद्दत गरेका धेरै उदाहरण पाउन सकिन्छ । स्वभावैले साक्षर र शिक्षित अभिभावकले आफ्ना बालबालिकालाई पढाउन अग्रसर हुन्छन् ।

विद्यालयभित्र आइसकेका बालबालिकालाई टिकाइराखेर निरन्तर शिक्षा हासिल गर्न उत्प्रेरित गर्नुपर्ने औपचारिक शिक्षाको प्रमुख चुनौती भएको छ । ड्रपआउट, अनुपस्थिति, न्यून उत्तीर्ण प्रतिशत उपलब्धिस्तर जस्ता औपचारिक शिक्षाका नकारात्मक प्रवृत्तिलाई सम्बोधन गर्नका लागि निरन्तर विविध प्रकारका शिक्षाको अपरिहार्यता महसुस हुँदै गएको छ ।

निरक्षरताका लागि साक्षरता, साक्षरताका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइका लागि स्तरवृद्धि, शिक्षासँग सिप र आमदानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षा आवश्यक पर्दछ । सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ अवसर दिगो विकासको मूल मर्म रहेकोले विगतको साक्षरता कार्यक्रमबाट साक्षर बनेका नवसाक्षरहरूका लागि मागमा आधारित निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसर उपलब्ध गराउनु पर्छ । शिक्षाको मुल धारबाट वञ्चित रहेको युवा, महिला र प्रौढहरूका लागि कार्यमुलक साक्षरता, आर्य आर्जन, समुह साझेदारी जस्ता कार्यक्रम संचालन गर्नुका अतिरिक्त सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्तरोन्नती गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

नेपालको संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले अबलम्बन गरेको सिद्धान्त, दिगो विकासका लक्ष्य ४ तथा पन्ध्रौँ आवधिक योजनाले अपेक्षा गरेको प्रत्येक नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँगै अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीलाई अगाडि बढाउनु पर्दछ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलक तुल्याई अनौपचारिक, बैकल्पिक, परम्परागत र खुला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्नु, सबै प्रकारका अपाङ्ता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाको माध्यमबाट जीवन यापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धि नागरिक तयार पर्ने उद्देश्य निर्धारण गरेको छ । त्यसैले देशको भूगोल र हालसम्मको शिक्षाको पहुँच सँगसँगै नागरिकको सिकाइको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै बैकल्पिक सिकाइका माध्यम अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार ऐन २०७४ ले अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा बैकल्पिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सम्बन्धि नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्यांकन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई

दिएको परिप्रेक्ष्यमा यस बाँसगढी नगरपालिकाले समेत औपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजिकरण गर्ने जिम्मेवारी बहन गर्दै आएको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

बाँसगढी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने सबै नागरिकलाई कार्यमुलक रुपमा साक्षर बनाउनु, साक्षरतालाई उत्पादनसँग जोड्नु, पूर्ण साक्षर नगर निर्माण गर्नु, अनौपचारिक माध्यमबाट साक्षरता सीप प्राप्त गरेका व्यक्तिलाई औपचारिक शिक्षामा निरन्तरता दिनु र औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित रहेकाहरूका लागि सर्वसुलभ र भरपर्दो खुला तथा बैकल्पिक शिक्षामा पहुँच र निरन्तरता, मुख्य चुनौतिहरू रहेका छन् । अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्ने निकायको बिचमा समन्वयको कमी, अनौपचारिक शिक्षाप्रति अभिरुचिको कमी, साक्षरोत्तर शिक्षाको कमीका साथै पाठ्यक्रम तथा पाठ्य सामग्रीको उपलब्धता र व्यवहारिकता र स्रोत परिचालनमा कमी जस्ता कुरा पनि चुनौतिका रुपमा रहेका छन् ।

३.४.३ लक्ष्य

सबै निरक्षरहरूलाई पूर्ण साक्षर बनाई नागरिकको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।

३.४.४ उद्देश्यहरू

१. औपचारिक, अनौपचारिक तथा अतिरिक्त शिक्षाका बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्ने ।
२. आजीवन सिकाइ संस्कृति सापेक्ष अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।
३. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई विद्यालय तहको शिक्षा प्रभावकारी बनाउने, सहयोगी संस्थाको रुपमा विकास गरि स्थानीय तहलाई पूर्ण साक्षर पालिका घोषण गर्ने ।
४. पठन संस्कृतिलाई जीवनको अभिन्न अङ्ग बनाइ सार्वजनिक पुस्तकालय, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र वाचनालयहरूको स्थापना, विकास र बिस्तार गर्ने ।

३.४.५ रणनीतिहरू

यस योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अबलम्बन गरिनेछ ।

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको समायोजन, पुन संरचना तथा आवश्यकता अनुसार पुनवितरण गरिनेछ ।
२. सामुदायिक विकास केन्द्र, विद्यालय, स्थानीय गैर सरकारी संघ संस्थाहरू, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
३. सिकारुहरूका आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोडलहरू भाषिक विविधता अनुरूपका सामग्रीको प्रयोग गरिनेछ ।
४. सरोकारवालाहरूसँगको समन्वय, सहकार्य र सहकार्य र साझेदारीमा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, वैकल्पिक, खुला तथा परम्परागत विद्यालयहरूको सुदृढीकरण गरिनेछ ।
५. शैक्षिक नक्साङ्कन तयार गरी आवश्यकताको आधारमा स्रोत, साधन र जनशक्तलाई प्राथमिकताको आधारमा योजनावद्ध रुपले परिचालन गरिनेछ ।
६. नगरपालिकालाई पूर्ण साक्षर बनाउन नगरपालिकाको संयोजनमा सामुदायिक केन्द्र, विद्यालय, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक लगायत अन्य साझेदारलाई परिचालन गरिनेछ ।

७. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको आवश्यकता अनुसार समायोजन, पुर्नसंरचना तथा पुर्नवितरण गरि आवश्यकता माग र स्रोतका आधारमा स्थानीय समुदायहरूसँगको सहकार्यमा सामुदायिक सिकाइकेन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्दै लगिनेछ ।
८. विज्ञ समूह निर्माण गरी औपचारिक तथा अनौपचारिक, साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जीवन पर्यन्त सिकाइका लागि नगर अवधारणापत्र तयार गरिनेछ ।
९. औपचारिक तथा अनौपचारिक, साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जीवन पर्यन्त सिकाइका लागि संघ, प्रदेशका लागि प्रदेश सरकार बिच स्रोत साझेदारी प्रारूप विकास गर्न समन्वय र सहजिकरण गरिनेछ ।
१०. बैकल्पिक सिकाइलाई प्रभावपूर्ण बनाउन नगरपालिकामा योजना, अनुगमन र कार्यान्वयन संयन्त्र बनाइनेछ ।

३.४.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

१. सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने ।
२. सचेत, योग्य, सक्षम र विवेकशील नागरिक निर्माणमा सहयोग पुग्ने ।
३. संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले लागु गरेका विभिन्न नीति तथा योजनाहरूलाई आत्मसाथ गर्न सक्ने नागरिक तयार हुने ।
४. मौलिक अधिकाहरूको प्रयोग गर्दै आफ्नो कतब्र्य र जिम्मेवारी पूरा गर्न सक्ने नागरिक तयार हुने ।
५. स्वस्थ जनशक्ति उत्पादनमा सहयोग मिल्ने ।

प्रमुख नतिजा

१. सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्राप्त हुने ।
२. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई सञ्चालन हुने ।
३. सिकारूको आवश्यकता अनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइका सामग्रीहरू कार्यान्वयन हुने ।
४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइको केन्द्रका रूपमा विकास हुने ।
५. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइबाट आर्जित ज्ञान तथा सिपको पहिचान एवम् प्रमाणीकरण गरी समकक्षता प्रदान हुने ।
६. अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धि तथ्याङ्क अध्यावधिक हुने ।
७. स्थानीय तह पूर्ण साक्षर घोषणा भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.स	प्रमुख क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)												कैफियत
				२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	जम्मा	
१.	निरक्षरहरूको तथ्याङ्क संकलन	नगरपालिका र विद्यालय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
२.	साक्षरता तथा साक्षरोत्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	नगरपालिका र विद्यालय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
३.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन	नगरपालिका र विद्यालय	वटा	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
४.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई सामुदायिक पुस्तकालयका रूपमा सञ्चालन	नगरपालिका र विद्यालय	वटा	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	
५.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुदृढीकरण	नगरपालिका र विद्यालय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
६.	सरकारी तथा गैर सरकारी निकायसँग साझेदारी र सहकार्य	सरकारी र गैर सरकारी	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
७.	मौलिक तथा परम्परागत ज्ञानमा आधारित सामग्री विकास	नगरपालिका र विद्यालय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
८.	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	नगरपालिका र विद्यालय	वटा	२०	२२	२५	३०	३५	४०						सबै	
९.	सिकाइ सामग्री र सिकाइको प्रमाणीकरण	विद्यालय	पटक			१		१			१				३	
१०.	संस्थागत प्रबन्ध	नगरपालिका र विद्यालय	पटक		१		१			१			१		४	
११.	अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय, खुला विद्यालय, र धार्मिक प्रकृतिका विद्यालयहरूलाई अनुदान	नगरपालिका र विद्यालय	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
१२.	पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा	नगरपालिका र विद्यालय	पटक	९५ प्रतिशत पार गरी				√	९६	९७	९८	९९	९९।५	१००		
			२०७५ मा साक्षर पालिका घोषणा													

३.५. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास तथा तालिम

३.५.१ परिचय

पढ्दै, सिक्दै र कमाउँदै भन्ने अवधारणामा आधारित भई प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विकास भयो । प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका यस्ता अवसरहरू पाएका जनशक्ति जसले आफैले केही गर्ने सोच राख्दछ त्यस्ता वर्गको लागि पालिकाले प्रोत्साहनको नीति ल्याइ अगाडि बढ्ने छ । शिक्षालाई सिपयुक्त र व्यवहारमा प्रयोग योग्य बनाउनु पर्ने मान्यतालाई ध्यानमा राख्दै प्राविधिक शिक्षाको आवश्यकता महसुस गरिएको हो । मौजुदा शिक्षानीतिमा पनि स्थानीय तहमा "संघीय तहमा स्थापना हुने राष्ट्रिय प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम परिषदमार्फत प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन, अनुसन्धान, नवप्रवर्तन र उद्यमशीलता विकास जस्ता कार्य सम्पादन गरी दक्ष प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिने ।" भन्नेकुरा उल्लेख भएको छ ।

हालको श्रमबजारमा आवश्यक शिक्षाको अभावमा दिनानुदिन युवा जमातहरू विदेशी भुमीमा रगत र पसिना बगाउन बाध्य भएको यथार्तता हामीसामु छुदैछ । वर्तमान परिवेशमा यस पालिकाबाट समेत ठूलो सङ्ख्यामा युवा जनशक्ति विदेशी भूमिमा श्रम बेच्न बाध्य छन् । त्यसैले हालको आवश्यकता भनेको घोकन्ते शिक्षालाई बिस्तारै विस्थापित गरी स्वरोजगारमूलक प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई स्थापित गर्नुपर्ने सोचका साथ यस नगरपालिकाले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिएर सामुदायिक विद्यालयहरूमार्फत क्रमसःलागु गरिरहेको छ ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिका भित्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप प्रदायक संस्थाहरू जम्मा ६ वटा विद्यालयहरू रहेका छन् । श्री त्रिभुवन मा.वि ककौरामा नेपाल सरकारको प्राविधिक धार तर्फ कम्प्युटर इन्जिनियरीड कक्षा ९-१२ , CTEVT बाट प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयहरू श्री रामजानकी मा वि भैसासुरमा १८ महिने कम्प्युटर, श्री जनप्रिय मा वि दमौलीमा १८ महिने कृषि र भेटनरी, श्री पूर्णहिरा मा वि लक्ष्मणामा ३ वसे अटोमेबाइल, श्री जनता मा वि बठुवामा ३ वसे कृषि तथा बालीविज्ञान, श्री नेरामावि बाँसगढीमा ३ वसे कम्प्युटर तथा सिभिल इन्जिनियरीड सञ्चालनमा आएका छन् ।

३.५.३ लक्ष्य

मध्यम स्तरको स्वरोजगारमूलक जनशक्ति तयार पार्ने ।

३.५.४ उद्देश्य

१. समय सापेक्ष गरीखाने शिक्षाको विस्तार गर्नु ।
२. स्वरोजगारमूलक शिक्षाका लागि प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको शिक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउनु ।
३. स्थानीय स्तरका विद्यार्थिलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा आकर्षण गर्नु ।
४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
५. स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसर सृजना गर्न संयन्त्र विकास गर्ने ।
६. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक, उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउने ।

३.५.५ रणनीतिहरू

१. आवश्यकता तथा रुचि र बिकने आत्मनिर्भरयुक्त शिक्षाको विस्तारका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम शैक्षिक सामग्री वितरण कार्यक्रम आवासीय व्यवस्था र आय आर्जन सुनिश्चित हुने कामको अवसरका लागि विभिन्न संघ संस्थाको समन्वयमा र पालिकाको आफ्नै कोषमा पढ्दै कमाउदै शैक्षिक प्रक्रियाको अवधारणा कार्यन्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. उत्पादनमुलक जनशक्ति उत्पादनका लागि विभिन्न कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था र प्रोत्साहन कार्यक्रम र उत्पादित जनशक्तिले स्थानीय तहमै अनिवार्य सेवा गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम ल्याइनेछ ।
३. विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।
४. नया भित्र सञ्चालित प्राविधिक कार्यक्रमहरूमा स्थानीय विद्यार्थीलाई आकर्षण गर्न कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
५. आर्थिक रुपमा पिछडिएका, महिला, आदिवासी, जनजाती, दलित, अपाङ्गता भएका नागरिक एवम् समुदाय र वर्गको लागि पहुँच बढाउन आवश्यक कार्यक्रमहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।
६. हाल प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन भएका विद्यालयहरूको समन्वयमा आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम मर्ज तथा थप नया कार्यक्रम विस्तार गरिनेछ ।
७. विधागत रुपमा एक विद्यालय एक सीप कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
८. कार्यगत तालिममा जाने प्राविधिक विद्यार्थीलाई तालिम भत्ता वा तालिम प्रदायक संस्थाहरू सँगको समन्वयमा सिक्दै कमाउदै को अवस्था सृजना गरिनेछ ।

३.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

१. उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका क्षेत्रबाट आर्थिक स्तर सुधार गरेको हुने ।

प्रमुख नतिजा:

१. यस नया भित्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकता अनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिपका क्षेत्रहरूमा पर्याप्त अवसर प्राप्त गरेको हुने ।
२. यस नयामा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थाहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि हुने ।
३. यस नयामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूलाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जनसँग जोडिने ।
४. यस नयामा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन हुने ।
५. उत्पादनशील, रोजगारी, स्व-रोजगारी र जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)											जम्मा	कैफियत
				०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	प्राविधिक धारका माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना	विद्यालय र CTEVT	वटा	६											६	
२.	प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय र नगरपालिका	वटा	१	२	१	१	१	१						६	
३.	बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना, सञ्चालन तथा नियमन	नपा र CTEVT	वटा	६											६	
४.	शिक्षक व्यवस्था	नपा CTEVT	पटक													
५.	छात्रवृत्ति कार्यक्रम	नपा र विद्यालय	जना	८०००				५								
६.	स्थानीय स्तरमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीपका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा	नगरपालिका र प्रदेश सरकार	पटक					५								प्रत्येक वर्ष नियमित
७.	स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सीपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण तथा प्रबर्द्धन कार्यक्रम	नगरपालिका	पटक					५								नियमित
८.	बैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणिकरण तथा उपयोग सम्बन्धि कार्यक्रम	नगरपालिका	पटक					५								
९.	आर्थिकरूपमा पिछडिएका प्रतिभावान तथा सीमान्तकृत, दलित, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति/जनजाति, महिला विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सृजना गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था	नगरपालिका	पटक					५								

३.६ आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको पहुँच / समावेशी शिक्षा

३.६.१ परिचय

प्राचिन कालमा मानिसहरूले शिक्षा अन्य प्राणिको देखासिखी र प्रत्यक्ष भोगेका व्यवहार बाट प्राप्त गर्दथे । विस्तारै समयको बदलिदो क्रमसँगै मानिसहरूले शिक्षा आर्जन गर्ने माध्यमहरू फरक फरक हुन थाले । शिक्षा मानव जीवनको सार्थकता प्रदान गर्ने अत्यावश्यक तत्व हो । शिक्षालाई समय सुँहाउदो ढङ्गबाट प्रदान र ग्रहण गर्दै लैजानु पर्छ । व्यक्ति आर्थिक र सामाजिक रूपमा कमजोर भएकै कारण शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित पालिकाका पछाडि परेका वर्गको शैक्षिक पहुँच विस्तार गर्नु र व्यवस्थापन गर्नु यस नगरपालिकाको दायित्व हो । व्यक्तिले आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपमा कमजोर भएकै कारण शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चितकरणमा पर्नु वा पारिनु संविधान विपरित हो । यस स्थानीय तहमा पनि केही विद्यार्थीहरूले बिचैमा पढाइ छोडेको पाइन्छ । सबैको शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन नेपालको संविधान, शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा समेत व्यवस्था गरिएको छ । विगतमा कार्यान्वयन भएका सबैका लागि शिक्षा, आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम, सहश्राब्दि विकास लक्ष्य, विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, दिगो विकास लक्ष्य लगायतका विभिन्न शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूले समेत समावेशी शिक्षालाई समावेश गरेका छन । विभिन्न समयमा यस सम्बन्धि नीतिगत एवं संस्थागत प्रयास भएका छन ।

३.६.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानमा कमजोर वर्गका बालबालिकालाई आधारभूत र माध्यमिक शिक्षामा निशुल्क तथा अपांग बालबालिकालाई उच्च शिक्षा सम्म निशुल्क दिईने तथा छात्रा दलित सिमान्तकृत लगायतका छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा आइसकेपछि आर्थिक रूपमा पछाडि परेको वर्गको शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउन र समावेशी शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्नु अब स्थानीय तहको प्रमुख जिम्मेवारी बनेको छ । हाल यस पालिकामा दृष्टिविहिन भएका विद्यार्थीहरूको अध्ययनका लागि आवासीय व्यवस्थासहीतको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने एक विद्यालय रहेको छ । आर्थिक तथा सामाजिक रूपले पछाडि परेका वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा क्षेत्रमा निम्न चुनौतिहरू पहिचान गरीएका छन ।

१. छात्रावास सहितका विद्यालयहरूको सञ्चालन गरी उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने ।
२. गरिव विपन्न तथा टुहुरा र सडक बालबालिकाको लागि सबै आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने ।
३. सबैको माध्यमिक शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
४. विद्यालयमा विशेष शिक्षा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार र जनशक्तिको विकास गर्ने ।
५. शिक्षामा समावेशिता सुनिश्चितता गर्ने ।

३.६.३ लक्ष्य

स्थानीय स्तरमा कमजोर वर्गका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच विस्तार गरी जीवनयापन गर्न सक्षम बनाउने ।

३.६.४ उद्देश्य

१. विभिन्न कारणले पछि परेका बालबालिकाहरू लाई शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्न शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
२. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको सिकाइ आवश्यकता पूरा गर्न समावेशी शिक्षा एवं विशेष शिक्षाका अवसर प्रदान गर्ने ।
३. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको आवश्यकता र समावेशीकरणको सिद्धान्तका आधारमा विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षामा माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरू उपलब्ध गर्ने ।

३.६.५ रणनीतिहरू

१. आर्थिक रुपले विपन्न असाहय र अपाङ्ग बालबालिकालाई विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति जस्ता प्रोत्साहन मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२. शिक्षण संस्थाहरूमा बहुप्रकारका विपद प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
३. सबै किसिमका बालबालिकाको शिक्षामा समावेशीकरण गर्न आवश्यक नितिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
४. अपाङ्ग, ढ्ङ्ङपीडित, शहिद परिवार तथा कोरोना भाइरसबाट मृत्यु भएका अभिभावकका बालबालिकाहरूको लागि विशेष सुविधा र अवसरहरू प्रदान गरिनेछ ।
५. विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारका विभेद हुने वातावरण निर्माणमा जोड दिइनेछ ।

३.६.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

शिक्षामा कमजोर वर्गको समतामूलक पहुँच र गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्ने ।

ख. प्रमुख नतिजाहरू

१. आर्थिक रुपले विपन्न असाहय र अपाङ्ग बालबालिकालाई विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति जस्ता प्रोत्साहन मुलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
२. शिक्षण संस्थाहरूमा बहुप्रकारका विपद प्रति संवेदनशील र अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता हुने ।
३. सबै किसिमका बालबालिकाको शिक्षामा समावेशीकरण गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था हुने ।
४. अपाङ्ग, ढ्ङ्ङपीडित, शहिदपरिवार तथा कोरोना भाइरसबाट मृत्यु भएका अभिभावकका बालबालिकाहरूको लागि विशेष सुविधा र अवसरहरू प्रदान हुने ।
५. विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारका विभेद नहुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)										
			२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९
१.	बालबालिकाहरूको अवस्था पहिचान	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
२.	बैयक्तिक आवश्यकता अनुसारका शैक्षिक कार्यक्रम	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
३.	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भित्र ल्याउन जनसहभागिता	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
४.	छात्रवृत्ति	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
५.	अपाङ्गता र लेङ्गिकमैत्री शैक्षिक पूर्वाधार	नगरपालिका र दातृ निकाय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
६.	प्रोत्साहन कार्यक्रम	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
७.	सिकाइ सामग्री व्यवस्था	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
८.	शिक्षकको क्षमता विकास	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
९.	सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	५					
१०.	पाठ्यक्रमको स्थानीयकरण	नगरपालिका	✓	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	१					

परिच्छेद ४ :अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरु

४.१. पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री

४.१.१ परिचय

पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री एक अर्काका परिपुरक साधनहरु हुन । जसमा पाठ्यक्रम सिकाइको एक योजना हो । शिक्षाको विभिन्न उद्देश्यहरु परिपूर्ति गर्नका लागि सबैभन्दा महत्वपूर्ण साधन पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रमले राखेका उद्देश्यहरु पूरा गर्ने सामग्री पाठ्यसामग्री हो । यस वर्षदेखि बाँसगढी नगरपालिकाले आफ्नो आवश्यकताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री तयार गरी कार्यान्वयनममा ल्याइने छ । यस नया भित्रका शिक्षकहरुका लागि पाठ्यक्रम परिमार्जन समयमा आवश्यक प्रबोधीकरण तालिम सञ्चालन गरिने छ । पाठ्यक्रम सिकाइको एक योजना हो । शिक्षाको राष्ट्रिय, तहगत तथा कक्षागत उद्देश्यहरु परिपूर्ति गर्नका लागि सबैभन्दा महत्वपूर्ण साधन पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रमले राखेका उद्देश्यहरु पूरा गर्न पाठ्यक्रमका आधारमा तयार पारिने सामग्री पाठ्यसामग्री हो । समय सापेक्ष रूपमा पाठ्यक्रम परिमार्जन हुँदै जान्छ र परिवर्तित पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक साधन तथा स्रोतको परिचालन गरी उल्लेख्य रूपमा कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ । शैक्षिक सत्र २०७७ देखि कक्षा १ मा लागु भएको एकीकृत पाठ्यक्रम अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । नगरपालिकाको आवश्यकताको विषयहरु समेटेर स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री तयार गरी कार्यान्वयनममा ल्याइने छ । शिक्षकहरुका लागि पाठ्यक्रम परिमार्जन समयमा आवश्यक प्रबोधीकरण तालिम सञ्चालन गरी पाठ्यक्रमको आधारमा शिक्षण गराउने परिपाटिको विकास गरिने छ ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिका भित्र पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता र कार्यान्वयन भएको अवस्था छ । पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गरिएका प्रयत्नहरुमा पाठ्यक्रम निर्माण र प्रबोधिकरण तालिम संचालन गरिएको अवस्था छ । पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता र कार्यान्वयन भएको अवस्था छ । पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गरिएका प्रयत्नहरुमा पाठ्यक्रम निर्माण र प्रबोधिकरण तालिम संचालन गरिएको अवस्था छ । पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयनका चुनौती तथा अवसरहरुमा मुख्य गरी मिश्रित समुदायका कारण एउटै मातृ भाषाको पाठ्यक्रमको निर्माण र कार्यान्वयन गर्न नसकिएको अवस्था छ । पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक सुधारका लागि पृष्ठपोषणको व्यवस्था मिलाईएको छ । अहिले पनि ICT को माध्यमबाट विज्ञको सुझाव लिने व्यवस्था मिलाईएको छ ।

४.१.३ लक्ष्य

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरुमा जिवनोपयोगी ज्ञान,सिप र अभिवृत्तिको विकास भई सक्षम सृजनशील र प्रतिस्पर्धि नागरिक तयार गर्ने ।

४.१.४ उद्देश्य

१. पाठ्यक्रमलाई समय सापेक्ष सान्दर्भिक गुणस्तरीय र प्रभावकारी रूपमाका सक्षम, सृजनशील र प्रतिस्पर्धि नागरिक तयार गर्नु ।
२. खोज ,अनुसन्धान र व्यवहारीक जीवनमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु ।
३. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री लाई प्रविधियुक्त कार्यान्वयनमा जोड दिनु ।
४. शिक्षालाई दैनिक जीवनमा आयामहरु सँग जोडी सम्बन्धित विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्धित गरी सिकाइ कृयाकलाप सञ्चालन गर्नु ।

५. पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइमाध्यमबाट स्थानीय र आधुनिक परिवेश अनुसार सिकारूमा ज्ञान सिप र व्यवहार विकास गर्नु

४.१.५ रणनीतिहरू

१. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. ज्ञानमा आधारित समाज सूचना र प्रविधिको विकास एवम यस बाँसगढी नगरपालिकाको शैक्षिक सामाजिक सांस्कृतिक राजनितिक आर्थिक अवस्था र स्थानीय आवश्यकताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयन गरिनेछ ।
३. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री लाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न शिक्षक तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रवोधिकरण गरिनेछ ।
४. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपले निर्दिष्ट गरेअनुसार विद्यालयको तहको पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्न शिक्षकको सक्षमता विकास गरी जिम्मेवार बनाइनेछ ।
५. विभिन्न प्रकारका विपद्, महामारी तथा सङ्कटको समयमा विद्यार्थीहरूलाई E Learning Portal र अन्य वैकल्पिक माध्यम द्वारा सहजीकरण गरिनेछ ।
६. STEM को अवधारणालाई अबलम्बन गरिनेछ ।
७. दृष्टि सम्बन्धी अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि शैक्षिक पहुँच बढाउन पाठ्यक्रम तथा सिकाइ सामग्री लाई ब्रेल लिपी तथा श्रव्य सामग्री को विकास गर्दै सबै बालबालीकाको अधिकारमा सुनिश्चितता गरिनेछ ।
८. अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूका लागि विभिन्न संघसंस्थाको समन्वय र सहयोगमा सहयोगी कक्षा विशेषज्ञ कक्षा सिकाइको वैकल्पिक वातावरण निर्माण गरिनेछ ।

४.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

१. पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीहरूमा जिवनोपयोगी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास भई सक्षम सृजनशील र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार हुने ।

प्रमुख नतिजा:

१. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन भएको हुने ।
२. कक्षा १-३ मा व्यवहार कुशल सीप सहित अन्तरविषयक तथा बहुविषयक ढाँचाको एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने ।
३. विद्यालय तहको विकास तथा कार्यान्वयन हुने ।
४. आधारभूत तहसम्म स्थानीय भाषा मातृभाषा र बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण हुने ।
५. सिकाई क्रियाकलाप बालमैत्री सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.स	प्रमुख क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)											जम्मा	कैफियत
				०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	पाठ्यक्रम अभिमुखिकरण	नगरपालिका	पटक	१	१	१			१				१		५	
२.	शिक्षक तालिम	नगरपालिका	पटक	१	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	२७	
३.	शिक्षक पेसागत सहयोग	विद्यालय र नपा	पटक	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१९	
४.	कक्षा कोठामा आधारित मूल्याङ्कन	विद्यालय	पटक	३	५	७	७	७	७	७	७	७	७	७	६४	
५.	आवधिक विद्यार्थी मूल्याङ्कन	नपा र विद्यालय	पटक	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३०	
६.	डिजिटल सामग्रीको प्रयोग	नपा र विद्यालय	पटक	१५	२०	२५	३०	३५	४०						सबै	
७.	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	नपा र विद्यालय	पटक	१५	२०	२५	३०	३५	४०						सबै	
८.	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक	नपा र विद्यालय	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	
९.	बहुपाठ्यपुस्तक	नपा र विद्यालय	पटक					१					१		२	
१०.	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन	नगरपालिका	कक्षा	१-५	१-८											
११.	माध्यम भाषाका रूपमा मातृभाषाको प्रयोग	विद्यालय	कक्षा	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	
१२.	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	नगरपालिका	पटक प्रति विद्यालय	२	२	३	३	३	३	३	३	३	३	३	२८	
१३.	परीक्षा सञ्चालन	विद्यालय	पटक	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३०	

४.२. शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षण सिकाई कृयाकलापमा शिक्षक एक जिवन्त स्रोतको रुपमा रहेको हुन्छ। शिक्षक एक अभिभावक तथा मार्गदर्शकको रुपमा रहेको हुन्छ। शिक्षकमा भएको पेशा प्रति समर्पण र उत्साह विषयवस्तुको ज्ञान शिक्षण सिकाई कृयाकलापमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। शिक्षक ज्ञान, सिप, सभ्यता र संस्कारले भरिएका व्यक्तित्व हुन्। शिक्षाले देश विकासका लागि आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्दछ। शिक्षाको गुणस्तर शिक्षकको गुणस्तरसँग सम्बन्धित हुन्छ। शिक्षकको गुणस्तरको मात्रा भने शिक्षक तयारी, विकास र व्यवस्थापनसँग प्रत्यक्ष रूपले सम्बन्धित हुन्छ। हाम्रो पूर्वीय दर्शनमा शिक्षकको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहेको पाइन्छ। नेपालमा आधुनिक शिक्षा पद्धतिको विकास भएसँगै शिक्षक व्यवस्थापनका विविध पक्षमा विभिन्न कार्यहरू गरिँदै आएको छ। शिक्षा सम्बन्धि विभिन्न प्रतिवेदनहरूले शिक्षक व्यवस्थापनका सम्बन्धमा स्पष्ट धारणाहरू उल्लेख गरेका छन्।

उक्त प्रतिवेदनहरूले शिक्षकको प्राज्ञिक योग्यता र तालिम दुबैलाई प्राथमिकता दिएका छन्। त्यस्तै शिक्षक सेवा आयोग नियमावलीले शिक्षा विषय पढेर तोकिएका योग्यता प्राप्त गरेकालाई प्राज्ञिक योग्यता र तालिम प्राप्त दुबै मानेको छ। हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले शिक्षक नियुक्ति, वृत्ति विकास, न्यूनतम योग्यता, शिक्षक तयारी कोर्स र तालिम सम्बन्धमा गरिने कार्यहरू उल्लेख गरेको छ। सबै प्रतिवेदन र योजनाले शिक्षकको गुणस्तर सुनिश्चिततामा जोड दिएका छन्। तथापि उक्त दस्तावेजहरूमा सुझाइए बमोजिम शिक्षक व्यवस्थापन गर्दा पनि अपेक्षित स्तरका विद्यार्थी उत्पादन गर्न नसकिएको र नसकिने भएकाले शिक्षक व्यवस्थापनका विविध पक्षमा व्यापक परिवर्तन आवश्यक छ।

समान तहको नोकरीमा भन्दा बढी तलब सुविधा प्रदान गर्ने, सबै सङ्कायका व्यक्तिहरूबाट शिक्षक छनौट गर्ने, विषयगत विषयवस्तुमा आधारित मौलिक प्रश्न निर्माण गरी शिक्षक छनौट परीक्षा सञ्चालन गर्ने, सिफारिस भएका शिक्षकहरूलाई पदस्थापना गरी बहुआयामिक एक वर्षे सघन तालिम सञ्चालन गर्ने, तालिमका विविध पक्षहरूलाई सुदृढीकरण गर्ने र तालिमपछि परीक्षासमेत सञ्चालन गर्ने आदि कार्यहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट मात्र एक्काइसौं शताब्दीका लागि आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने शिक्षक उत्पादन गर्न सकिन्छ।

४.२.२. शिक्षक तयारी

शिक्षकहरू समाजका आदर्श व्यक्तित्व हुन्। समाजमा सदाचार, सुशासन र सकारात्मक धारणाको विकास गराउन शिक्षकको अहम् भूमिका रहेको हुन्छ। शिक्षकहरू एक सामान्य बौद्धिक व्यक्तित्वमात्र नभएर सामाजिक राष्ट्र परिवर्तनका हस्ती पनि हुन्। शिक्षकहरू सक्षम र पेसाप्रति लगनशील भएको खण्डमा मात्र शिक्षाले गति पाउन सक्दछ। शिक्षकहरूले विद्यालयमा काचो माटो रूपी रहेका बालबालिकालाई निश्चित आकार दिएर प्राज्ञिक व्यक्तित्व निर्माण गर्दछन्। यस्ता शिक्षक तयार गर्न छोटो समयमा थोरै लगानीले सम्भव छैन। अधिक लगानी र लामो समयको अन्तरालमा उत्पादित जनशक्तिलाई व्यवस्थित बनाउन सकेको खण्डमा मात्र शिक्षाले गति लिन सक्दछ। शिक्षण पेसालाई रोजाइको पेसाको रुपमा विकास गर्न नेपालको पन्ध्रौं योजना (२०८१/२०८०-२०७७/२०७६) ले यस पेसामा अब्बल प्रतिभाहरूलाई आकर्षित गर्न विश्व विद्यालयमा उत्कृष्ट सफलता हासिल गरेका व्यक्तिलाई सोझै शिक्षण सेवामा प्रवेश गर्न पाउने कानुनी व्यवस्था गर्ने उल्लेख गरेको छ। शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ ले शिक्षक हुनका लागि शिक्षक अध्यापन अनुमतिपत्र अनिवार्य गरेको छ। स्थायी शिक्षक हुनका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने छनौट परीक्षामा उत्तीर्ण हुनु पर्ने, स्थायी शिक्षक बढुवा हुनाका लागि निश्चित मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्ने प्रावधान छ।

४.२.३. शिक्षण पेशामा आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेसा आफैँमा मर्यादित र सम्मानित पेशा हो। शिक्षक ज्ञान, सिप, सभ्यता र संस्कारले भरिएका व्यक्तित्व हुन। शिक्षकहरूलाई जति खुसी र कार्यप्रति आकर्षित गर्न सक्यो उति नै देशको शिक्षा प्रणालीले काचुली फेर्न सक्छ। जुन देशमा शिक्षकलाई जति सम्मान दिएका हुन्छन् त्यो देशको शिक्षा प्रणाली पनि त्यतिनै माथि रहेको हुन्छ। वर्तमान समयमा नेपालमा खुला प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट शिक्षक सेवा आयोगले शिक्षक नियुक्तिका लागि सिफारिस गरे सँगै शिक्षकहरूको पेशागत सम्मानमा पनि सहयोग पुगेको छ।

शिक्षकहरूको सेवा, शर्त, सुविधा र वृत्ति विकासको बाटो अझै सशक्त र व्यवहारिक बनाई अगाडि बढ्नु सान्दर्भिक देखिन्छ। विद्यालयहरूमा शिक्षकको दरबन्दी मिलान, द्वन्द्व, तनाव व्यवस्थापन, समय व्यवस्थापन जस्ता पक्षमा ध्यान दिई विद्यालयको सर्वपक्षीय विकास गर्न शिक्षक व्यवस्थापन र विकासमा जोडदिनु अत्यावश्यक छ।

संघिय सरकारबाट दरबन्दीको व्यवस्था भै स्थायी शिक्षक नियुक्ति भै नआउँदा सम्म स्थानीय स्तरमा स्थानीय स्रोत शिक्षकको दरबन्दी कायम गरी प्रदेश तथा संघ स्तरको शिक्षक सेवा आयोगले लिएको छनौट परीक्षाको करार सञ्चिमा भएका उमेदवारलाई नियुक्ति दिने र यस्तो उमेदवार उपलब्ध नभएमा प्रदेश स्तरको शिक्षा सेवा आयोगले छनौट परीक्षा संचालन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्छ। सफल हुने शिक्षकलाई नेपाल सरकारले तोकेको तलब भत्ता पाउने गरी नियुक्ति गर्नु आवश्यक छ। साथै समयानुकूल जीवन निर्वाहका लागि आवश्यक सेवा सुविधा विस्तार गर्नु पनि शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण गराउने आधार हुनेछ। शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि काम गरे बाफत अतिरिक्त सेवा सुविधाले पनि शिक्षण पेशामा आकर्षण गर्न सकिन्छ।

४.२.४. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप

विद्यार्थीको मस्तिष्क तब धारिलो हुन्छ जब शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप प्रभावकारी हुन्छ। शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप कस्तो बानाउने भन्ने कुरा सम्बन्धित शिक्षकमा निर्भर हुन्छ भने प्राविधिक सहयोग विद्यालय र समुदायको रहेको हुन्छ। जबसम्म शिक्षकहरूमा अन्तरहृदयदेखि केही गरूँ भन्ने भावनाको विकास हुँदैन तबसम्म विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार हुनसक्दैन। विश्लेषण गरेर हेर्दा कक्षा कोठाको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा अपेक्षित सुधार भएको देखिन्न। यसर्थ शिक्षकहरूमा अन्तरहृदयदेखि नै पेसा प्रतिको सम्मानभाव र जिम्मेवारी महसुस गराइनु, विद्यार्थीको पूर्व क्षमतालाई आँकलन गरी रुचि, क्षमता र लगावका आधारमा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु, बालबालिकाको पठन सीप विकासका लागि विगतमा गरिएका तालिमलाई निरन्तरता दिइनु, पाठ्यक्रमलाई मूल आधार बनाइ पाठ्यक्रमको प्रबोधिकरण र कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउनु, स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गर्दै सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गर्न उत्प्रेरीत गर्नु र आवश्यक तालिम तथा सहयोग प्रदान गर्नु, प्रत्येक विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब, पुस्तकालय, इ- पुस्तकालय र सामुदायिक पुस्तकालयको थप विकास गर्नु, Learning by doing, प्रयोगात्मक, परियोजनामा आधारित सिकाइलाई प्रभावकारी रूपले कार्यान्वयनमा ल्याउनु, कक्षा शिक्षण र विषयगत शिक्षण परम्पराको पूर्ण कार्यान्वयन गर्नु जस्ता अभ्यासहरू प्रयोगमा ल्याइनु पर्छ।

४.२.५. शिक्षक पेसागत सहयोग पद्धति

शिक्षक शैक्षिक परिवर्तनका अगुवा हुन्। शैक्षिक परिवर्तनमा नेतृत्वलाई सहयोग पुऱ्याउने काम नभएमा नेतृत्व असफल हुने र शिक्षा प्रणाली नै धरापमा पर्न सक्छ। त्यसैले शिक्षकलाई सहयोग पुऱ्याउन विभिन्न प्रयासहरू हुने गरेका छन्।

नेपालमा विद्यालय सुपरिवेक्षणकालागि राशिपयो २०२८ ले प्रा वि नि, नि मा वि नि र मा वि नि को व्वस्था गरेको थियो। ग्रामिण विकासका लागि सेती परियोजना (२०३८ -२०४८) प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२०४२-२०४७), आधारभूत प्राथमिक शिक्षा परियोजना प्रथम (२०५४-२०४९) र दोस्रो(२०६१-२०५६), विज्ञान शिक्षा विकास परियोजना(२०४४-२०५१) प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना (१९९९-१९९२), माध्यमिक शिक्षा विकास परियोजना (१९९३ २०००-) शिक्षक शिक्षा परियोजना (-२००२ २००९), विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (०७३/२०७२-०६८/२०६७)हुँदै हाल विद्यालय क्षेत्रविकास कार्यक्रम (२०७३/२०७४-

२०७७-२०७८) ले शिक्षकको पेसागत विकासलाई महत्व दिई देशभरिका १०५१ स्रोतकेन्द्रका स्रोतव्यक्ति मार्फत प्र अ व्यवस्थापन सम्बन्धि तालिम, शिक्षकहरूलाई विषयगत र विभिन्न किसिमका तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन गरिएको थियो । संघीय सरकारको स्थापना भएपछि यो व्यवस्था हटेको छ । प्रदेश स्तरमा एउटा मात्र रहेको तालिम केन्द्रले तालिम दिने कार्य परिमाणमात्मक तथा परिणामात्मक रूपमा प्रभावकारी हुन सकेको छैन । स्थानीय स्तरमा शिक्षकलाई पेसागत सहयोग गर्न तालिम शाखाको स्थापना र आवश्यकपर्ने सबै किसिमका स्रोतको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ ।

४.२.६. शिक्षक उत्तरदायित्व

शिक्षक शिक्षण पेसाको शीर्ष व्यक्ति हो । शिक्षामा आएको नया परिवर्तन संस्थागत गर्न शिक्षक महत्वपूर्ण सहयात्री हुन् । शिक्षकले आफ्नो पेशाप्रति निर्वाह गर्नु पर्ने सम्पूर्ण जिम्मेवारीको जस अपजस स्वयंममा रहेको हुन्छ । शिक्षकले जति उत्तरदायित्व बहन गर्न सक्थो शिक्षा क्षेत्रले त्यति नै गति पाउने भएकाले शिक्षकको उत्तरदायित्व अपरिहार्य पक्ष बन्दै गएको छ ।

गुणस्तरीय शिक्षा र शिक्षकको उत्तरदायित्व परस्पर सम्बन्धित छन् । बाल बालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायित्व लिने शिक्षकले दिने शिक्षा गुणस्तरीय हुन्छ । पढ्थौं योजनाले कक्षाकोठाको सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षकले बिताउने समयलाई जोड दिएको छ । विद्यार्थीद्वारा शिक्षकको निगरानी गरेको रूपमा यसलाई हेरी दिनाले यो कार्यक्रम प्रभावहीन भएको छ । शिक्षकको पद कुनै कारणले रिक्त भएमा र पद पूर्ति गर्न ढिलाई हुँदा विद्यार्थीहरूको सिकाइ क्रियाकलाप अवरुद्ध हुन्छ । स्थायी शिक्षक सेवानिवृत्त भै दरबन्दी रिक्त भएको अवस्थामा अर्को स्थायी शिक्षक नआउँदासम्म कक्षाकोठाको सिकाइमा संलग्न भएको सुनिश्चित गरी पारिश्रमिक तोकी शिक्षकलाई निरन्तरता दिने कानुनी व्यवस्था गर्नु पर्छ । अन्य कुनै कारणले शिक्षक पद रिक्त भएमा अर्को व्यवस्था नहुँदासम्म सक्षम सेवानिवृत्त शिक्षकलाई काममा लगाउने र पारिश्रमिक दिने व्यवस्था गर्नु पर्छ । यसबाट तत्कालै शिक्षकको आपूर्ति हुनाले विद्यार्थीको सिकाइले निरन्तरता पाउने छ ।

शिक्षकलाई विद्यार्थीको सिकाइको लागि जिम्मेवार बनाउन, विद्यार्थीको उपलब्धिका आधारमा शिक्षकको मूल्याङ्कन गर्ने, विद्यार्थीको सफलता र असफलताको जिम्मेवारी सम्बन्धित सरोकारवालालाई दिने र त्यसको नेतृत्व शिक्षकलाई दिने, विद्यालयको चल अचल सम्पत्तिको संरक्षण र सामग्रीको उत्पादन र त्यसको प्रयोगको प्रभावकारिता मापन गर्न लगाउने, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन, विद्यार्थी अभिलेख तयार, विद्यार्थी प्रगतिको विवरण तयार, विषयगत शिक्षण योजनाको तयारी तथा प्रयोग गर्न लगाउनु आवश्यक हुन्छ ।

४.२.७. शिक्षक आपूर्ति र वितरण

शिक्षा नियमावली २०५९ को नियम ९२ अनुसार विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था अनुसूची १२ मा गरिएको छ । हाल शिक्षक व्यवस्थापन गर्दा नियमित अनुदान प्राप्त शिक्षक संख्या र अनुपातले तोके अनुसारको विद्यार्थी संख्याभन्दा जति बढी हुन्छन् त्यतिको अनुपातमा चाहिने शिक्षकको तलब स्थानीय सरकार मार्फत विद्यालयले अनुदान पाउने व्यवस्था गरेको छ । यसरी पाउने अनुदानमा नियुक्ति हुनका लागि स्थानीय स्रोतमा कार्यरत शिक्षकहरूमा प्रतिस्पर्धा बढेको देखिन्छ । शिक्षक नियुक्ति गर्दा विद्यालयको विषयगत आवश्यकताका आधारमा गर्नु पर्दछ । उपर्युक्त अवस्थाहरूको विश्लेषण गर्दा निम्नलिखित चुनौतिहरू पहिचान गरिएका छन् ।

१. शिक्षण पेसालाई आकर्षक बनाउनु ।
२. सक्षम शिक्षक आपूर्तिको लागि शिक्षा विषय अध्यापन गर्ने संस्थाहरूमा विद्यार्थी भर्ना र शिक्षण सिकाइ तथा मुल्यांकन प्रक्रिया सुधार गरी व्यवस्थित गराउनु ।
३. पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्नु गराउनु शिक्षण सिकाइ, इलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउनु तथा शिक्षण क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु ।

४. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसंग आबद्धगर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु ।
५. विषयगत दरबन्दी मिलान गर्नु र आवश्यक दरबन्दीको पूर्ति गर्नु ।

४.३. लक्ष्य

गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, पेसाप्रति उत्प्रेरित, समर्पित, प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही शिक्षकको व्यवस्था सुनिश्चित हुने ।

४.३.१ उद्देश्य

१. हालसम्म सृजना गरी पदपूर्ति गरीएका नगर अनुदान शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण गर्ने तथा अपूग दरबन्दी सृजना गर्ने ।
२. सबै तहमा शिक्षकको योग्यताको पुनरावलोकन विषयवस्तुमा दक्ष र निपुण शिक्षकको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
३. शिक्षकहरूलाई आवश्यक प्रोत्साहन निरन्तर पेशागत विकास र सिकाई आदान प्रदान कार्यक्रमका माध्यमबाट सबै तहमा सक्षम प्रतिबद्ध र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने ।
४. नगरपालिका स्तरमा शिक्षकलाई कार्य सम्पादनका आधारमा पुरस्कृत गर्ने ।

४.३.२ रणनीतिहरू

१. यस नगरपालिका स्तरमा शिक्षक तथा कर्मचारीको सक्षमता प्रारूप विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान दरबन्दी पुनर्वितरण तथा थप गर्ने कार्यमा सहजीकरण गरिनेछ ।
३. विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
४. शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
५. विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
६. विद्यालय नक्शाङ्कन गरी विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना गरिनेछ ।
७. शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा प्रधानाध्यापक नियुक्त गरिनेछ ।
८. विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
९. विद्यालयले वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजनिक गरिनेछ ।
१०. नियमित रूपमा विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परिक्षण गरिनेछ ।
११. विद्यालयको विपद् व्यवस्थापन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
१२. विद्यालयका सबै गतिविधिहरूमा अभिभावकहरूको पहुँच, सहभागिता, पारदर्शिता, र जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
१३. नियमित रूपमा विभिन्न समितिहरू, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

४.३.३ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि:

१. सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने ।
२. सबै विद्यालयहरू गुणस्तरी शिक्षा प्रदान गर्न सक्षम हुने ।

प्रमुख नतिजा:

१. राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमता कार्यढाँचाको आधारमा शिक्षक तयारी, छनौट र पेसागत विकास हुने ।
२. शिक्षक तयारीका कोर्सहरूमा पर्याप्त विषयगत तथा शिक्षण सिकाइसम्बन्धि सक्षमता विकास हुने ।
३. शिक्षण पेसा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित हुने ।
४. शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत निरन्तर पेसागत सहयोग प्राप्त हुने ।
५. शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधि तथा तौरतरिका र कार्यसम्पादनमा सुधार हुने ।
६. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान/पुनर्वितरण हुने ।
७. शिक्षकको आपूर्ति नियमित रूपमा हुने ।
८. विद्यालयको शासकीय प्रबन्ध उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित भएको हुने ।
९. विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार भई रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रता प्रदान गरेको हुने ।
१०. उपलब्धी तथा कार्यक्षमताका आधारमा प्रधानाध्यापक व्यवस्थापन हुने ।
११. विभिन्न समित, प्रधानाध्यापक लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास हुने ।
१२. विद्यालय व्यवस्थापन समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही हुने ।
१३. विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य १० वर्षे)											जम्मा	कैफियत
			२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	शिक्षक नियुक्ति र सरुवा	संघ र स्थानीय सरकार	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
२.	अस्थायी तथा विद्यालय स्रोतबाट नियुक्त शिक्षकहरूको व्यवस्थापनका लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका तयारी	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
३.	अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, सीमान्तकृत वर्गका व्यक्तिहरूलाई शिक्षण पेसामा सहभागि गराउन क्षमता अभिवृद्धि	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
४.	नियमित शिक्षण सिकाइ सुनिश्चित गर्न मापदण्डको विकास गर्ने	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
५.	कमजोर विद्यार्थीका लागि विशेष सहयोगी कक्षा सञ्चालन गर्ने	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
६.	उपचारात्मक शिक्षण पद्धति लागु गर्ने	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
७.	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष व्यवस्था	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
८.	पुस्तकालय र पुस्तक कुना	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
९.	सूचना प्रविधि प्रयोगशाला	नपा र विद्यालय	२०	५	३	३	३	३	३	३				४०	
१०.	विज्ञान प्रयोगशाला	नपा र विद्यालय	८	३	३	३	३	३	२					२५	
११.	प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाको प्रबन्ध,	नपा र विद्यालय	१	२	१	१	१							६	
१२.	शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री विकास	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०/८१-२०८५/१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

१३	ईन्टरनेट सेवाको व्यवस्था	नपा र विद्यालय	३५	५										४०	
१४	शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
१५	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
१६	परीक्षाको नतिजा विश्लेषण	नपा र विद्यालय	३	३	४	५	५	५	५	५	५	५		४५	
१७	शिक्षकले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विताउने समय वृद्धि	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
१८	विद्यालयमा आधारित सुपरिवेक्षण तथा सहयोगका लागि क्षमता विकास	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
१९	शिक्षक पेसागत सहयोग	नपा र विद्यालय	१	२	३	३	४	५	६	६	६	६		४२	
२०	असल अभ्यासको अवलोकन भ्रमण	नपा र विद्यालय		१	१	१	१	२	२	२	२	२		१४	
२१	सिकाइ आदनप्रदान, क्षमता विकास, प्रविधि हस्तान्तरण	नपा र विद्यालय	१	१	२	२	२	२	२	२	२	२		१८	
२२	विज्ञ समूह गठन	नगरपालिका	१	१		१				१		१		५	
२३	सहपाठी कक्षा अवलोकन	विद्यालय	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१		निरन्तर	
२४	विद्यालय तहमा शिक्षकको पेसागत विकास	नगरपालिका	१	२	२	२	२	२	२	२	२	२		१९	
२५	कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
२६	प्रधानाध्यापकको व्यवस्था	नपा र विद्यालय	३८	३९	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै		४०	
२७	शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण	नपा र विद्यालय	✓	✓		✓				✓		✓		५	

४.४. विद्यालय व्यवस्थापन

४.१.१ परिचय

विद्यालय व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय तहलाई प्राप्त भएको छ । विद्यालय व्यवस्थापन चुस्त दुरुस्त बनाउनु आजको आवश्यकता हो । विद्यालय व्यवस्थापनको पाटोलाई चुस्त दुरुस्त बनाउन विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ र यस नगरपालिकाको भूमिका रहनेछ । सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय, उपलब्धिमुलक र समयानुकूल बनाउनु विद्यालय व्यवस्थापनको मूल उद्देश्य हो । नेपाल सरकारले नेपालको संविधानको धारा ३१ मा व्यवस्था भए अनुसार र संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ मा भएको शिक्षा सम्बन्धि व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न संघीय प्रादेशिक र स्थानीय तहमा शैक्षिक प्रणालिको नीतिगत व्यवस्था गरेकोछ । स्थानीय तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाले संविधान, ऐन, कानुन बमोजिम शैक्षिक प्रणाली सञ्चालनमाछ । वास्तवमा शैक्षिक संगठन कुशल व्यवस्थापन, सम्भावन र समावेशिता, भौतिक संरचना, शैक्षिक क्रियाकलापहरू तथा मानवस्रोत व्यवस्थापनमा क्षमतावान एवम् आत्मनिर्भर भएर चलन सक्ने बनाउनु आजको आवश्यकता हो । शिक्षाको सन्दर्भमा विद्यालय व्यवस्थापन महत्वपूर्ण पाटो हो । विद्यालय जति व्यवस्थित बनाउँन सकियो उती नै शिक्षाले गति लिने भएकाले विद्यालय व्यवस्थापन चुस्त दुरुस्त बनाउनु आजको आवश्यकता हो । विद्यालय व्यवस्थापनको पाटोलाई चुस्त दुरुस्त बनाउन विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ र यस नगरपालिकाको भूमिका सर्वोपरी रहनेछ । सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय, उपलब्धिमुलक र समयानुकूल बनाउनु विद्यालय व्यवस्थापनको मूल उद्देश्य हो ।

भौतिक, शैक्षिक, आर्थिक, मानवीय स्रोत आदि दृष्टिले विद्यालय सम्पन्न/सुदृढ बनाउने कार्य विद्यालय व्यवस्थापन हो । बालबालिकाको सर्वाङ्गिक विकास, गुणस्तरीय शिक्षा प्रदानका लागि नेपालको संविधानमा भएको प्रावधानलाई लागु गरी शिक्षा क्षेत्रको समुन्नत र न्यायोचित विकासमा विद्यालय व्यवस्थापन पक्षको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । विद्यालय व्यवस्थापन पक्षले स्थानीय समुदाय, सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको भूमिकालाई थप जिम्मेवार बनाई विद्यालय प्रशासनलाई समुदायप्रति उत्तरदायी र जिम्मेवार बनाईनु पर्छ । विद्यालयमा सबैको विश्वास प्राप्त गर्न विद्यालयमा गरिने हरेक क्रियाकलाप तथा कार्यक्रममा सक्रिय सहभागिता, निष्पक्षता तथा पारदर्शिता हुनु आवश्यक छ ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकाका प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भएको छ । स्थानीय तहमा विद्यालय व्यवस्थापनको अवस्था राम्रो बनाउन स्थानीय शिक्षा ऐन -२०७७ र नगर शिक्षा कार्यविधि -२०७४ कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । विद्यालय व्यवस्थापनबाट विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक पक्षमा राम्रो प्रभाव परेको अवस्था छ । प्रभावकारी विद्यालय व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयासहरूमा प्र.अ.को पद मिलान, वि.व्य.स. तथा शि.अ. सं. गठन प्रमुख रहेका छन् । पालिकाको विद्यालय व्यवस्थापनको अवस्थाहरूलाई विश्लेषण गर्दा विद्यालयले बोलाएको अवस्थामा मात्र न्युन अभिभावकहरू विद्यालयमा आउनु अन्य समयमा विद्यालयको अवस्थाको बारेमा कुनै जानकारी नै नलिन, विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन प्रक्रियामा बढी चासो दिनु तर गठन पश्चात बैठकमा नियमित उपस्थिति नहुनु, वि.व्य.स.को बैठकमा बालबालिकाको शैक्षिक गुणस्तर, सिकाई उपलब्धि जस्ता कुरामा छलफल केन्द्रित न्युन हुने तर भौतिक पूर्वाधार, शिक्षक नियुक्ति जस्ता पक्षमा छलफल बढी केन्द्रित हुने, वि.व्य.स.ले अभिभावकहरूको सहयोग र विश्वास लिन नसकेको, वि.व्य.स.का सदस्यहरूलाई शिक्षा ऐन नियमावलीहरूमा तोकिएका आफ्ना काम, कर्तव्य र अधिकारहरूको बारेमा जानकारी नहुनु, विद्यालयका विभिन्न क्रियाकलापहरूमा राजनितिक प्रभाव बढी हुनु, शिक्षक अभिभावक संघ गठन भएको भएपनि निष्क्रिय रहनु, विद्यालयका व्यवस्थापकीय पक्ष वि.व्य.स.को मात्र जिम्मेवारी हो भन्ने मानसिकता रहनु, शि.अ.संघका सदस्यहरूलाई शिक्षा ऐन नियमावलीहरूमा तोकिएका आफ्ना काम, कर्तव्य र अधिकारहरूको बारेमा

जानकारी नहुनु, विद्यालयको सामाजिक परीक्षणमा अनिवार्य उपस्थित हुनुपर्ने बाहेक शि अ संघको स्वतः उपस्थिति र बैठक बस्ने नगरेको, योग्य सक्षम प्र अ नियुक्त नगरिनु, प्रधानाध्यापकहरू लामो समय देखि एउटै विद्यालयमा मात्र सिमित हुनु, विद्यालयका प्र अ हरू प्रशासनिक कार्यमा मात्र सिमित नरही बाह्य व्यवस्थापकिय पक्षमा समेत बाध्यात्मक रुपमा काम गर्नु परेको, प्र.अ. को कार्यसम्पादन लागि करार सम्झौता नभएकाले आफुखुसी कार्य गरी रहेको, वि व्य स र शि अ संघ सँग राम्रो सम्बन्ध कायम हुन नसकेको, विद्यालयका सरोकारवालाहरूलाई प्र अ ले परिचालन नगरी आफू मात्रै अधिकांस समय खट्ने जस्ता थुप्रै चुनौतीहरू विद्यालय व्यवस्थापन क्षेत्रमा देखिएका छन् ।

४.१.३ लक्ष्य

नगरभित्रका सबै विद्यालयहरूको शैक्षिक /व्यवस्थापन पक्ष व्यवस्थित हुने ।

४.१.४ उद्देश्य

१. सबै विद्यालयहरूमा तोकिएको कानून सम्मत समितिहरू गठन र सकृय बनाउने ।
२. विद्यालयको व्यवस्थापनलाई समावेशी र जवाफदेही बनाउने ।

४.१.५ रणनीतिहरू

१. विद्यालयको सुधार योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२. नियमित रुपमा विभिन्न समितिहरू प्रधानाध्यापक शिक्षक कर्मचारी तथा विभिन्न समितिहरू प्रधानाध्यापक शिक्षक कर्मचारीको क्षमता विकास र प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
३. विद्यार्थी संख्याका आधारमा भूगोललाई आधारमानी विद्यालयहरू मर्ज, स्थापना गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
४. विद्यालय विकासका लागि विभिन्न तहका योजनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
५. नगर भित्रका सबै विद्यालयहरूमा प्रविधि सहित भौतिक सुविधामा सम्पन्न गरिनेछ ।
६. विद्यालयको सबै गतिबिधिहरूमा अभिभावकको पहुँच सहभागिता पारदर्शिता र जवाफदेहीताको सुनिश्चतता गरिनेछ ।

४.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

सबै विद्यालयहरू जवाफदेही प्रभावकारी र गुणस्तरीय रूपमा व्यवस्थित एवंम् दक्षतायुक्त भएको हुने ।

प्रमुख नतिजा

१. विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक अवस्था सुदृढ भएको हुने ।
२. विद्यालयको विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी हुने ।
३. विद्यालयमा गुणस्तरीय तथा समतामलूक शिक्षामा बालबालिकाको सहज पहुँचको आधार तयार हुने ।
४. विद्यालयको शासकीय प्रबन्ध उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहित भएको हुने ।
५. विद्यालयहरूको सक्षमतामा सुधार भई रूपान्तरणको गतिलाई तीव्रता प्रदान गरेको हुने ।
६. विभिन्न समित, प्रधानाध्यापक र लेखा तथा प्रशासनिक कर्मचारीहरूको क्षमता विकास हुने ।
७. विद्यालय व्यवस्थापन समावेशी, समन्यायिक र जवाफदेही हुने ।
८. विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि हुने ।
९. विद्यालयको सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)										जम्मा	कैफियत
			पहिलो	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	छैठौँ वर्ष	सातौँ वर्ष	आठौँ वर्ष	नवौँ वर्ष	दशौँ वर्ष		
१.	विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
२.	शैक्षिक कार्ययोजनाको निर्माण	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
३.	विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना	विद्यालय	✓	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	कार्यान्वयन							
४.	विद्यालय नक्शाङ्कन	नपा र विद्यालय	✓											
५.	विद्यालय समायोजन, पुनर्वितरण तथा स्थापना	नगरपालिका	✓											
६.	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन विनियम तयारी	संस्थागत विद्यालय र नपा		✓		✓								
९.	वार्षिक कार्य सम्पादनको स्वमूल्याङ्कन	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
१०.	अभिभावक भेला	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
११.	विद्यालयको लेखा तथा सामाजिक परीक्षण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
१२.	विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
१३.	विद्यालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							
१४.	क्षमता विकास र प्रोत्साहनका कार्यक्रम	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓							

४.५. गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा

४.५.१ परिचय

सिपमुलक, वैज्ञानिक, व्यवहारिक र गुणस्तरीय शिक्षा समृद्धिको आधार हो। व्यक्तिको व्यक्तित्व विकास गर्नुका साथै समग्र राष्ट्रको विकास गर्न र समाजको रूपान्तरण गर्न गुणस्तरीय शिक्षा अनिवार्य बनेको छ। शैक्षिक गुणस्तर नापन कठिन हुन्छ। युनिसेफले गुणस्तरीय शिक्षाको सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूको बाह्य अनुभव, सिकने वातावरण, शैक्षिक विषयवस्तु, सिकाइ प्रक्रिया र शैक्षिक परिणाम जस्ता पाँचवटा तत्वहरूको आधारमा शिक्षाको गुणस्तरलाई परिभाषित गरेको छ। नेपालको सन्दर्भमा गुणस्तरीय शिक्षा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार र विद्यार्थीहरूको उर्तीण संख्यासँग जोडेको छ। वास्तवमा विद्यालयको वातावरण, शिक्षण विधि, अनुशासन, संस्कार, जीवनोपयोगी सिप प्रदान गर्ने, व्यवहारिक ज्ञान दिने शैक्षिक विषयवस्तुहरू समावेश भएको शिक्षालाई गुणस्तरीय शिक्षा भनिन्छ।

शिक्षाको गुणस्तरलाई परिमाणमा हेरिनु हुँदैन। परीक्षामा कम अंक ल्याएपनि विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त भएको सिकाइ सीपलाई व्यवहारमा उतार्न सक्ने, व्यवहारिक जीवनमा सिर्जनशील बन्न सक्ने, आर्य आर्जनका लागि क्षमतावान बन्न सक्ने र माथिल्लो तहका शिक्षा आर्जन गर्न तल्लो तहको शिक्षाले सहयोग गर्ने शिक्षालाई गुणस्तरीय शिक्षा भन्न सकिन्छ।

समाजको आवश्यकता, सिकारुको रुचि र क्षमता, सिकाइको वातावरण, पाठ्यक्रम र पाठ्यवस्तु, शिक्षण प्रक्रिया र उत्पादन प्रणाली गुणस्तरीय शिक्षाको मापनका आधारहरू हुन्। शिक्षकको योग्यता, विषयगत दक्षता, पेशाप्रतिको आर्कषण र निष्ठा, प्रविधिमा पहुँच, शिक्षण कला, खोज अनुसन्धानप्रतिको रुचि जस्ता कुराहरूलाई पनि गुणस्तरीय शिक्षा मापनका आधार मानिन्छ। शैक्षिक गुणस्तरको मापन समय, स्थान र पदार्थ वा विषयको सापेक्षतामा आधारित हुन्छ। राज्यको सफलता र समृद्धि भनेको जनतालाई उपलब्ध शिक्षा, स्वास्थ्य र सुरक्षाको गुणस्तरमा भर पर्छ। सार्वभौम रक्षा, अन्तरराष्ट्रिय सम्बन्ध सुदृढ गर्नुको साथै सार्वजनिक शिक्षाको जिम्मा लिनु सरकारको दायित्व हो। सार्वजनिक शिक्षा लगानी गर्न, लगानी अनुसार प्रतिफल प्राप्त गर्न, शिक्षालाई उत्पादन र श्रमसँग जोड्नुपर्छ। त्यसैले देशलाई समृद्ध र नेपाली समाजलाई सभ्य बनाउन गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षामा जोड दिनुपर्छ।

नेपाल सरकारले वि.स.२०७६ सालमा जारी गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले समेत गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको समतामुलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सृजनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचारजस्ता गुण सहीतको प्रतिस्पर्धि सिपयुक्त एवम् उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको हुन्छ। समग्रमा विद्यालय पद्धतीलाई विद्यार्थी मैत्री र गुणस्तरउन्मुख बनाउन विद्यालयमा पूर्वाधारहरू सहीतको सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता तथा उत्प्रेरणामा सुधार र निरन्तर सहयोग पद्धतीको विकास, विद्यार्थीहरूलाई सिकाइका लागि उत्प्रेरित गर्न र उनीहरूको कुशलताप्रति चासो बढाउन विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सेवा प्रदान गरि विद्यालयलाई व्यवस्थित गर्नु आवश्यक छ।

स्थानीय सरकार शासन सञ्चालन ऐन २०७७ ले शिक्षा ऐन, योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयन र मुल्यांकन समेत स्थानीय तहलाई जिम्मा लगाएको छ। सामुदायिक विद्यालय सुधारको जिम्मा स्थानीय तहमा आएपछि त्यस अनुसार सरोकारवालाहरू तयार रहनुपर्ने जरुरी छ।

एक्काइसौं शताब्दीका बालबालिकाहरूलाई सूचना प्रविधिको पहुँच पुऱ्याउन शिक्षकलाई स्वअध्ययन गर्ने मौका सिर्जना गर्न, शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन, सबै विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गरि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउनु पनि अपरिहार्य छ। विद्यालय सुशासनलाई प्रभावकारी पार्न र गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाका लागि छुट्याइएको बजेट सदुपयोग भएको सुनिश्चित गर्नु पनि त्यत्तिकै आवश्यक छ। यस्तै सानातिना कुराहरूमा ध्यान दिन सकेमा सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधिन सक्छ। सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन वर्तमान शिक्षामा देखिएका समस्याहरूको पहिचान गरी सुधारको थालनी गर्नु पर्ने देखिन्छ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक गुणस्तर भन्ने कुरा नापन पनि कठीन छ । सामान्यतया विद्यार्थीले विभिन्न परीक्षामा प्राप्त गर्ने सफलता तथा अड्कलाई गुणस्तर भन्ने गरीन्छ तर शिक्षाको गुणस्तरलाई परीक्षामा प्राप्त गरेको अंकमा सिमित गर्न सकिदैन । विद्यालयहरूको नियमित अनुगमन गर्नको लागि जनशक्तिको अभाव छ । निश्चित तह पूरा गरेपछि विद्यार्थीहरूमा जुन व्यवहार देखिनुपर्छ त्यो देखिएको पाँदैँन ।

नेपाल सरकारले पनि दिगो विकास लक्ष्य नं ४ को नेपाल राष्ट्रिय कार्यढाँचा निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । त्यसैगरी विद्यालय क्षेत्रविकास योजना (२०७३/०७४/- २०७९/०८०) ले सबैका लागि शिक्षा , माध्यमिक शिक्षासहयोग कार्यक्रम, शिक्षक शिक्षणपरियोजना र विद्यालय क्षेत्र सुधारयोजना मार्फत सबैलाई गुणस्तरशिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने सरकारले गरेको प्रयत्नहरूलाई निरन्तरता प्रदान गर्ने लक्ष्य लिएको छ । गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाका विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आएको भएतापनि नेपालमा सार्वजनिक शिक्षा सर्वसुलभ हुन सकेको छैन । सार्वजनिक शिक्षालाई गुणस्तरीय र सहभागितामूलक बनाउने विषयमा धेरै बहस हुने गरेका छन् । विभिन्न अध्ययन, बहस र छलफल अनुसार सार्वजनिक शिक्षाको सवलीकरणको निम्ति देशमा मानव अधिकारसम्बन्धि विश्व व्यापी घोषणा पत्र, सार्वजनिक शिक्षासम्बन्धि अन्तर्राष्ट्रिय प्रावधान र प्रतिवद्धता, नेपालको संविधान २०७२ मा भएका शिक्षा र बाल अधिकारसम्बन्धि संवैधानिक व्यवस्था, संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय शिक्षा ऐन, राजनीतिक दलका घोषणा पत्र र सार्वजनिक राजनीतिक प्रतिवद्धता, सार्वजनिक शिक्षा सुधार र सुदृढीकरणको निम्ति नागरिक समाज र विद्यार्थी संघसंगठनको पैरवी र अभियान जस्ता कार्यहरू प्रयोगमा छन् । गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाका लागि यी अवसरहरू हुँदाहुँदै पनि थुप्रै चुनौतिहरू अगाडि देखापरेका छन् । सार्वजनिक विद्यालयहरूमा स्थायी शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक तथा संस्थागत पूर्वाधारको विकास, विद्यालयको व्यवस्थापन तथा समन्वय, विद्यालय शिक्षा निरन्तरता र विद्यालय छोड्ने समस्या, मातृभाषामा शिक्षाको अधिकारको कार्यान्वयन, विद्यालयको न्यूनतम मापदण्डसम्बन्धि व्यवस्थाको व्यवहारिक कार्यान्वयन, विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा दलगत राजनीतिकरण, आर्थिक, भौतिक तथा जनशक्ति विकास र व्यवस्थापन, पर्याप्त आर्थिक स्रोत र जनशक्ति व्यवस्थापन, बालमैत्री शिक्षा र शैक्षिक वातावरणको अवसर जस्ता चुनौतीहरू देखापरेका छन् ।

४.५.३ लक्ष्य

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने ।

४.५.४ उद्देश्य

१. सबै बालबालिकाका लागि गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा सुनिश्चित हुने ।
२. क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रमा पहुँच पुग्ने ।
३. क्षमता तथा योग्यताका आधारमा गुणस्तरीय उच्च शिक्षा उपलब्ध हुने ।
४. शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।
५. शिक्षाका सबै निकाय, विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा सुशासन प्रबर्द्धन गरी सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन हुने ।
६. दैनिक जीवनमा आवश्यक पर्ने आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार हुने ।

४.५.५ रणनीतिहरू

१. शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुनेगरी भौतिक, आर्थिक, शैक्षिक तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२. सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष, स्वप्रेरित र उत्तरदायी शिक्षक उपलब्ध गराइनेछ ।
३. शिक्षण पेसामा उच्च योग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गरिनेछ ।
४. विद्यमान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
५. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा शिक्षालाई सामयिक बनाउन आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमा आधारित विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।
६. प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धिका लागि पर्याप्त पठन सामग्रीको व्यवस्था, प्रारम्भिक कक्षा शिक्षण पद्धतिको प्रयोग, शिक्षक पेसागत विकास तथा पेसागत सहयोग उपलब्ध गरिनेछ ।
७. प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूका लागि उनीहरूको मातृभाषामा शिक्षण सिकाइ हुने वातावरण सृजना गरिनेछ ।
८. विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पुस्तकालय, प्रयोगशाला, Computer Lab आदिको व्यवस्था गरिनेछ ।
९. कक्षाकोठामा आधारित निरन्तर मूल्याङ्कन तथा आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण, विश्लेषण, तथा समीक्षा गरी निरन्तर पृष्ठपोषणको लागि संयन्त्र तयार गरिनेछ ।
१०. सार्वजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्धन गर्न नेतृत्व प्रणालीमा सुधार, सूचना प्रविधिमा आधारित व्यवस्थापन, नतिजामा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि

सबै बालबालिका तथा युवाहरूलाई गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर सुनिश्चित हुने ।

प्रमुख नतिजा

१. शैक्षिक संस्थाहरूमा उपयुक्त सिकाइ वातावरण सुनिश्चित हुने ।
२. सबै सामुदायिक विद्यालय, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूमा पेसागत रूपमा दक्ष जनशक्ति कार्यरत रहेको हुने ।
३. शिक्षण पेसामा उच्च योग्यता र सिप भएका मेधावी व्यक्तिहरू प्रवेश हुने ।
४. विद्यमान राष्ट्रिय शैक्षिक गुणस्तर मानक तथा मापदण्ड प्रयोगमा आएको हुने ।
५. आधुनिक प्रविधिमैत्री क्रियाकलापमा आधारित विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षणसिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन भएको हुने ।
६. प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको पठन सिप अभिवृद्धि भएको हुने ।
७. बालबालिकाहरूले आवश्यकताअनुसार मातृभाषामा शिक्षा प्राप्त गर्ने अवस्था सृजना हुने ।
८. शिक्षण संस्थाहरूको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार सुदृढ भएको हुने ।
९. सार्वजनिक शिक्षामा सुशासन प्रबर्द्धन भएको हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य (१०वर्षे)											जम्मा	कैफियत
			०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	शैक्षिक वातावरण सुदृढीकरण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित
२.	क्षमता विकास कार्यक्रम	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
३.	शिक्षक नमूना शिक्षण कार्यक्रम	नगरपालिका	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
४.	अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
५.	शिक्षक पेसागत सहयोग	नगरपालिका	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
६.	प्रशंसा तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
७.	सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ कार्यक्रम	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित
८.	परीक्षण तथा अनुसन्धान	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित
९.	सरोकारबालबीच निरन्तर अन्तरक्रिया	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित
१०.	कार्यसम्पादन परीक्षण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित
११.	आवधिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		नियमित

४.६ आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

४.६.१ परिचय

विभिन्न प्रकारका युद्ध, झन्ड, महामारी र प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा पनि बालबालिकाले सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाईलाई निरन्तरता दिनुपर्दछ। विभिन्न कारणले उत्पन्न संकटकालीन अवस्थामा बालबालिका लगायत शिक्षा सँग सम्बन्ध व्यक्ति, परिवार र समुदायको जीवन रक्षा प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक झन्ड तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रुपमा कृयाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्दछ। सन् २००८ मा कोशी बाढीले पूर्वका सुनसरी र सप्तरी जिल्लाका ४० हजार मानिसहरू विस्थापित र पीडित गरी एक स्तरको आपतकालको अवस्था सृजना गरेको थियो। त्यसले १ देखि १८ वर्षका करिब १६ हजार केटाकेटीहरूको शिक्षा प्रभावित गर्यो। करिब डेढ दर्जन विद्यालयहरू हराए। दर्जनौ शिक्षकहरू विस्थापित भए। त्यसको व्यवस्थापन गर्न करिब एक दर्जन सरकारी, गैरसरकारी (राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय), निजी विद्यालय, शिक्षक संगठन तथा युएन तथा तिनका साझेदार संस्थाहरू संलग्न भए। पिडित केटाकेटीहरूको लागि राहतको रुपमा सयौं बाल विकास केन्द्र, दर्जनौ अस्थायी सिकाइ केन्द्र, विभिन्न प्रकारका विद्यालय शैक्षिक सामग्री प्याकेज, विद्यार्थीको लागि विद्यालय ड्रेस तथा मसलन्द सामग्रीको प्याकेज, ट्यूटोरियल कक्षा, तालिम कार्यक्रम आदि सञ्चालन गर्नु पर्यो। करिब तीन दर्जन अस्थायी कक्षाहरूको पुनःनिर्माण तथा मर्मत पनि भयो। नेपाल जस्तो देशको लागि यो सानो समस्या थिएन।

नेपालको भू-अवस्थिति तथा भू-बनोट यस्तो किसिमको छ कि यहाँ कुनै पनि बेला भूकम्प जानसक्छ। जलवायु परिवर्तनले भूमण्डलीय तापक्रम वृद्धि गर्दा मौसम, बेमौसम अल्प तथा अति वृष्टिले गर्दा बाढीको समस्या पनि बढ्दै गएको छ। नेपालका पहाडहरू पनि नयाँ भएकाले ठूला पहिरोहरू गएर मानविय क्षतिमा बृद्धि हुँदैछ। प्रत्येक वर्ष तापक्रममा बृद्धि भएर खडेरी, महामारी र भूखमरीको समस्या पनि बढ्दै गैरहेको छ। बेलाबेलामा पश्चिम नेपालमा फैलिएको महामारी यसको उदाहरण हो। प्रकृतिले मात्र होइन डेढ दशक भन्दा बढी समय देखि राजनीतिक अस्थिरताले पनि मानव निर्मित आपत निम्त्याएको छ। त्यसैगरी नेपाल कुनै पनि बेला कुनै पनि प्राकृतिक प्रकोप सृजना हुनसक्छ र आपतकालिन अवस्था सृजना हुनसक्छ भन्ने अनुमान विशेषगरी केही वर्ष देखि गरिएको हो। नभन्दै नयाँ वर्ष २०७२ सालको वैशाख १२ गते शनिवार दिउसो करिब १२ बजे ३० जिल्लाहरूलाई प्रभावित गर्दै ७.६ रेक्टरको विनाशकारी भूकम्प गयो। ती मध्ये १५ जिल्ला अतिप्रभावित भयो। अहिलेसम्मको जानकारी अनुसार यी जिल्लामा व्यापक धनजनको क्षतिको साथै भूकम्पले ७२७ विद्यालयहरू पूर्ण क्षति, १४२० विद्यालयहरूको आंशिक क्षति गरेको थियो। त्यसैगरी १०८८५ कक्षा पूर्ण रुपमा भत्केका छन् भने ३११३ कक्षामा आंशिक क्षति पुगेको थियो भने १०८ विद्यार्थी र २१ शिक्षकको मृत्यु भएको थियो। त्यसैगरी हाल विश्वव्यापी महामारीका रुपमा फैलिएको COVID-19 बाट विश्व नै आक्रान्त भईरहेको अवस्थामा नेपाल पनि नराम्ररी प्रभावित भएको छ। COVID-19 को महामारीले संसारभरी झण्डै १.५ बिलियन तथा नेपालमा ८० लाख बालबालिकाहरूको सिकाई प्रकृया लामो समयसम्म अबरुद्ध रही हाल आयर आंशिक रुपमा सुचारु भैरहेका छन्।

पहिले कुनै पनि आपतकालिन अवस्थामा वा प्राकृतिक विपदा आउँदा संसारभरि नै उद्धार कार्यहरूको मुख्य प्राथमिकता गाँस, बास र कपास हुने गरेको कुरा सर्वविदित नै छ। केही वर्ष देखि शिक्षालाई मानव तथा बाल अधिकारको रुपमा स्विकार गरिसकेपछि गाँस, बास र कपास संगसंगै विपदमा शिक्षा मानविय सहयोगको एउटा महत्वपूर्ण पक्षको रुपमा स्थापित भैसके पनि आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको आवश्यकता वा यसको सम्बेदनशील भूमिकाको सम्बन्धमा अझै पनि शिक्षाकर्मी तथा जनमानसमा दुविधा कायमै छ। आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाले एउटा पिडित व्यक्ति वा परिवारलाई के नै दिन सक्छ र? के यो उचित विकल्प हो र? भन्ने प्रश्नहरू धेरैको मनमा उठ्ने गर्छ। आजको परिवेश र परिस्थिति धेरै फरक भैसकेको र विगतमा आपत्कालीन अवस्थामा जहाँ जहाँ शिक्षालाई एउटा महत्वपूर्ण विकल्पको रुपमा प्रस्तुत गरियो र यसले जुन भूमिका खेत्यो त्यसबाट यो गाँस, बास र कपास भन्दा कम प्रभावकारी छैन भन्ने कुरा प्रमाणित पनि भयो।

आपत्कालीन अवस्थाको प्रभाव तुलनात्मक रूपमा कम भएपछि पिडितहरूले केटाकेटीको शिक्षाको व्यवस्था गर्न माग गरेका धेरै उदाहरणहरू छन्। आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाले जुन भूमिका निर्वाह गर्छ त्यसलाई उद्धार कार्यको रूपमा हेरिनु हुन्छ। त्यो त राष्ट्र पुनःनिर्माण गर्ने कार्य हुन्छ। आपत्कालीन अवस्थामा केटाकेटीहरू सिकाइमा संलग्न भए प्रौढहरूलाई त्यसबेलाको जीवनलाई सामान्य बनाउने दिशामा सोच्न तथा त्यसमा काम गर्न मौका प्राप्त हुन्छ। अब आपत्कालीन अवस्थाको लागि शिक्षा एउटा महत्वपूर्ण र अनिवार्य कार्यक्रमको रूपमा प्रतिस्थापित भैसकेको छ। त्यसकारण शिक्षाको यो नयाँ जिम्मेवारीलाई यो विपतको अवस्थामा सुनिश्चित गर्न जरूरी भैसक्यो। आपत्कालीन शिक्षा के हो? यो आपत्कालबाट प्रभावित बालबालिका, युवा तथा प्रौढहरूको शारीरिक सुरक्षा, संज्ञान, मनोविज्ञान र विकाससम्बन्धि आवश्यकता पूरा गर्ने सक्ने गुणात्मक शैक्षिक अवसरको प्रावधान हो, जुन जीवन निर्वाह गराउने र जीवन बचाउने दुबै हुन सक्छ। आपत्कालीन शिक्षा शिक्षा बालबालिकाको मौलिक अधिकार हो। त्यसकारण आपत्कालीन अवस्थामा पनि उनीहरूले पढ्न पाउने अवस्था सृजना गर्नु पर्छ। आपत्कालीन शिक्षाले मनोवैज्ञानिक सहजता सिर्जना गर्न र सामाजिक समायोजनलाई सघाउँछ। उनीहरूको वृद्धि र विकासमा पनि सघाउँछ। बालबालिकाको संज्ञानात्मक र भावात्मकविकासको निरन्तरतामा शिक्षाको महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ। तीनै प्रकारको आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिकालाई शिक्षा प्राप्त गर्न निरन्तरता दिने, संरक्षित र शोषणबाट सुरक्षित हुने अवसर प्राप्त हुनु पर्छ। आपत्कालको बेला समुदायले पनि शिक्षा (औपचारिक, अनौपचारिक र अरिक्त) लाई प्राथमिकता दिन्छ। सुरक्षित सिकाइ स्थलमा (बाल विकास केन्द्र, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र) हुने सुरक्षित क्रियाकलापले गर्दा शिक्षा विभिन्न उमेर समूहको जीवन रक्षा गर्ने र जीवन धान्ने माध्यम बन्छ। केही समय देखि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्था र सरकारले आपत्कालमा राहत कार्यको पहिलो प्राथमिकताको रूपमा शिक्षालाई स्थापित गर्ने दिशामा विश्व स्तरमा काम गरेका छन्। विश्वव्यापी धोषणा तथा महासंधीहरूले पनि यो शिक्षालाई महत्व दिएका छन्।

शिक्षाले आपत्कालीन अवस्थामा भोग्नु परेको शारीरिक तथा मानसिक तनाव, स्वास्थ्य सम्बन्धि समस्या, रोग, महामारी आदिबाट बच्न तथा आपत्कालीन अवस्थामा गरिएको व्यवस्था सम्बन्धि प्रमुख जीवनरक्षक जानकारीहरू उपलब्ध गराएर तनावपूर्ण अवस्थालाई सरल बनाउन मद्दत गर्छ। आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको स्वरूपमा पनि फरक हुन्छ। सामान्य समयको औपचारिक शिक्षा आपत्कालीन अवस्थामा अनौपचारिक हुन पुग्छ र अनौपचारिक शिक्षाको महत्व र स्थानले प्राथमिकता पाउँछ। शिक्षा तत्कालीन अवस्थामा जानकारी तथा चेतना अभिवृद्धि गराउने, अनुभव आदान प्रदान गराउने, सूचना संप्रेषण, प्रचारप्रसार गराउने सशक्त माध्यमको रूपमा देखा पर्छ। साथै यसले भौतिक संरचना, स्थायित्व र भविष्यप्रति आश पनि जागृत गराउँछ। प्राकृतिक विपदको बेला समुदायमा विद्यालय मात्र एउटा त्यस्तो सुरक्षित ठाउँ हुन्छ जहाँ प्रभावित असंख्य मानिसहरूले स्थान र संरक्षण प्राप्त गर्दछन्। विपदको बेला मानिसहरू विद्यालयमा गएर शरण लिएको कुरा हामीले सुनेका र देखेका छौं तर यसलाई तुरुन्तै सिकाइ केन्द्रको रूप नै दिनुपर्छ।

शैक्षिक गतिविधिका अभावमा आपत्कालीन अवस्था गम्भिर र तनावपूर्ण भएको धेरै अनुभवहरू छन् त्यसकारण आज भोलि पिडित परिवारहरूले अरु व्यवस्था नभए पनि शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन पहिलो प्राथमिकतामा पाउँछन्। शैक्षिक गतिविधि सञ्चालनले गर्दा केटाकेटीहरू यताउता जान पाउँदैनन् र भेदभाव, अपहेलना झगडा, हानी, दुरव्यवहार, र हिंसाबाट सुरक्षित पनि रहन्छन्। आपत्कालीन अवस्थामा महिला, पुरुष बालबालिका युवा सबै वर्ग र जातका मानिसहरू प्रभावित हुन्छन्। सबैलाई मिल्ने शिक्षा कार्यक्रमहरूको आवश्यकता पर्छ। समय मिलाएर सबै समूहहरूलाई कुनै न कुनै शिक्षा कार्यक्रममा संलग्न गराउनु पर्छ। आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाका दुवै फाँट (अनौपचारिक र औपचारिक) लाई प्रवेशकार्यको रूपमा सञ्चालन गरी अन्य कार्यक्रमलाई, विशेष गरी स्वास्थ्य, चेतनाकरण तथा कल्याणकारी कार्यहरूलाई एकीकृत गरी लैजानु पर्छ।

अन्य सामान्य समय भन्दा आपत्कालीन अवस्थाको शिक्षाको विषयवस्तु, विधि र सामग्रीहरू अलि फरक हुन्छन्। यसले एउटा छुट्टै किसिमको जानकारी गराउँछ र पीडितहरू महत्वपूर्ण कुराहरू सिक्छन्। पीडितहरूले जीवनोपयोगी सीप अन्तर्गत रोग, सम्भाव्य दुर्घटना आदिको बारेमा जान्न सक्छन्। क्याम्पहरूमा पठन पाठन सञ्चालन गर्दा केटाकेटी, तिनको परिवार र समुदायहरूको लागि त्यो

एउटा सामाजिक तथा पारिवारिक वातावरण जस्तो हुन पुग्छ र त्यसले आपत्कालीन अवस्थाले सृजना गरेको तनाव, मनोवैज्ञानिक असर आदिहरू कम गर्न मद्दत पुग्छ । शिक्षा क्याम्पको व्यवस्था आपत्कालमा संलग्न सबै पक्षहरू संग मिलेर एउटा सुरक्षित र खुला ठाउँमा गर्नु पर्छ जहाँ सबै कुराको (खानेपानी, चर्पी आदि) व्यवस्था गर्न सकियोस् ।

नेपालको राष्ट्रिय आपत्कालीन शिक्षा योजनासन् २००८ देखि शिक्षा सम्बन्धि राष्ट्रिय आकस्मिक योजना बन्ने परम्पराको शुरुवात भयो । यसअनुसार नेपाल रेडक्रसले २४ घण्टा भित्र आकस्मिक प्रकोपको प्रारम्भिक तीव्र आँकलन र सर्वेक्षण कार्य सञ्चालन गर्नेछ । ७२ घण्टा भित्रमा तीव्र प्राविधिक मूल्याङ्कन संचालन गर्न बहुपक्षीय प्रारम्भिक तीव्र मूल्याङ्कन दल परिचालन हुनेछ । यो मूल्याङ्कनको मुख्य विषयवस्तु शिक्षा (औपचारिक, अनौपचारिक तथा अरिक्तिक) हुनेछ । अरु विस्तृत शैक्षिक मूल्याङ्कन आवश्यक परेमा शिक्षा विशेषज्ञ समूह परिचालन गरिनेछ । आपत्कालको समयमा तलका शैक्षिक गतिविधि संचालन गरिनेछः

४.६.२ वर्तमान अवस्था

शिक्षा ऐन २०२८ र शिक्षा नियमावली २०५९ मा विभिन्न प्रावधानहरू रहेको जस्तै, छात्रवृत्ति, सुविधा विहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषा शिक्षा सहित कुनै पनि अवस्थामा बालबालिकाले शिक्षा पाउने अधिकार रहेकोछ । विद्यालय शान्ति क्षेत्र राष्ट्रिय कार्यढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ आदिमा समेत विभिन्न नितिगत व्यवस्था गरेको अवस्था रहेको छ । जस्तै विद्यालयमा सशस्त्र गतिविधिको निस्तेजीकरण, अहिंसा, शून्य राजनैतिक प्रभाव, भेदभाव रहित, शोषण तथा दुर्व्यवहारबाट मुक्त राखी शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने व्यवस्था भएको । बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप २०६७ मा रहको व्यवस्था जस्तै विद्यालयको प्रभावकारिता, समावेशीकरण, लैंगिकसमता, स्वास्थ्य, सुरक्षारबचावट एवं विद्यालय व्यवस्थापन आदिले विपद्कालीन शिक्षाको आधार तयार गरेको । सिकाइ पूर्वाधार, विपद् जोखिम व्यवस्थापन विद्यालय, विपद् जोखिमको सुदृढीकरण तथा समुदायको सहभागिता, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलताको लागि शिक्षाका न्यूनतम मापदण्डमा आधारित विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज २०१८ कार्यान्वयनमा रहेको छ ।

४.६.३ लक्ष्य

आपत्कालिन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा हासिल गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चितता गर्ने ।

४.६.४ उद्देश्य

१. संकटको जोखिम कम गर्न विभिन्न प्रकारका शिक्षाको माध्यमद्वारा पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण सृजना गर्ने ।
२. औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट सम्भावित विपद्को पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्ने ।
३. सम्भावित विपद्को व्यवस्थापन तथा उत्थानशीलता प्रणाली विकासको लागि भौतिक, मानवीय तथा आर्थिक स्रोतको तयारी गर्ने ।
४. विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा विकास गर्ने ।
५. अल्पकालीन र दीर्घकालीन पुनर्स्थापना गर्ने ।

४.६.५ रणनीतिहरू

१. विपद्को समयमा शिक्षा निरन्तरता गर्न पूर्वतयारी, व्यवस्थापन, प्रतिकार्य पुनर्स्थापना सम्बन्धि आवश्यक नीति, मार्गदर्शन तथा कार्यविधिहरू तयार गरिनेछ ।

२. सम्भावित प्रकोप तथा विपद्सम्बन्धि पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी तथा सिप विकास गरिनेछ ।
३. प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई जोगाउन आवश्यक तयारी गरिनेछ ।
४. कोभिड- १९ लगायतका महामारीबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी गरिनेछ ।
५. महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने बैकल्पिक उपायहरूको तयारी गरिनेछ ।
६. शिक्षा क्षेत्रमा प्रभाव पार्न सक्ने विपद् वा संकटहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको प्रभावको मूल्याङ्केकन तथा विश्लेषण गरिनेछ ।
७. संकटासन्नता (Vulnerability) को मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको वृहत योजना तयार गर्ने गरिनेछ ।
८. विद्यालयस्तरीय प्रतिकार्य योजना तयार गरिनेछ ।
९. विपद् प्रतिरोधि भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गरिनेछ ।
१०. शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र उकरण, खाद्यान्न, पोशाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गरिनेछ ।
११. विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह विद्यालयको क्षमता विकास गरिनेछ ।
१२. विपद् तथा प्रकोप र शान्ति सुरक्षा र अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी तथा अर्धसरकारी निकायहरूसिच वडा तहसम्म समन्वय र जिम्मेवारीको संयन्त्र बनाइनेछ ।
१३. विपद् व्यवस्थापनको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सफल अभ्यासलाई स्थानीयकृत गरिनेछ ।
१४. हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन, शिक्षा तथा दिगो विकास निमित्त शिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४.६.६ उपलब्धी, नतिजा/ प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धी

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित हुने ।

ख. प्रमुख नतिजाहरू

१. विद्यालय र शिक्षा प्रणालीमा विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा पुनर्उत्थान योजना तथा क्षमता विकास हुने ।
२. भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन सहित विद्यालय तथा शिक्षा प्रणाली उत्थानशील हुने ।
३. विपद् तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शैक्षिक क्रियाकलापहरू निरन्तररूपमा संचालन हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)											कैफियत		
			०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		जम्मा	
१.	विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन नीति तथा मापदण्ड पुनरावलोकन तथा निर्माण	नगरपालिका			✓				✓						२	
२.	विद्यालयको क्षमता विकास	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
३.	विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलताको लागि सचेतना कार्यक्रम	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
४.	शिक्षक तथा वि.व्य.स. तालिम	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
५.	संकटासन्नता मूल्याङ्कनको आधारमा योजना निर्माण	नपा र विद्यालय		✓		✓	✓		✓		✓	✓	✓			
६.	विपद् प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण तथा भएकाको सबलीकरण	प्रदेश सरकार र नपा		✓	✓		✓	✓		✓			✓			

४.७ विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधार

४.७.१ परिचय

विद्यालयमा रहेका कक्षाकोठा शौचालय खेलमान खानेपानी लगायतका पठनपाठनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूलाई भौतिक पूर्वाधार भनिन्छ । भौतिक पूर्वाधारहरूले शिक्षण कार्यमा सहजता ल्याउने कार्य गर्ने भएकाले सुरक्षित तथा आवश्यकतानुसार भौतिक पूर्वाधार हुनु अति आवश्यक मानिन्छ । नेपालमा हालसम्म पनि सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा न्यूनतम आवश्यकतानुसारका भौतिक संरचनाहरू पूरा भइ नसकेको अवस्था रहेको छ त्यसैले शैक्षिक क्रियाकलापमा असहजता भइ लक्ष्य अनुरूपको शैक्षिक उपलब्धि हासिल गर्न नसकिएको अवस्था रहेको छ । शिक्षा नियमावली २०५९ मा भएको व्यवस्था अनुसार प्रारम्भिक बालविकासका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्गमिटर आधारभूत तहका लागि प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्गमिटर र माध्यमिक तहका लागि प्रतिविद्यार्थी १.०० वर्गमिटर क्षेत्रफल तोकेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधारका सम्बन्धमा बालमैत्री अवधारणा अगाडि सारेको पाइन्छ । विद्यालयमा भूकम्प प्रतिरोधी संरचना बालमैत्री अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री संरचना निर्माण जोड दिएको पाइन्छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आत्मसात गरेका नीतिहरू लागू गर्न सकेमा सबैका लागि सुरक्षित भवन भन्ने अभियानका साथ सुरक्षित भौतिक पूर्वाधार विकास तथा विस्तारको नीति र हालसम्मको अभ्यासका आधारमा भएको सिकाइका आधारमा बाँसगढी नगरपालिकामा संचालित सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक संरचना निर्माण गरी आधुनिक समय सुहाउदो शिक्षा प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गर्न प्रयत्न भइरहेको सन्दर्भमा यस शिक्षा योजनाबाट आगामी दिनमा थप व्यवस्थित हुन सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

बाँसगढी नगरपालिकामा संचालित ४० वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा हालको अवस्थामा न्यूनतम पूर्वाधार मात्र रहेको अवस्था छ । समयको विकाससँगै आधुनिक किसिमका पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्न आवश्यक रहेको छ । ४० वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमध्ये १० वटा विद्यालयमा मात्रै सहज रूपमा भौतिक पूर्वाधार पुगेको अवस्था छ । सबै विद्यालयमा सामान्य पठनपाठनका लागि भवन भएपनि भूकम्प प्रतिरोधी बालमैत्री अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण गर्न बाँकी नै रहेको देखिन्छ । विद्यमान अवस्थामा ४० वटा सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत रहेका विद्यार्थीहरूका लागि कक्षागत रूपमा कक्षाकोठा पुगेको भएपनि ऐच्छिक विषयका लागि सबै विद्यालयमा अलग कक्षाकोठाको अभाव रहेको छ । नेपाल सरकारले राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार मार्फत यस पालिकामा केही संरचना निर्माणका लागि बजेट परेको छ । आव २०७९।८० मा १२ वटा विद्यालयका लागि ८ वटा ४ कोठे र ४ वटामा २ कोठे भवन निर्माण भएका छन् । वर्तमान अवस्थामा बाँसगढी नगरपालिकाको भौतिक अवस्था देहायबमोजिम रहेको छ ।

तह /किसिम	जम्मा	पक्की	अर्धपक्की	शौचालय	खानेपानी	विद्युत	इन्टरनेट	खेलमैदान	खाजाघर	साइकल स्टेन	कैफियत
मावि	८५	५०	३५	३५	१४	१४	१४	१२	६	१०	
निमावि	४०	२५	१५	२५	११	११	११	६		८	
प्रावि	३५	१०	२०	२०	१५	१४	१३	४		४	
समुदायमा बालविकास	६	२	४	६	५	५		३			
स्रोतकक्षा	१	१		१	१	१	१	१	१	१	
परम्परागत	१		१	१	१	१	१				
प्राविधिक	६	५	१	४	६	६	६	६	५	६	
सिकाइकेन्द्र	२	१			१	१	१	१			

४.७.३ चुनौती र अवसर

बाँसगढी नगरपालिकामा संचालित सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक विकासका लागि केही चुनौतीहरू रहेका छन् । आवश्यक पूर्वाधारको पूर्ण व्यवस्थापन नगरी विद्यालयहरू धेरै खुल्दै गएका कारणले स्थापना कालदेखिनै अपूग रहेको भौतिक पूर्वाधार हालसम्म पनि आंशिक रूपले मात्र पूरा भएको पाइन्छ । नेपाल सरकारको अनुदानमा मात्र भर पर्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्थाका कारणले पनि भौतिक पूर्वाधारको विकास सोचे अनुरूप हुन सकिरहेको छैन । विद्यार्थी संख्या घट्दै जानु समुदायको सहमति नभएका कारणले नीतिगत रूपमा विद्यालयहरू भूगोल तथा संख्याका आधारमा समायोजन गर्न नसकिएका कारणले पनि भौतिक पूर्वाधारहरूको समुचित रूपमा विकास गर्न चुनौती रहेको देखिन्छ ।

बाँसगढी नगरपालिकामा संचालित सामुदायिक विद्यालयको भौतिक विकासका लागि नेपाल सरकारको राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम मुख्यमन्त्री शैक्षिक सुधार कार्यक्रम र विल्डन नेपालले सहयोग गरेको अवस्था छ । नेपालको शासकीय स्वरूप परिवर्तनसँगै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा हेर्ने दायित्व स्थानीय सरकारको काधमा आएकाले साझेदार निकायसँग र नेपाल सरकारको साझेदारी तथा सहयोगमा स्थानीय तहबाट नियमन तथा कार्य हुने व्यवस्थाका कारण स्थानीय आवश्यकता अनुरूप भौतिक संरचनाको विकास गर्न सकिने अवसर पनि यस नगरपालिकालाई रहेको देखिन्छ ।

४.७.४ लक्ष्य

सामुदायिक विद्यालयमा आवश्यकता तथा न्यूनतम मापदण्डअनुसारका भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

४.७.५ उद्देश्यहरू

सामुदायिक विद्यालयको भौतिक संरचना विकासका लागि यस योजनामा देहायबमोजिम उद्देश्य रहेका छन् :

१. अपूग भौतिक संरचनाहरूको संख्या एकीन गरी आवश्यकता तथा मागका आधारमा भौतिक संरचना निर्माण गर्नु ।
२. भौतिक अभावका कारण शैक्षिक क्रियाकलापमा परेको असर कम गरी गुणस्तरीय शिक्षाको आधार तय गर्नु ।
३. आवश्यक मापदण्ड तथा आधार कायम गरी भुक्तप्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नु ।
४. भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा सबैको सहभागिता वृद्धि गरी जवाफदेही तथा पारदर्शी बनाउनु ।

४.७.६ रणनीतिहरू

भौतिक पूर्वाधारको विकासका लागि देहायबमोजिम रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

१. पूर्वाधार तथा शिक्षा शाखाको सामुहिक स्थलगत अध्ययनका आधारमा भौतिक अवस्था पहिचान कार्य गरिनेछ ।
२. भौतिक अवस्था तथा विद्यार्थी संख्याका आधारमा आगामी भौतिक पूर्वाधार विकास कार्य गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
३. भवन निर्माण आचार संहिता तथा स्थानीय भूगोलको अध्ययन गरी सुरक्षित भवन निर्माणमा जोड दिइनेछ ।
४. स्थानीय भवन निर्माण आचार संहिताको विकास गरी विभिन्न संघसंस्थासँगको साझेदारीमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री भवन निर्माणमा जोड दिइनेछ ।
५. संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी छात्रामैत्री बालमैत्री अपाङ्गमैत्री शौचालय आराम कक्ष प्रशासनिक कक्ष खानेपानी लगायतका आधुनिक आवश्यकताका आधारमा भौतिक संरचना विकासमा जोड दिइनेछ ।

६. स्थानीय अभिभावकको सहभागितामा भौतिक संरचनाको विकास कार्यमा जोड दिदै पारदर्शिता तथा जवाफदेहितामा जोड दिने नीति अपनाइनेछ ।
७. विद्यालय मन्दिर हो यहाँ हाम्रो भविष्य छ भन्ने भावनाको विकास गर्न भौतिक निर्माणमा अभिभावक तथा विद्यार्थी रेखदेख कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
८. विद्यार्थी संख्या शिक्षण धार तथा विषयका आधारमा भौतिक संरचनाको विकास गरी शैक्षिक गुणस्तर वृद्धिमा जोड दिइनेछ ।

४.७.७ उपलब्धि नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य

क उपलब्धि र नतिजा

- १ भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्य आवश्यकताका आधारमा भएको हुने ।
- २ भौतिक पूर्वाधार विकास स्थानीय मापदण्ड तथा आचार संहिताबमोजिम निर्माण भएको हुने ।
- ३ सुरक्षित बालमैत्री भौतिक संरचनाको विकास भएको हुने ।
- ४ विद्यालयहरु पूर्ण पूर्वाधार नीति अवलम्बन भएको हुने ।
- ५ अभिभावक तथा सरोकारवाला पक्षहरु विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार मर्मत सम्भारमा सहभागिता जनाउने पद्धतिको विकास भएको हुने ।
- ६ दिगो तथा सर्वमान्य भौतिक पूर्वाधारको निर्माण भएको हुने ।
- ७ भौतिक पूर्वाधारको अभावमा शैक्षिक कार्य प्रभावित हुने अवस्थाको अन्त्य भएको हुने ।

ख प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्रस	प्रमुख क्रियाकलापहरु	इकाइ	२०८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	भौतिक लक्ष्य १० वर्षे	जिम्मेवार निकाय
१	भौतिक अवस्थाको अध्ययन	पटक	१				१			१			३	नगरपालिका
२	तोकिएको मापदण्ड तथा आचारसंहिता पालना	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	नगरपालिका
३	स्रोतको बाँडफाँड	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	संघ प्रदेश र नपा
४	बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री संरचनाको विकास	विद्यालय संख्या	१	५	५	५	५	५	५	५	५	५	४६	संघ प्रदेश र नपा
५	मर्मत सम्भार कार्य	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	संघ प्रदेश र नपा
६	भौतिक अवस्था अनुगमन	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	नगरपालिका
७	सामुहिक निर्माण अभियान	पटक		१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	नपा र विद्यालय
८	संरक्षणमा हातेमालो कार्यक्रम संचालन	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	नपा, संघसंस्था र विद्यालय
९	खानेपानी शुद्धता परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१०	नपा, संघसंस्था र विद्यालय

४.८ विद्यालयमा सूचना तथा संचार प्रविधि

४.८.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो र सार्वजनिक सरोकारको कुनै विषयको सूचना मान्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनी मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना र सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुऱ्याइ डिजीटल भिन्नता कम गर्ने सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाईको साधन रूपमा प्रयोग गरी सिकाई सुधार गर्ने तथा सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउनु पर्दछ । कुनै पनि तथ्य वा सूचना कुनै माध्यमबाट प्रापक सम्म पुऱ्याउने उपायलाई सूचना सञ्चार भनिन्छ । प्रविधि भन्नाले ध्वनी, तस्विर, अक्षर तथ्याङ्कको रूपमा सूचनाहरूलाई विद्युतियन्त्रहरू कम्प्युटर तथा दूरसञ्चारको प्रविधिको प्रयोग गरी भण्डारण,सम्पादन सम्प्रेषण संग्रह र प्रवाहलाई चिनिन्छ । आजको युग सूचना प्रविधिको युग हो । सूचना प्रविधिले शिक्षण र सिकाइका नयाँ विधि र मान्यतालाई अभूतपूर्व रूपमा अघि बढाएको छ । शिक्षाका पाठ्यक्रम निर्माणदेखि त्यसको कार्यान्वयन र मूल्याङ्कनका सम्पूर्ण अवधिमा सूचना तथा प्रविधिको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसले सूचनाको पहुँचमा वृद्धि गर्छ । शिक्षक तथा विद्यार्थीले शैक्षिक आवश्यकताका लागि छापिएका पुस्तकहरूमा मात्र भरपर्नुपर्ने आवश्यकताको अन्त्य भएको छ । उनीहरू आफ्नो आवश्यकताको पूर्तिका लागि इन्टरनेट तथा वेभसाइटहरूको उपयोग गर्न सक्ने भएका छन् । सयौं व्यक्तिहरूले एकै पटक कुनै पनि समय कुनै ठाउँबाट कुनै पनि सामग्रीलाई हसिल गर्न सक्छन् । अब सिकाइलाई अनलाईन पाठ्यवस्तुको माध्यमबाट चौबिसै घण्टा हेर्न सकिन्छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित सिकाइले विद्यार्थीहरू एकै ठाउँमा भेला हुनुपर्ने अवस्थाको अन्त्य भएको छ । भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा पूर्वाधारहरूको अभावका कारण औपचारिक तवरबाट शिक्षा दिन नसकिने अवस्था अब रहेन । यसका लागि रेडियो,टेलिभिजन, भर्चुअल विद्यालय, भर्चुअल विश्वविद्यालयको माध्यमबाट शिक्षा हासिल गर्न सकिन्छ । शैक्षिक विकासका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको महत्वपूर्ण भूमिका रहने गरी यस योजनामा समावेश गरिएको छ ।

४.८.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकाले माध्यमिक तह सञ्चालन भएका प्रत्येक विद्यालयमा १ जना कम्प्युटर शिक्षकको व्यवस्था गरेको छ । यस नगरपालिका भित्रका केही गाँउ बाहेक सबै ठाँउमा इन्टरनेटको पहुँच पुगेको छ । कोभिड १९ का कारण दुइ पटक सम्म धेरै समय विद्यालयहरू बन्द रहेको अवस्थामा अधिकांश विद्यालयहरूले भर्चुअल माध्यमबाट अध्यापन गरेको पाइन्छ । यस नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरूको सूचना प्रवाहका लागि नगरपालिकाले वेभसाइट समेत बनाएको छ । नया भित्रका सम्पूर्ण माध्यमिक र आधारभूत तहमा इन्टरनेट बापत बार्षिक बजेटको समेत व्यवस्थापन भएको छ । नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति-२०७६ र विज्ञान तथा प्रविधि नीति-२०७६ ले समेत शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धि नीतिहरू उल्लेख गरेको छ । सूचना प्रविधिको तिव्र विकासले नेपालजस्ता अल्पविकसित मुलुकहरूलाई शिक्षा, स्वस्थ, कृषि, पर्यटन तथा व्यापार लगायतका आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको दिगो विकास गर्न सुअवसरहरू प्रदान गरेको छ । यस प्रविधिको व्यापक प्रयोगबाट कानूनको शासन, भ्रष्टाचारमुक्त र चुस्त प्रशासन, विकेन्द्रिकरण, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह र स्रोतको कुशल व्यवस्थापन जस्ता असल शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मसात गरी सर्वसाधारणले पाउनुपर्ने सेवा छिटो, छरितो तथा कम खर्चिलो ढङ्गबाट प्रदान गर्न सकिन्छ । यस अर्थमा सूचना प्रविधि नेपालको भौगोलिक विषमताबाट सिर्जित विकासका चुनौतीको सामना गर्न एउटा सशक्त पूर्वाधारको रूपमासमेत स्थापित हुन सक्ने देखिन्छ । बाँसगढीनगरपालिकाका अधिकांश माध्यमिक विद्यालयहरूमा सूचना तथा प्रविधि प्रयोगशालाको स्थापना भएको छ । सम्पूर्ण सामुदायिक माध्यामिक विद्यालयहरूमा ईन्टरनेट सुविधाको विस्तार गरिएको छ । सबै माध्यामिक तथा आधारभूत (६-८) का विद्यालयहरूमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टरको व्यवस्था गरिएको छ । नमूना विद्यालयले स्मार्ट

बोर्डको व्यवस्थापन समेत गरेको छ । विद्यालयहरूका विभिन्न कक्षाहरूमा कम्प्युटर विषयको शिक्षण गरिएको पाइन्छ । शिक्षा तथा सूचना र सञ्चार प्रविधिबिच गहिरो सम्बन्ध छ। शिक्षामा प्रविधिको प्रयोगलाई अर्थपूर्ण रूपमा हेर्न थालिएको छ । कक्षा कोठामा प्रविधिको प्रयोगका कारण हाम्रो परम्परागत पठनपाठनको सिद्धान्तलाई विस्थापित गरी नयाँ अवधारणाको सुरुवात भएको पाइन्छ । द्रुतगतिमा विकास हुँदै गएको प्रविधिले थुप्रै अवसर र चुनौतीहरू ल्याएको छ । हाल शिक्षा क्षेत्रमा पनि विद्यालयका प्रशासनिक काम, नतिजा निर्माण कार्य, पावर प्वाइन्ट निर्माण गरी प्रोजेक्टरको माध्यमबाट अध्यापन गर्ने शैक्षिक कार्य सामान्यरूपमा प्रयोग आएको पाइन्छ । केन्द्रीय शैक्षिक तथ्याङ्कमा जोड्नको लागि हाल एकिकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) को विकास गरिएको छ र त्यसको पूर्णतया उपयोग हुन नसकि रहेको अवस्था छ । उल्लिखित अवस्थाहरूलाई विश्लेषण गर्दा शिक्षामा सूचना प्रविधि क्षेत्रमा निम्न चुनौतिहरू पहिचान गरिएका छन ।

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धि आधारभूतसंरचना जस्तै विद्युत, ईन्टरनेट कनेक्टिभिटी आदिको विस्तार तथा सबै विद्यालयमा स्थापना ।
२. शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगका लागि डाटा सेन्टर, डिजिटल ल्याब, डिजिटल पुस्तकालय सहीतको एकीकृत प्रणालीको विकास ।
३. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धि उपकरणको व्यवस्था त्यसको सञ्चालन र प्रयोगका लागि दक्ष जनशक्तिको विकास ।
४. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट समता अभिवृद्धि ।
५. अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको पर्याप्त विकास र पहुँच ।
६. विभिन्न किसिमका अपाङ्गताको लागि प्रयोग हुने गरी सामग्री विकास र प्रयोग ।
७. सबै प्रयोगकर्तालाई सहज हुने गरी शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र लेखा प्रणालीको विकास ।
८. विभिन्न तहका ईन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य ।

४.८.३ लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाईमा सुधार गरी प्रभावकारी र शुसासन कायम गर्ने ।

४.८.४ उद्देश्य

१. सिकाइलाई प्रभावकारी गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र विस्तार गर्ने ।
२. शिक्षकहरूलाई क्षमता विकास गर्ने ।
३. शिक्षा सम्बन्धि विभिन्न सेवामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गरी सहज र छिटो छरितो बनाउने ।
४. संकटको समयमा समेत विद्यालयहरूका शैक्षिक गतिविधिलाई निरन्तरता दिनका लागि प्रविधि सँग सम्बन्धित स्रोत र साधनको व्यवस्थापन गर्ने ।

४.८.५ रणनीतिहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गरिनेछ ।
२. विभिन्न तहका डिजिटल सामग्री हरूको विकास गरिनेछ ।
३. नगरस्तरमा इपोर्टल निर्माण गरिनेछ ।
४. नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच विस्तार गरी इ लाईब्रेरीको व्यवस्था गरिनेछ ।

५. विभिन्न किसिमका अपांगता भएका विद्यार्थीका लागि उपयोगी हुने डिजीटल सामग्री विकास गरिनेछ।
६. सामुदायिक सूचना केन्द्रहरूलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा सेवा प्रदान गर्न परिचालन गरिनेछ।
७. IEMIS लाई थप व्यवस्थित गरी विद्यालयको लेखा प्रणाली शिक्षकको तलबी प्रतिवेदन पारित गर्ने जस्ता कार्यहरू समेत यसमा समावेश गरिनेछ।
८. विद्यालय सुपरीवेक्षण, बैठक, गोष्ठी, तालिममा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकमात्रामा प्रयोग गर्ने।
९. शिक्षक, कर्मचारीहरूमा अधिक मात्रामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गर्ने।
१०. विपद तथा संकटको समयमा समेत विद्यार्थीको सिकाईलाई निरन्तरता दिन सक्ने गरी सिकाईका वैकल्पिक विधिको रूपमा प्रविधिलाई प्रयोग गर्न सक्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

४.८.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगले विद्यार्थीको सिकाईमा सुधार गरी प्रभावकारी र सुशासन कायम हुने।

ख. प्रमुख नतिजाहरू

१. सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध हुने।
२. विभिन्न तहका डिजीटल सामग्रीहरूको विकास हुने।
३. नगरस्तरमा इपोर्टल निर्माण भइ सेवा प्रवाह प्रभावकारी तथा पारदर्शी हुने।
४. नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच विस्तार गरी इ लाईब्रेरीको व्यवस्था हुने।
५. विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उपयोगी हुने डिजीटल सामग्री विकास हुने।
६. सामुदायिक सूचना केन्द्रहरूलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा सेवा प्रदान गर्न परिचालन हुने।
७. IEMIS लाई थप व्यवस्थित गरी विद्यालयको लेखा प्रणाली शिक्षकको तलबि प्रतिवेदन पारित गर्ने जस्ता कार्यहरू समेत यसमा समावेश हुने।
८. विद्यालय सुपरीवेक्षण, बैठक, गोष्ठी, तालिममा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकमात्रामा प्रयोग हुने।
९. शिक्षक, कर्मचारीहरूमा अधिक मात्रामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहित हुने।
१०. विपद तथा संकटको समयमा समेत विद्यार्थीको सिकाईलाई निरन्तरता दिन सक्ने गरी सिकाईका वैकल्पिक विधिको रूपमा प्रविधिलाई प्रयोग गर्न सक्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन हुने।
- ११ डिजिटल नागरिक वडापत्रको निर्माण तथा प्रययोग हुने।

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)											कैफियत	
			०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		जम्मा
१.	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
२.	प्रत्येक विद्यालयमा Internet Connectivity को व्यवस्था	प्रदेश सरकार	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
३.	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	नपा र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
४.	प्रत्येक विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	नगरपालिका	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
५.	IEMIS व्यवस्थापन	विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		१०	
६.	प्रत्येक विद्यालयको आआफ्नै Website को विकास	विद्यालय	१९	१०	११	१६								५६	

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचना संघिय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह शैक्षिक सेवालार्ई निरन्तर गर्ने तत्कालिन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेश अनुसार शासकिय संरचना प्रकृया र क्षमता सुधार गरीएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघिय संरचना अनुसार तीन तहको सरकार अधिकार सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन पर्वतन गर्न आवश्यक देखिन्छ । शिक्षा क्षेत्रको संरचना हेर्दा संघ अन्तरगत शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई रहेको छन् । त्यसैगरी प्रदेश अन्तर्गत सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय, शिक्षा तालिम केन्द्र तथा सामाजिक विकास कार्यालय रहेका छन् र स्थानीय तहमा सामाजिक विकास समिति अन्तरगत शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा रहेको छ ।

बदलिदो परिवेश अनुसार शासकिय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरेमा मात्र शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न सकिन्छ । वर्तमान समयमा ज्ञान, विज्ञान र प्रविधिमा आएको परिवर्तन, सामाजिक चेतना, स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रप्रतिको उत्तरदायित्व समेतलाई ख्याल गरी संस्थागत संरचना र क्षमता विकास सम्बन्धि क्रियाकलापहरू गर्नु आवश्यक छ । नेपालको संविधान, २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको अधिकार स्थानीय तहलाई दिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा समेत शिक्षा सम्बन्धि जम्मा २३ वटा अधिकारहरू स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ । यद्यपि संघिय शिक्षा ऐन जारी नभएको अवस्थामा स्थानीय तहमा कार्य गर्दा केही द्विविधा उत्पन्न भएको छ । आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्ने गरिएको छ । विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षणको पाटो केही कमजोर भएको देखिन्छ र विद्यालयका शिक्षकहरूको पेशागत विकास पनि हुन नसकेको अवस्था छ । यस परिस्थितिमा स्थानीय तहले संघ र प्रदेशसँग सहकार्य र समन्वय गरी वर्तमान शिक्षा क्षेत्रको संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गर्दा यस योजनाको सफल कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्नेछ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको अधिकार स्थानीय तहलाई दिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा समेत शिक्षा सम्बन्धि जम्मा २३ वटा अधिकारहरू स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ । यद्यपि संघिय शिक्षा ऐन जारी नभएको अवस्थामा स्थानीय तहमा कार्य गर्दा केही द्विविधा उत्पन्न भएको छ । आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्ने गरिएको छ । विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षणको पाटो केही कमजोर भएको देखिन्छ र विद्यालयका शिक्षकहरूको पेशागत विकास पनि हुन नसकेको अवस्था छ । यस परिस्थितिमा स्थानीय तहले संघ र प्रदेशसँग सहकार्य र समन्वय गरी वर्तमान शिक्षा क्षेत्रको संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गर्दा यस योजनाको सफल कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्नेछ ।

बाँसगढी नगरपालिकामा ४० वटा सामुदायिक विद्यालय, १६ वटा संस्थागत विद्यालय दुई वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र रहेका छन् । प्रत्येक बाल विकास केन्द्र र विद्यालयहरूमा व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघको व्यवस्था गरिएको छ । यस पालिकाले पनि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास, शिक्षकको क्षमता विकास, बालबालिकाहरूका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, सूचना सञ्चार प्रविधिको उपकरणको विस्तार र प्रयोग, विद्यार्थी सिकाइ सहजीकरण मूल्याङ्कनमा आधुनिकता र एकरूपता, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघको क्षमता विकास र उत्तरदायित्व बोध तथा सरोकारवाला हरूलाई सक्रिय बनाइ विद्यार्थी सिकाइमा जिम्मेवार बनाउने गरी कार्यक्रम तय गरेको छ ।

५.१.३ लक्ष्य

बदलिदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना प्रकृया र क्षमता सुधार गरी नतिजामुखी शिक्षा व्यवस्थापनको प्रबर्द्धन गर्ने ।

५.१.४ उद्देश्य

१. सेवा प्रवाह प्रणालीलाई सुधार गर्दै सेवाग्राहीमैत्री बनाउने ।
२. शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीलाई कार्यसम्पादन प्रति उत्तरदायी र नतिजा प्रति जवाफदेही हुन प्रोत्साहन गरी शिक्षामा सुशासन कायम गर्ने ।
३. शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई नतिजा प्रति जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने ।
४. शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई प्रत्यक्ष राजनीतिमा सहभागी नहुने वातावरण बनाउने ।

५.१.५ रणनीतिहरू

१. सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई स्रोतकक्षाको पुनसंरचना गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
२. विषयगत रोष्टर करारमा व्यवस्थापन गरी शिक्षक सहायता प्रणाली स्थापना गरिनेछ ।
३. प्रारम्भिक बालविकास कक्षादेखि सबै विद्यालयको संस्थागत विकास गरिनेछ ।
४. सबै प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापकीय एंवम नेतृत्व क्षमता विकास कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।
५. प्रत्येक विद्यालयमा एक जना महिला शिक्षकलाई लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने र प्रत्येक शिक्षकलाई कम्तीमा कुनै एक जिम्मेवारी लिने गरी संयन्त्रको विकास गरिनेछ ।
६. संस्थागत विद्यालयको वर्गिकरण र स्तरीकरण गर्नका लागि आवश्यक न्यूनतम मापदण्डको विकास गरी स्तरीकरण गरिनेछ ।
७. सबै राजनीतिक दलहरूका बीचमा प्रतिवद्धता कायम गराइ शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई प्रत्यक्ष राजनीतिमा सहभागी नहुने वातावरणका लागि पहल गरिनेछ ।
८. पेशाप्रति प्रतिवद्ध नभइ अन्य कार्य तथा राजनीतिक कार्यमा सक्रिय सहभागिता जनाउने शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई नियमानुसार कानुनी प्रक्रिया अपाइनेछ ।

५.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क. उपलब्धि

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाई प्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुनेछ ।

ख. नतिजा

१. सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई स्रोतकक्षाको पुनसंरचना गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि हुनेछ ।
२. नगरपालिका स्तरमा विषयगत रोष्टर करारमा व्यवस्थापन गरी शिक्षक सहायता प्रणाली स्थापना हुनेछ ।
३. प्रारम्भिक बालविकास कक्षा देखि सबै विद्यालयको संस्थागत विकास हुनेछ ।
४. सबै प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापकीय एंवम नेतृत्व क्षमता विकास कार्यक्रम लागु हुनेछ ।
५. प्रत्येक विद्यालयमा एक जना महिला शिक्षकलाई लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने र प्रत्येक शिक्षकलाई कम्तीमा कुनै एक जिम्मेवारी

लिने गरी संयन्त्रको विकास हुनेछ ।

६. विद्यालयको वार्षिक रुपमा कार्यसम्पादन परीक्षण हुनेछ ।
७. उत्कृष्ट विद्यालयहरु पुरस्कृत हुनेछन् ।
८. संस्थागत विद्यालयको वर्गिकरण र स्तरीकरण हुनेछ ।
९. शिक्षक तथा कर्मचारी अन्य पेशा तथा प्रत्यक्ष राजनीतिमा सहभागी हुनेछैनन् ।
- १० गुनासो सुनुवाइ तथा सार्वजनिक सुनुवाइको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	१० वर्षको जम्मा										१० वर्षको जम्मा	कैफियत
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	छैठौ वर्ष	सातौ वर्ष	आठौ वर्ष	नवौ वर्ष	दशौ वर्ष		
१.	आवश्यक कानूनी प्रबन्ध तथा मापदण्ड विकास	नगरपालिका		✓	✓		✓			✓			४	
२.	संस्थागत संरचना निर्माण तथा क्षमता विकास	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
३.	प्रतिवेदन तथा तथ्याङ्क प्रणालीको सुदृढीकरण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓						१०	
४.	कार्यसम्पादन करार गरी सबैलाई नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				७	
५.	शिक्षक तथा समग्र विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने पद्धति विकास गरी कार्यान्वयन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
६.	स्थानीय तहमा शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	
७.	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धि संयन्त्र विकास गर्ने	नगरपालिका र विद्यालय		✓	✓	✓	✓	✓					५	
८.	विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विपद् तथा महामारीसम्बन्धि सेवा तथा समन्वयका लागि संयन्त्र विकास गर्ने	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०	

परिच्छेद ६ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान गरी समृद्ध राष्ट्र निर्माण तथा उन्नत समाज विकासका लागि सरकार तथा समुदायले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ । भविष्यका लागि गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्न शिक्षामा लगानी गरिन्छ । कुनै पनि योजना सफल रूपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि आर्थिक स्रोतको सही पहिचान र परिचालन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहन्छ । त्यसै गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान गर्न तथा वढ्दो जन आकांक्षा र आवश्यकताहरूलाई कुनैपनि योजनाले सम्बोधन गर्ने पर्दछ र त्यसरी सम्बोधन गर्दा निश्चित रूपमा विगतका उपलब्धि र अनुभव एवं वर्तमानको आवश्यकता र भविष्यको दृष्टिकोण र लक्ष्यको आधारमा केही पुरानो कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिनु पर्ने तथा कतिपय नयाँ कार्यक्रमहरू थप गर्नुपर्ने हुन्छ । यसै सन्दर्भमा यो योजनामा पुराना तथा नयाँ कार्यक्रमहरूलाई समावेश गर्ने गरी यो वित्तीय योजना निर्माण गरिएको छ । विशेष गरी आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा नगरपालिकाले जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । शिक्षामा गरिने लगानी व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको दीर्घकालिन हितको लागि हुन्छ । वर्तमान नेपालको संविधानले आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । त्यसलाई कार्यान्वयन गर्नको लागि समेत यस योजनाले विशेष वित्तीय व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ । शिक्षामा पर्याप्त लगानि गर्दा समतामुलक र न्यायमुलक समाज निर्माणमा विशेष सहयोग पुग्ने देखिन्छ । संघ तथा प्रदेशसँग समन्वय गरी वर्तमान समयको आवश्यकता बमोजिम शिक्षामा बजेट व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । शिक्षामा आवश्यक पर्ने आर्थिक स्रोत कहाँबाट जुटाउने, कुन कुन क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने, विनियोजन गरेपश्चात कसरी खर्च गर्ने र खर्च गरिएको क्षेत्रको उपलब्धि के कस्तो रहने जस्ता विषयहरू समेत योजनामा समावेश गर्न खोजिएको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

शिक्षामा गरिने लगानीलाई मानव संसाधन विकासको प्रमुख लगानीको रूपमा लिईन्छ । नेपालले संघीय तहबाट शिक्षामा जम्मा १० प्रतिशत लगानी गरेको अवस्था छ । पालिकाले पनि शिक्षा क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिएको पाइन्छ । शिक्षामा लगानि बढाउनुपर्छ भनेर पालिकाले विभिन्न नीति तथा योजनाहरू समावेश गरेको पाइन्छ । हाल संघीय सरकारबाट सार्वजनिकविद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गरिएको छ । त्यसैगरी सामुदायिक विद्यालयहरूमा विभिन्न किसिमका छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ । पूर्व प्राथमिक कक्षादेखि ६ सम्म दिवा खाजाको व्यवस्था गरिएको छ भने कक्षा ६ देखि १२ सम्मका छात्राहरूका लागि स्यानिटरी प्याडको व्यवस्था गरिएको छ ।

शिक्षामा घरपरिवारको अप्रत्यक्ष तथा प्रत्यक्ष लगानी तथा नीजि क्षेत्रको लगानी समेत उल्लेख्य रूपमा रहेको पाइन्छ । यस पालिकाले आधारभूत शिक्षालाई निःशुल्क बनाउनका लागि वार्षिक नीति, बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्था गरेर र त्यसको लागि एउटा कार्यविधि समेत निर्माण गर्नु आवश्यक छ । विद्यालय शिक्षामा गरिने लगानी तथा स्रोत विकास सम्बन्धि विश्लेषणका आधारमा देहाए बमोजिमका चुनौतिहरू पहिचान गरीएका छन ।

१. नगरपालिकालाई शिक्षामा बजेट विनियोजनका लागि जिम्मेवार बनाउने ।
२. विद्यालय शिक्षामा लगानि वृद्धि र दिगो स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने ।
३. विद्यार्थीको सिकाई तथा कुशलतामा वृद्धि गर्ने गरी आवश्यक बजेट तथा स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने ।
४. नीजि क्षेत्रबाट शिक्षामा गरिने लगानिलाई सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व र सेवामुलक बनाउने ।

५. शिक्षामा समावेशीता र समतामा सुधार गर्न आर्थिक रुपमा कमजोर, विपन्न तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरियता सुनिश्चित गर्ने ।
६. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्याको वृद्धि गर्ने ।
७. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री शिक्षण प्रणालीको व्यवस्थापन गर्ने ।
८. वित्तीय व्यवस्थापक कार्यकुशसल बनाउन व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको क्षमता विकास गर्ने ।
९. शिक्षासँग सम्बन्धित शैक्षिक संघ संस्थाहरूलाई शिक्षामा लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।

नेपालमा वि.स. २०४९/५० मा शिक्षा राज्यको लगानी कुल राष्ट्रिय बजेटको करिब ८.५ प्रतिशत मात्र रहेकोमा सबैको लागि शिक्षा अभियान (सन १९९० को दशक) सँगै आ.ब. २०६७/६८ मा आइपुग्दा यो प्रतिशत १७.१ पुगेको थियो । नेपालमा शिक्षाको लगानीमा वैदेशिक सहायताको पनि महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । विगत १० वर्षमा शिक्षा क्षेत्रको बजेट तथा उक्त बजेटमा वैदेशिक सहायताको अवस्था हेर्दा कूल शिक्षा बजेटको औषत १०.६८ प्रतिशत सहायता रहेको छ । यसलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नेपालमा विगत ५ वर्षमा शिक्षा बजेटको स्वरुप (बजेट रु करोडमा)

आब	शिक्षा बजेट	कुल संघीय बजेट
२०७६/७७	१६२७६	१०.६
२०७७/७८	१७१७१	११.७
२०७८/७९	१६४७५७	१०.९
२०७९/८०	१७९३८३	१०.९४
२०८०/८१	१७५१३१	११.२६

स्रोत : नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालय (सम्बन्धित आ.ब. का बजेट पुस्तिकाहरू)

नगरपालिकामा विगत ५ वर्षमा शिक्षा बजेटको स्वरुप (बजेट रु करोडमा)

आब	शिक्षा बजेट	कुल बजेट %
२०७६/७७	३००	९.५
२०७७/७८	३३१	१०.७
२०७८/७९	३४७	१०
२०७९/८०	४१३	११.५
२०८०/८१	४००	११

६.३ लक्ष्य

विद्यालय पहुँचको लागि शिक्षामा लगानीको सुनिश्चितता गराउनु ।

६.४ उद्देश्य

१. योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने ।
२. पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने ।
३. उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु ।
४. खर्चको प्रक्रिया र तीनै तहका सरकारको दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

६.५ रणनीतिहरू

१. विद्यालय शिक्षाको लागि संघीय कानूनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकार बिचको लागत साझेदारीमा गरीनेछ ।
२. सबै विद्यालयहरूमा एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली (IEMIS) सँग जोडेर विद्यालय लेखा प्रणाली लागू गरिनेछ ।
३. शिक्षाको सरकारी अनुदानको जिम्मा नगरपालिका भएकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र लक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागीता एंवम गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नपाभित्रको आन्तरिक संयन्त्रलाई जवाफदेही गरिनेछ ।
४. नगरपालिकाको कूल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा लगानी गरिनेछ ।
५. अवस्था आवश्यकताका आधारमा समानीकरण अनुदानको व्यवस्था गरीनेछ ।
६. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरीनेछ ।
७. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरीनेछ ।
८. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइनेछ ।
९. संघीय र प्रदेश सरकारबाट समेट्न नसकेका कार्यक्रमहरूको हकमा सशर्त नै कार्यक्रम विस्तार गर्न संघीय र प्रदेश सरकारलाई पहल गरीनेछ ।
१०. भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि संघीय सरकार प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी नगरपालिकाको २० % लगानीको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
११. विद्यालयहरूलाई अनुदान प्रदान गरिए पश्चात लक्षित गुणस्तर सुनिश्चितका लागि सम्बन्धित विद्यालयलाई नै जिम्मेवार बनाइनेछ ।
१२. विद्यालयहरूलाई अनुदान प्रदान गर्नुपूर्व जुन शीर्षकमा अनुदान प्रदान गरिएको छ त्यसको खर्चको आधार तथा कार्यविधि तोकिनेछ ।
१३. विद्यालयका सम्पूर्ण आर्थिक क्रियाकलापहरू सफ्टवेयरमा आधारित बनाइनेछ ।

६.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप

क. उपलब्धि

तीनै तहको संयुक्त लगानीमा यस नगरपालिकाको समग्र शिक्षा क्षेत्रमा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई पहुँच समता गुणस्तर र क्षमता विकास हुने ।

ख. नतिजा

१. विद्यालय शिक्षाको लागि कानूनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकार बिचको लागत साझेदारीमा हुनेछ ।
२. सबै विद्यालयहरूमा एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली (IEMIS) सँग जोडेर विद्यालय लेखा प्रणाली लागु गरिएको हुनेछ ।
३. शिक्षाको सरकारी अनुदानको जिम्मा नगरपालिका भएकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र लक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागीता एंवम गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नपा भित्रको आन्तरिक संयन्त्रलाई जवाफदेही बनाइएको हुनेछ ।
४. तीनै तहका सरकारको कुल बजेटको करीब २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा लगानी गरिएको हुनेछ ।
५. अवस्था आवश्यकताका आधारमा समानीकरण अनुदानको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।
६. सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिएको हुनेछ ।
७. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिएको हुनेछ ।
८. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइएको हुनेछ ।

ग प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	जिम्मेवार निकाय	इकाइ	लक्ष्य (१० वर्षे)											१० वर्षको जम्मा
				०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	
१.	सङ्घीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका	सङ्घीय सरकार		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०
२.	प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका	प्रदेश सरकार		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०
३.	स्थानीय तहबाट शिक्षा क्षेत्र योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेटको खाका	बाँसगढी नगरपालिका		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	१०

६.७ बाँसगढी नगरपालिकाको आगामी १० वर्षको शिक्षा क्षेत्र योजनामा बजेटको अनुमान

बाँसगढी नगरपालिकामा शिक्षाका विभिन्न उपक्षेत्र तथा विषयमा प्रस्तावित बजेट रु लाखमा

उप क्षेत्र र आर्थिक वर्ष	२०७९/ ८०	२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	५ वर्षको जम्मा	२०८४/ ८५	२०८५/ ८६	२०८६/ ८७	२०८७/ ८८	२०८८/ ८९	१० वर्षको जम्मा
बालिका तथा शिक्षा	३७७	४८२	५८७	६९२	७९७	२९३५						
आधारभूत शिक्षा	२२२५	२३६२	२५०८	२६७२	२८५०	१२५०९						
माध्यमिक शिक्षा	१२३२	१२७७	१३२६	१३८०	१४३९	६६०४						
विद्यालय व्यवस्थापन र नियमन	१४	१४	१४	१४	१४	७०						
अनौपचारिक तथा साक्षरता र निरन्तर शिक्षा	१७	१७	१७	१७	१७	८५						
पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	१२५	१२५	१२५	१२५	१२५	६२५						
शिक्षक विकास र व्यवस्थापन	६२	६२	६२	६२	६२	३१०						
समतामूलक समावेशीकरण र मनोसामाजिक परामर्श	१७	१७	१७	१७	१७	८५						
पूर्वाधार तथा भौतिक संरचना एवम् उत्थानशील शैक्षिक वातावरण विकास	४५	४५	४५	४५	४५	२२५						
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	१७८	१७८	१७८	१७८	१७८	८९०						
शासकिय प्रवन्ध (संस्थागत संरचना र क्षमता विकास)	७	७	७	७	७	३५						
प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम	१०	१०	१०	१०	१०	५०						
उच्च शिक्षा	९	९	९	९	९	४५						
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१३	१३	१३	१३	१३	६५						

६.८ बाँसगढी नगरपालिकाको आगामी १० वर्षको शिक्षा क्षेत्रमा गरेको व्ययको अनुमान

बाँसगढी नगरपालिकाको आगामी १० वर्षको शिक्षा क्षेत्रमा गरेको व्ययको अनुमान/प्रक्षेपण

क्र.स	विवरण	बजेट रु लाखमा
१	हाल कार्यरत शिक्षक , बालविकास शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी	२५५००
२	भौतिक संरचना कम्तिमा प्रति विद्यालय सरदर ६० लाखका दरले ४० विद्यालयहरूका लागि	५०००
३	दिवा खाजा कार्यक्रम कम्तिमा १५ का दरले	४०००
४	छात्रवृत्तिका लागि	२०००
५	उच्च शिक्षा सञ्चालन र प्राविधिक शिक्षाका कलेज स्थापना र सञ्चालनका लागि	४०००
६	विद्यालय एवम् उच्च शिक्षा तहमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन एवम् व्यवस्थापनका लागि	८०००
७	संरचना निर्माण र जनशक्ति व्यवस्थापन	८५०
८	शिक्षामा सूचना र प्रविधिका लागि	२०००
९	अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि (पुस्तकालय र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र हरूको सवलीकरण समेत)	१२५
१०	शिक्षामा सुशासन र प्रोत्साहन	४००
११	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	१५०
१२	पापु रकम करिब १५००० विद्यार्थिको	१०००
१३	विभिन्न ल्याब र पुस्तकालय सञ्चालनका लागि	३५०
१४	अनुसन्धान, अनुगमन , अभिलेखन र प्रतिवेदनका लागि	१००
१५	विद्यालयमा सञ्चालित कार्यक्रम अनुसार न्यूनतम तलबको २० प्रतिशत प्र.अ. भत्ता	२५०
१६	उत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने शिक्षकलाई प्रोत्साहन स्वरुप शिक्षकहरू प्रोत्साहन भत्ता	२०
१७	मेयर कप रनिङ्गशिल्ड तथा विधागत खेलकुद प्रतियोगिता	२५०
१८	विभिन्न अतिरिक्त कृयाकलाप	१००
१९	तालिम गोष्ठी सञ्चालन	१००
२०	विविध	५००
जम्मा अनुमानित व्यय		५,४६,९५,००,०००

६.१ वित्तीय योजना बजेट रु हजारमा

क्र.स.	नतिजा सुचक	योजना अवधि को कुल लागत	लक्ष्य								स्रोतको आंकलन प्रतिशतमा				
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	२०८८/८९	संघ	प्रदेश	स्थानीय
१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा															
१.१	भर्ना अभियान	१०००	२०	१००	२००	२००	२०	३०	३०	५०	१००	२००	२०	१०	७०
१.२	४ वर्ष उमेरका बालबालिकाको भर्ना	१००	१	२	३	१	१	१	१				१०	१०	८०
१.३	आधारभूत तालिम प्राप्त शिक्षक	५०००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००	३०	३०	४०
१.४	कक्षा १ मा बालविकासको अनुभव सहीत भर्ना हुने बालबालिका														
१.५	बालविकास शिक्षक तलब	१२५०	१५५	१	१५०	१६०	१६५	१६८	१७०	१७५	१८०	१८५	८०%	२%	१८%
१.६	बालविकास केन्द्र सञ्चालन	२५	३०	३५	४०	४५	५०	५५	६०	६५	७०	७५	७८%	२%	२०%
१.७	बालविकासका लागि सिकाइ सामग्री	५		५	५	५	५						७८%	२%	२०%
१.८	दिवा खाजा	२५०	४०	४५	५०	५५	६०						९३%	२%	५%
१.९	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि प्रोत्साहन सहायता	५	१	१	१	१	१						९०%	५%	५%
१.१०	अभिभावक र व्यवस्थापन समिति अभिमुखिकरण	१५	३	३	३	३	३						६०%	५%	२०%
१.११	बालविकास केन्द्रलाई दुई वसे बनाउदा थप्नु पर्ने रकम	१२५०	१५०	२००	२५०	३००	३५०						६०%	२०%	२०%
१.१२	बालविकास शिक्षक तालिम सञ्चालन	२०	४	४	४	४	४						६०%	२०%	२०%
१.१३	प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा बाल उद्यानको व्यवस्थापन र सञ्चालन	४५	९	९	९	९	९						६०%	२०%	२०%
१.१४	प्रोजेक्टर र स्मार्ट बोर्ड खरिद तथा अभिमुखिकरण	५०	१०	१०	१०	१०	१०						६०%	२०%	२०%
२. आधारभूत शिक्षा															
२.१	प्रारम्भिक कक्षा (पठन तथा गणितिय सिप सुधार)														
२.१.१	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षकको नियमित बैठक र अनुभव आदान प्रदान	२५	५	५	५	५	५						३०%	२०%	५०%
२.१.२	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षकको पेशागत विकास , पेशागत सहयोग र पुनर्ताजगी तालिम	१०	२	३	२	२	२						२०%	२०%	६०%
२.१.३	विद्यालयमा शिक्षण सिकाइ सामग्री को उपलब्धता र व्यवस्थापन	१५	३	३	३	३	३						६०%	२०%	२०%
२.१.४	शिक्षक तथा विद्यार्थीको नियमितता अनुगमन गर्न प्रधानाध्यापक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर								
२.१.५	प्र.अ. तथा आधारभूत तह संयोजक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर								

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

५	द्वारा कक्षा १-३ को शिक्षकको कक्षा अवलोकन तथा पृष्ठपोषण		र	र	र	र	र											
२.१.६	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघको क्षमता विकास	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%		
२.१.७	विद्यालय र सरोकारवालाहरू बिच त्रैमासिक समिक्षात्मक बैठक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर											
२.१.८	अभिभावक शिक्षक सम्मेलन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर											
२.२	भर्ना अभियान सञ्चालन	२५	५	५	५	५	५							६०%	२०%	२०%		
२.३	न्यूनतम शिक्षकको व्यवस्थाका लागि थप शिक्षक													६०%	२०%	२०%		
	२.११.१ आधारभूत तह कक्षा १-५	२००	५०	५०	५०	५०	५०							६०%	२०%	२०%		
	२.११.२ आधारभूत तह कक्षा १-८	५००	१००	१००	१००	१००	१००							६०%	२०%	२०%		
२.४	आधारभूत तहमा न्यूनतम सुविधा पुगेका विद्यालय (शिक्षक ,कक्षाकोठा ,पुस्तकालय , पाठ्यपुस्तक र छात्र तथा छात्रा शौचालय)	२५०	५०	५०	५०	५०	५०							६०%	२०%	२०%		
२.५	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने विद्यार्थी (बाल विकासदेखि कक्षा ५ सम्म)	३००	६०	६०	६०	६०	६०							६०%	२०%	२०%		
२.६	प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी	२०	४	४	४	४	४							६०%	२०%	२०%		
२.७	स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित एक विद्यालय एक व्यवसाय कार्यक्रम	१२	२	३	२	३	२							६०%	२०%	२०%		
२.८	प्रस्तावमा आधारित गुणस्तर सुधारका लागि अनुदान कार्यक्रम	१५	३	३	३	३	३							६०%	२०%	२०%		
२.९	नमूना विद्यालय	१५	५	५	५	५	५							६०%	२०%	२०%		
२.१०	भौतिक पूर्वाधार	१०००	२००	२००	२००	२००	२००							६०%	२०%	२०%		
२.११	कक्षा कोठा	५००	१००	१००	१००	१००	१००							६०%	२०%	२०%		
२.१२	शौचालय	२५०	५०	५०	५०	५०	५०							६०%	२०%	२०%		
२.१३	खानेपानी धारा जडान	१५०	३०	३०	३०	३०	३०							६०%	२०%	२०%		
२.१४	घेरापर्खाल	२००	५०	५०	५०	५०	५०							६०%	२०%	२०%		
२.१५	डेस्क बेञ्च	३०	६	६	६	६	६							६०%	२०%	२०%		
२.१६	वैकल्पिक शिक्षण सिकाइ	१५	३	३	३	३	३							६०%	२०%	२०%		
२.१७	विज्ञान प्रयोगशाला	६५	१३	१३	१३	१३	१३							६०%	२०%	२०%		
२.१८	पुस्तकालय	६५	१३	१३	१३	१३	१३							६०%	२०%	२०%		

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०/८१-२०८५/८६) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

६.१	रा.पा.प्रा २०७६ अनुरूप कक्षा १ देखि १२ सम्मका पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री	५००	१००	१००	१००	१००	१००						६०%	२०%	२०%
६.२	मूल्याङ्कन प्रकृया तथा साधन विकास परीक्षण र कार्यान्वयन	५०	१०	१०	१०	१०	१०						६०%	२०%	२०%
६.३	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास	२५	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%
६.४	स्थानीय पाठ्यक्रमको आधारमा पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ सामग्री विकास	५०	१०	१०	१०	१०	१०						६०%	२०%	२०%
७. शिक्षक विकास र व्यवस्थापन															
७.१	नगरपालिकामा शिक्षकहरूका निम्ति छोटो अवधिका तालिम सञ्चालनका लागि एउटा तालिम केन्द्र सञ्चालन	२०	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%
७.२	एक महिने क्षमता विकास तालिम शिक्षक	५०	१०	१०	१०	१०	१०						६०%	२०%	२०%
७.३	प्रत्येक स्थानीय तहले विद्यालयका शिक्षकहरूलाई सहयोग गर्ने गरी शिक्षक सहयोग समुह गठन र परिचालन	१०	२	२	२	२	२						६०%	२०%	२०%
७.४	सबै विद्यालयहरूमा अनलाईन मार्फत निरन्तर शिक्षक सहयोग र पृष्ठपोषण पद्धती विकास	२५	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%
७.५	हालको शिक्षक छनोट पाठ्यक्रमलाई परिमार्जन गरी सामाजिक आचरण र बालबालिकाहरू प्रतिको समर्पण भावको परीक्षण गरिने प्रावधानका लागि सङ्घ र प्रदेशसँग समन्वय गरिने।	१५	३	३	३	३	३						६०%	२०%	२०%
७.६	कानून सशोधन गरी शिक्षकहरूलाई राजनितिक दलको सदस्य हुन निषेध गरिने	१०	२	२	२	२	२						६०%	२०%	२०%
७.७	एउटा शिक्षक एउटै विद्यालयमा ५ वर्षभन्दा बढी काम नगर्ने गरी सरुवा प्रणाली पारदर्शी र वैज्ञानिक बनाइने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर								
७.८	अनुभव आदानप्रदान र तालिम, गोष्ठी, कार्यशाला	१०	२	२	२	२	२						६०%	२०%	२०%
७.९	शिक्षक तालिम	२५	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%
७.१०	शिक्षकलाई नमुना विद्यालय भ्रमण	२५	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%
७.११	एक शिक्षक एक ल्यापटप	२५०	५०	५०	५०	५०	५०						६०%	२०%	२०%
८. समतामूलक समावेशीकरण र मनोसामाजिक परामर्श															
८.१	विशेष विद्यालय सञ्चालन स्रोत कक्षा समेत	५०	१०	१०	१०	१०	१०						६०%	२०%	२०%
८.२	विद्यार्थीहरूको समस्या र आवश्यकताका आधारमा मनोसामाजिक परामर्श प्रदान गरिने	२५	५	५	५	५	५						६०%	२०%	२०%

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

८.३	छात्रवृत्ति र प्रोत्साहन रकम बैंक मार्फत उपलब्ध गराइने	१०	२	२	२	२	२								६०%	२०%	२०%
९. पूर्वाधार तथा भौतिक संरचना एवम् उत्थानशील शैक्षिक वातावरण विकास																	
९.१	नयाँ पूर्वाधार र भौतिक संरचना निर्माण	१५	३	३	३	३	३								६०%	२०%	२०%
९.२	मर्मत र सम्भार	१००	२०	२०	२०	२०	२०								६०%	२०%	२०%
९.३	शौचालय पानि र सरसफाई	५०	१०	१०	१०	१०	१०								६०%	२०%	२०%
९.४	क्षमता विकास कार्यक्रम	५०	१०	१०	१०	१०	१०								६०%	२०%	२०%
९.५	सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	१०	२	२	२	२	२								६०%	२०%	२०%
१०. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि																	
१०.१	विद्यालयहरूमा ICT Lab स्थापना विकास र प्रयोग	२५०	५०	५०	५०	५०	५०								६०%	२०%	२०%
१०.२	अन्तरक्रियात्मक विद्युतीय सामग्री प्रयोग	५०	१०	१०	१०	१०	१०								६०%	२०%	२०%
१०.३	विद्यालयहरूमा पूर्वाधार विकास	५००	१००	१००	१००	१००	१००								६०%	२०%	२०%
१०.४	अनलाईन मार्फत निरन्तर शिक्षक सहयोग र पृष्ठपोषणको पद्धती विकास गरिने	५०	१०	१०	१०	१०	१०								६०%	२०%	२०%
१०.५	एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन पद्धती थप व्यवस्थित	२५	५	५	५	५	५								६०%	२०%	२०%
१०.६	शैक्षिक सेवा प्रवाह लाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने	१५	३	३	३	३	३								६०%	२०%	२०%
११. शासकिय प्रवन्ध (संस्थागत संरचना र क्षमता विकास)																	
११.१	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाको पुनर्गठन	१०	२	२	२	२	२								६०%	२०%	२०%
११.२	कानून अनुसार नै प्रधानाध्यापकलाई अधिकार सम्पन्न बनाउने र निजसँग कार्यसम्पादन करार	५	१	१	१	१	१								६०%	२०%	२०%

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

१४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन																
१४.१	समग्र कार्यक्रमको मूल्याङ्कनका लागि उपप्रमुखको संयोजकत्वमा भएको समितिलाई सकृय बनाइने	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%
१४.२	विद्यालय सुपरीवेक्षण र अनुगमनको शुन्यताको अवस्थालाई अन्त गर्न परामर्शदाता पूर्व प्रधानाध्यापकहरू बाट सुपरीवेक्षण र अनुगमन टीम निर्माण गरी विद्यालय अनुगमन	१५	३	३	३	३	३							६०%	२०%	२०%
१४.३	कक्षा अवलोकन र पृष्ठपोषण	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%
१४.४	विद्यालय कार्यसम्पाद परीक्षण	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%
१४.५	विद्यार्थीको उपलब्धि परीक्षण	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%
१४.६	सामाजिक परीक्षण	१०	२	२	२	२	२							६०%	२०%	२०%

परिच्छेद ७ : कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समन्वय र सहजीकरण

७.१ परिचय

तयार गरिएको योजना प्रयोगको चरणमा लैजानु योजनाको कार्यान्वयन हो । शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भए भएनन्, शैक्षिक सेवा सुविधाहरूको प्रवाह तोकिएका लक्षित समूहसम्म भयो भएन, र सञ्चालपश्चात शैक्षिक कार्यक्रमहरू प्रभावकारी एवं गुणस्तरीय रूपमा सम्पादन भए भएनन् भन्ने सुनिश्चितताका लागि निर्धारित मापदण्ड मानक कार्य निर्देशिका र उद्देश्यका तुलनामा निर्धारित सूचकका आधारमा गरिने लेखाजोखा कार्यहरूलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भनिन्छ । योजनाको प्रभावकारिता योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा निर्भर रहन्छ । साथै कार्यान्वयनमा रहेको योजना सार्थक बनाउन सरोकारवाला सबैसँग समन्वय सहकार्य तथा सहजीकरण हुन अति आवश्यक हुन्छ ।

सञ्चालित कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन, कार्य सञ्चालनमा स्तरीयता र गुणस्तर कायम गर्न, भौतिक स्रोत साधनको सही उपयोग मानवीय संसाधनको विकास र आवश्यक प्रशिक्षणका सन्दर्भमा दिशानिर्देश गर्न जवाफदेहिता महसुस गराउन तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन, कार्यक्रमको प्रभावकारिता पत्ता लगाउन, लक्ष्य प्राप्तिको निर्धारण गर्न कार्यान्वयनमा रहेको योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनु आवश्यक हुन्छ ।

कार्यान्वयनमा रहेका विकास कार्यक्रमको केन्द्रदेखि आयोजना तहसम्म अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था छ । सरकारी निकायले उपलब्ध वजेटमा गरेको नियमितता मितव्ययिता कार्दक्षता प्रभावकारिता र औचित्यताको अनुगमन मूल्याङ्कन महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गर्दै आएको छ । सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन २०६४ अनुरूप केन्द्रीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले पनि सेवा प्रवाह तथा विकास कार्यक्रम प्रभावकारी भए नभएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दै आएको छ । आवधिक योजना दिगो विकासका लक्ष्य तथा नीति कार्यक्रम र आयोजनाको नतिजापरक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन राष्ट्रिय योजना आयोगले गर्ने कानुनी प्रावधान छ । साथै अर्थ मन्त्रालय, आन्तरिक लेखापरीक्षण कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय, प्रदेश स्तरीय निकाय, स्थानीय सरकारका निकायहरू पनि आ आफ्नो क्षेत्रमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा आबद्ध हुने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

योजनाको सफल कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा उपलब्धि प्राप्त गर्नका लागि कार्यान्वयनको उपयुक्त प्रबन्ध आवश्यक छ । योजनाको प्रभावकारिता योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा निर्भर रहन्छ । यस योजनालाई कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्नुको उद्देश्य यस योजनाले राखेका दीर्घकालिन सोच र उद्देश्यहरू पूरा भए वा भएनन् भनी तथ्यमा आधारित निष्कर्ष निकाल्नु हो । यस योजनाको कार्यान्वयन बाँसगढी नगरपालिकाले गर्ने छ भने अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि नगरपालिकाका सवै संयन्त्र परिचालन गरिनेछ । यस योजनाको सामान्य मूल्याङ्कन, प्रगति समीक्षा वार्षिक रूपमा गरिने छ भने आवधिक मूल्याङ्कन विभिन्न समयमा गरिने छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध नगरपालिका सम्पूर्ण संरचना परिचालन गरी गरिने छ । स्थानीय तहमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको अभ्यास नयाँ व्यवस्थालाई समेत आत्मसात गरी विज्ञ समूह मार्फत गरिने छ । योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका मुख्य चुनौतीहरूमा विज्ञ जनशक्ति र आर्थिक स्रोत अर्पाप्तता रहेका छन् । भने अवसरहरूमा सरोकारवालाहरूको योजनाप्रतिको अपनत्व रहनु, तीनै तहका सरकारहरूको शिक्षामा लगानी हुनु, शिक्षा विकासमा दातृ निकायको चासो रहनु आदि रहेका छन् ।

७.३ लक्ष्य

शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित भएको हुने ।

७.४ उद्देश्य

१. वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्ने ।
२. शिक्षा शाखाको क्षमता विकास गर्ने ।
३. आवश्यकता अनुसार कानून, मापदण्ड र निर्देशिका विकास गर्ने ।
४. एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, समीक्षा गर्ने र सुधार गर्ने ।
५. शिक्षण सिकाइमा आवश्यक सहयोग तथा अनुभव आदान प्रदानका लागि स्थानीय स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास तथा सञ्चालन गर्ने ।
६. विद्यालय तथा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूले योजना बनाई शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
७. प्रभावकारी तथा कुशल अनुगमन प्रणाली विकास गर्ने ।
८. नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बनाउने ।
९. योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने ।
१०. योजनाको लगानीदेखि प्रभाव तहसम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने ।

७.५ रणनीतिहरू

१. एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गरिनेछ ।
२. अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
३. शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरिनेछ ।
४. राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा तुलना गरिनेछ ।
५. योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गरिनेछ ।
६. परिमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गरिनेछ ।
८. कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।
९. सहभागितामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गरिनेछ ।
१०. कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गरिनेछ ।
११. पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

७.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने।

ख) प्रमुख नतिजा:

१. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापित हुने।
२. अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने।
३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने।
४. विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणका नतिजाका आधारमा सुधार गर्ने परिपाटी स्थापित हुने।
५. विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धि तथा प्रभावको आवधिक मूल्याङ्कन हुने।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	लक्ष्य १० वर्षे											जम्मा	कैफियत
			२०७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९		
१.	अनुगमन पद्धति विकास तथा कार्यान्वयन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
२.	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अनुगमन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
३.	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
४.	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
५.	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
६.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
७.	सरोकारवलाहरूको क्षमता विकास	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
८.	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
९.	विद्यालयको लेखा परीक्षण	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								
१०.	अध्ययन तथा अनुसन्धान	नगरपालिका र विद्यालय	✓	✓	✓	✓	✓								

परिच्छेद ८ : मुख्य उपलब्धि सूचकहरू

८.१ मुख्य कृयाकलाप र सूचकहरू

क्रस	शिक्षा योजनाको प्रारम्भिक विन्दुमा	राष्ट्रिय	प्रदेश	स्थानीय
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा			
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर %	८६.२		९९.५
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिइ कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालवालिका %	६८.७		७२
२	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८)			
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालवालिकाहरूको खुद प्रवेश दर %	९६.९		९९
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालवालिकाहरूको कूल प्रवेश दर %	१२१.९		१०८
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर %	९७.१		९८
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर %	११९.२		१०९
२.५	आधारभूत तह (कक्षा ५) मा खुद प्रवेश दर %	९८.३		९८
२.६	आधारभूत तह (कक्षा ५) मा कूल प्रवेश दर %	११३.०		१११
२.७	आधारभूत तह (कक्षा ५) सम्म टिकाउ दर %	९३.०		९७
२.८	आधारभूत तह (कक्षा ५) पूरा गर्ने दर %	८५.८		९५
२.९	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा भर्ना भएका ५ - ९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालवालिका %	२२.२		१७
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्नादरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क *	१.०६		१.०२
२.११	आधारभूत तह १-८ मा खुद भर्ना दर %	९३.४		९८.१
२.१२	आधारभूत तह १-८ मा कूल भर्नादर %	११०.४		१०५
२.१३	आधारभूत तह कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर %	७९.३		८९
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भइ कक्षा ८ पूरा गर्ने दर %	७२.७		८७
२.१५	आधारभूत तह कक्षा १-८ कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क *	१.०१		०.९७
२.१६	कक्षा ३ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ३ को आधारभूत वा तह २ हासिल भएका बालवालिकाको संख्या %	नेपाली	४३.५३	४५
		गणित	३७.२२	२७
२.१७	कक्षा ५ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ५ को आधारभूत तह हासिल भएका बालवालिकाको संख्या %	नेपाली	४५.००	५१
		गणित	२८.३	२६
		अङ्ग्रेजी		३८
		नेपाली	३९.००	३९
		गणित	२६.००	२३

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

२.१८	कक्षा ८ मा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेका कक्षा ८ को तह ३ हासिल भएका बालबालिकाको संख्या %	अङ्ग्रेजी	४३.८		४३
२.१९	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको संख्या %	आधारभूत (कक्षा १-५)	२.९		०.५
		आधारभूत (कक्षा १-८)	६.६		२.५
२.२०	आधारभूत तह कक्षा १-८ अध्यापनरत कूल शिक्षकमध्ये महिला शिक्षकको संख्या %		४३.७		४९

क्रस	शिक्षा योजनाको सुरुवाती बिन्दुमा	राष्ट्रिय	प्रदेश	स्थानीय
३ माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)				
३.१	माध्यमिक तह(कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर %	४७.६		५५
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर %	७१.४		८०
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (कक्षा ९-१२)	१.०२		१.०९
३.४	आधारभूत तहबाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर %	९७.५		९९
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर %	६०.३		८५
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर %	२४.०		५९
३.७	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ अध्यापनरत कूल शिक्षकमध्ये महिला शिक्षकको संख्या %	२०.६		१९
३.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमध्ये विज्ञान र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विषयमा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या %	विज्ञान		२
		प्राविधिक/ व्यावसायिक	१०.०	४.५
३.९	कक्षा १० का विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि (अङ्कमा)	नेपाली		
		गणित		
		विज्ञान		
		अङ्ग्रेजी		

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

४	जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा			
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्षभन्दा माथि) %	५८.०		८२
४.२	साक्षरता दर (६ वर्षभन्दा माथि) %	८२.०		९५
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) %	९२.०		९८
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्षभन्दा माथि) %	०.६५		०८.०
५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सीप विकास तालिम			
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति %	३१.०		८२
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा (कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि डिप्लोमा वा सो सरह) उत्तीर्ण जनशक्ति वार्षिक संख्या			३५
			छात्रा	
			छात्र	४४
६	सुशासन तथा व्यवस्थापन			
६.१	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा विद्यार्थी : शिक्षक अनुपात सामुदायिक विद्यालय	२४.१		२५
६.२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी : शिक्षक अनुपात सामुदायिक विद्यालय	३०.१		६५
६.३	आधारभूत तह (कक्षा ९-८) मा विद्यार्थी : शिक्षक अनुपात सामुदायिक विद्यालय	३३.१		४०
६.४	आधारभूत तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी : शिक्षक अनुपात सामुदायिक विद्यालय	४०.१		५८
६.५	आधारभूत तह (कक्षा ९-१२) मा विद्यार्थी : शिक्षक अनुपात सामुदायिक विद्यालय	४८.१		६५
७	उच्च शिक्षा			
७.१	उच्च शिक्षामा कूल भर्ना दर %	१२.०		
७.२	उच्च शिक्षामा महिला सहभागिता अनुपात %	०.९१		
७.३	प्राविधिक उच्च शिक्षामा विद्यार्थी भर्ना दर %	२४		
८	लगानी			
८.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट %	१०.६८		२२
८.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रतिविद्यार्थी सरकारी खर्च (रु हजारमा)	१८		५५
८.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा प्रतिविद्यार्थी सरकारी खर्च (रु हजारमा)	११		४५

८.२ कार्यक्रम नतिजा खाका (PRF) मा आधारित सूचकहरू

क्रस	नगर शिक्षा योजनाको सुरुवाती विन्दुमा	राष्ट्रिय	प्रदेश	स्थानीय
१	प्रारम्भिक बालविकास			
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर %	८६.२		९९.५
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्रको संख्या	३००३९		७१
१.३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकाहरूमध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका दर %			९९.५
१.४	तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेका प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा केन्द्र %			४५
१.५	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालविकास सबै मनोसामाजिक विकासका लागि उचित वातावरण पाएका बालबालिका %			५५
१.६	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा बालबालिका र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको अनुपात	२३.१		७५
१.७	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ता %	९५.७		९०
१.८	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा दिवा खाजा खेल तथा सिकाइ सामग्री सहितको अनुदान प्राप्त गर्ने बालबालिकाको संख्या (हजारमा)	५८०		०.१३००
२	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८)			
२.१	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा अध्ययनरत बालबालिकाहरूमध्ये आफ्नो मातृभाषा र विद्यालयमा शिक्षण सिकाइको माध्यम भाषा फरक भएका बालबालिकाको संख्या %			५२
२.२	मातृभाषामा पठनपाठन हुने विद्यालय (संख्या)	२८०		
२.३	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएका योग्यता प्राप्त शिक्षक %	९६.५		९९
२.४	आधारभूत तह(कक्षा १-५) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात			९९
२.५	आधारभूत तह(कक्षा १-५) मा समायोजित खुद भर्ना दर %	९८.१		९९
२.६	आधारभूत तह(कक्षा १-८) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात			२६.१
२.७	आधारभूत तह(कक्षा १-५) बाट सोही तहको कक्षा ६ मा ट्रान्जिसन दर %	९३.०		९८
२.८	आधारभूत तहको कक्षा ८ को कूल प्रवेश दर %	९३.५		१०९
२.९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) को समायोजित खुद भर्ना दर %	९७.५		९७
२.१०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा भर्ना भएका ५-१२ वर्ष उमेर समूहका भन्दा माथिका बालबालिका %	१७.०		८
२.११	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भइ कक्षा ८ पुग्ने छात्रा र छात्रको समता अनुपात	१.०१		०.९७

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

क्रस	नगर शिक्षा योजनाको प्रारम्भिक बिन्दुमा	राष्ट्रिय	प्रदेश	स्थानीय
३	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)			
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्यूनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षकहरु %	९६.०		९८
३.२	कक्षा १२ को अन्तिम परीक्षामा उत्तीर्ण छात्रा र छात्र दर %			
३.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात			४०.१
३.४	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा विद्यार्थी र तालिम प्राप्त शिक्षकको अनुपात			४५.१
३.५	हरेक प्रदेशमा संघीय सरकारको लगानीमा संचालित राष्ट्रिय विज्ञान माध्यमिक विद्यालय संख्या			१
४	जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा			
४.१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सीप (१५ वर्षभन्दा माथि) %	७१.७		६५.५
४.२	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता सीप (१५ वर्षभन्दा माथि महिला) %	६३.४		५९.२
४.३	युवा तथा प्रौढहरुले प्राप्त गरेको अनौपचारिक शिक्षाको समकक्षता निर्धारण दर %			०
४.४	अनौपचारिक शिक्षामा वार्षिक रुपमा युवा तथा प्रौढहरुको सहभागिता दर %			०
४.५	जीवनपर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइमा विश्वस्तरको नागरिक सम्बन्धी विषयको समायोजन			
५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सीप विकास तालिम			
५.१	हरेक स्थानीय तहमा कम्तीमा एउटा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक सामुदायिक विद्यालय संख्या	४८४		६
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा लामो अवधि तथा सीप विकास तालिम छोटो अवधि प्रदायक संस्था तथा केन्द्र संख्या	छोटो अवधि	११३१	
		लामोअवधि	६१८	
५.३	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सीप विकास तालिम छोटो अवधि प्राप्त गरी सीप परीक्षण उत्तीर्ण जनशक्ति वार्षिक संख्या	महिला		
		पुरुष		
५.४	इन्टरनेटको उपयोग गर्न सक्ने आर्थिक रुपले सक्रिय जनशक्ति	५८.०		७८
५.५	पूर्व सिकाइ तथा कार्य अनुभव स्व अध्ययन वा अनौपचारिक कार्यक्रमहरुबाट सिकेका ज्ञान सीप र क्षमताको सीप परीक्षणका आधारमा प्राप्त सीपको तह वा क्रेडिट जम्मा गरी प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा साधारण शिक्षामा प्रवेशका लागि आवेदन दिने प्राविधिक जनशक्ति			६०
५.६	कक्षा १२ उत्तीर्ण सरहको डिप्लोमा तथा प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषयको शिक्षा पूरा गरी श्रम बजारमा प्रवेश गरेका जनशक्ति (संख्या)			१०९
५.७	कक्षा १० पूरा गरी प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा उदाहरणका लागि डिप्लोमा तह प्रवेश गर्ने विद्यार्थी दर %			७
५.८	गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रमाण चिह्न प्राप्त गरी संचालनमा रहेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सीप विकास तालिम कार्यक्रमहरु %			
५.९	पूर्व सिकाइ अनुभवका आधारमा सीप परीक्षण भइ औपचारिक प्रमाणपत्र प्राप्त (Recognition of prior Learning) प्राविधिक जशक्ति (संख्या)	महिला		
		पुरुष		

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

क्रस	नगर शिक्षा योजनाको प्रारम्भिक बिन्दुमा	राष्ट्रिय	प्रदेश	स्थानीय
६	सुशासन तथा व्यवस्थापन			
६.१	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय %			५०%
६.२	न्यूनतम आवश्यक कुरा (Minimum Enabling Condition) पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालय %			५०%
६.३	न्यूनतम आवश्यक कुरा (Minimum Enabling Condition) पूरा गरेका माध्यमिक तहका विद्यालय %			३०%
६.४	न्यूनतम आवश्यक कुरा (Minimum Enabling Condition) पूरा गरेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालय %			३३%
६.५	नर्सिङ सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय			१
६.६	नर्सिङ सेवा तथा सुविधा पुगेका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सीप विकास तालिम प्रदायक शिक्षालयहरु %			०
६.७	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी %			७५%
६.८	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी %	२२.०		२०%
६.९	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा लामो अवधि तथा निरन्तर सीप विकास तालिम छोटा अवधि मा छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थी %	३६.०		१५%
६.१०	आधारभूत तहको विद्यालयमा नेतृत्व विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त प्रधानाध्यापक			१५
६.११	प्रचलित कानून बमोजिम प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्य नियुक्ति गर्ने माध्यमिक विद्यालय %			९५%
६.१२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालयमा नेतृत्व तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त प्राचार्य %			५०
६.१३	बालवालिकालाई आधारभूत जीवनोपयोगी सीप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने आधारभूत तहको विद्यालय %			१०
६.१४	बालवालिकालाई आधारभूत जीवनोपयोगी सीप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने माध्यमिक तहको विद्यालय %			१५
६.१५	बालवालिकालाई आधारभूत जीवनोपयोगी सीप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा प्रदायक शिक्षालय %			
६.१६	समता सूचकाङ्कका आधारमा राष्ट्रिय औषतभन्दा कम समता सूचकाङ्क भएका स्थानीय तहहरु			
६.१७	विद्युतको पहुँच पुगेको विद्यालय %	३४.७		९७।५%
६.१८	इन्टरनेटको सुविधा पुगेको विद्यालय %	१२.७		९५%
६.१९	खानेपानी शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा पहुँच पुगेको विद्यालय %	८५.९		७५%
६.२०	अपाङ्गमैत्री विद्यालय	१८०		४०%
६.२१	राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रममा मानव अधिकार दिगो विकास लैङ्गिक समानता जस्ता विषयवस्तुको समावेशीकरण भएको सुनिश्चितता			भएको
६.२२	एक वर्षमा सेवाबाट अवकास लिने शिक्षक (निवृत्त भएका समेत) दर	३.०		१ %
६.२३	गुणस्तर सुनिश्चितता र प्रत्यायन प्रणालीमा आवद्ध विद्यालय संख्या %			
६.२४	मुख्य विषयमा विद्युतीय पाठ्य सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या %			२
६.२५	स्थानीय र प्रदेश तहमा औद्योगिक प्रशिक्षार्थी (Apprenticeship) तथा कार्यस्थलको सिकाइ सम्बन्धी संचालन भएका कार्यक्रमको (संख्या)			
६.२६	राष्ट्रिय पेशागत सक्षमता मानक (National Occupational Competency Standard) का आधारमा सीपको क्रेडिट जम्मा गर्ने प्राविधिक जनशक्ति (संख्या)			

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना (२०८०।८१-२०८५।१०) बाँसगढी नगरपालिका, बर्दिया लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

६.२७	राष्ट्रिय योग्यताको प्रारूप अनुसार तयार पारिएको राष्ट्रिय पेशागत सक्षमता मानक का आधारमा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण भएका कार्यक्रम संख्या			
७	उच्च शिक्षा			
७.१	प्राविधिक उच्च शिक्षा प्रदायक संकाय संख्या			६
७.२	उच्च शिक्षामा उपलब्ध छात्रवृत्ति	३६.६		२०%
७.३	विज्ञान अध्ययन केन्द्रको स्थापना भएका प्रदेश संख्या			
७.४	विद्यार्थीहरूलाई आधारभूत जीवनोपयोगी सिप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने उच्च शिक्षा प्रदायक संस्था %			१
७.५	क्षेत्रीय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरबाट नेपाली विद्यार्थीका लागि प्राप्त छात्रवृत्ति (संख्या)	२८००		
८	शिक्षामा लगानी			
८.१	शिक्षामा कूल ग्राहस्थ उत्पादनको अंश			
८.२	सूत्रमा आधारित शिक्षामा लगानी			
८.३	आधारभूत तह कक्षा १-५ मा प्रति विद्यार्थी लागत			२८ हजार
८.४	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तालिम छोटो अवधि मा प्रशिक्षार्थी लागत रु			
८.५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा लामो अवधि मा प्रशिक्षार्थी लागत रु			
८.६	उच्च शिक्षा साधारण मा प्रतिविद्यार्थी लागत रु			२५ हजार
८.७	उच्च शिक्षा प्राविधिक मा प्रतिविद्यार्थी लागत रु			२ लाख
८.८	गुणस्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्राप्त क्याम्पस (संख्या)	७२		

सन्दर्भ सुची

नेपालको संविधान २०७२

नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालय (१५ जेठ २०७८) आ व २०७८/७९ को आय व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्य, सिंहदरबार, काठमाण्डौ, नेपाल ।

नेपाल सरकार , शिक्षा मन्त्रालय (२०७३), विद्यालय क्षेत्र विकास योजना वि.स.२०७३/३०७४-०७९/८० (नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालयबाट २०७३ साल कार्तिक ८ गते स्वीकृत , सिंहदरबार, काठमाण्डौ , नेपाल ।

नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय (२०७६), शैक्षिक सूचना २०७६, सिंहदरबार, काठमाण्डौ , नेपाल ।

नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय (२०७७), शिक्षा क्षेत्रको योजना ड्राफ्ट कपि सानोठिमी भक्तपुर ।

नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०७६) , राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६, सानोठिमी भक्तपुर ।

बाँसगढी नगरकार्यपालिकाको कार्यालय (२०७८), आर्थिक वर्ष २०७८/०८९ लगायत अन्य आर्थिक वर्षहरूका बजेट वक्तव्यहरू , बाँसगढी बर्दिया ।

बाँसगढी नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा (२०७८), पार्श्वचित्र २०७८, बाँसगढी बर्दिया ।

शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया सहजीकरण पुस्तिका २०७८ , प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम दोश्रो

बाँसगढी नगरपालिकाको प्रोफाइल २०७५

राष्ट्रिय जनगणना २०७८

विद्यालय क्षेत्र विकास योजना २०७३।७४-२०७९।८०

शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय शैक्षिक सूचना २०७८

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण मार्गदर्शन २०७९

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र २०७६ राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६

राष्ट्रिय आर्थिक आयव्यय २०७२ देखि २०८०

शिक्षाको सोचपत्र २०७९

बाँसगढी नगरपालिकाको पञ्चवर्षीय नगर शिक्षा योजना २०७७ -२०८२

बाँसगढी नगरपालिकाको नगर शिक्षा नीति २०७८

विद्यालयको अवस्था अध्ययन प्रतिवेदन २०७९।८०

बाँसगढी नगरपालिकाको नगर शिक्षा ऐन २०७५

विद्यालय संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४

शिक्षा ऐन २०२८ संशोधन सहित शिक्षा नियमावली २०५९ संशोधन सहित शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ संशोधन सहित

शिक्षाको पन्ध्रौ योजना २०७६।७७ २०८०।८१

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४

अनुसूचि १

१० वर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि गठन गरिएका उपसमितिहरु

१ भौतिक पूर्वाधार समिति तथा शिक्षक व्यवस्थापन

संयोजक श्री चन्द्र बहादुर शाही

सदस्य श्री बुद्धिमाया सार्की

सदस्य श्री बलराम पौडेल

सदस्य श्री ज्ञानेन्द्र पौडेल

सदस्य श्री खगेन्द्र बहादुर चन्द

२ गुणस्तरीय शिक्षा/समता/समावेशीकरण/स्थानीय पाठ्यक्रम/बालविवाह/लागूऔषध दुर्व्यसन

संयोजक श्री रामचन्द्र थारु

सदस्य श्री गोपाल वली

सदस्य सर्भिस शर्मा

सदस्य श्री फणिन्द्र प्रसाद ढुङ्गाना

सदस्य श्री यशोदा थापा

सदस्य श्री विर बहादुर चलाउने

३ स्रोत व्यवस्थापन तथा परिचालन

संयोजक श्री भद्र परियार

सदस्य श्री अर्जुन तिवारी

सदस्य श्री प्रभुनारायण चौधरी

सदस्य श्री डोलराज वली

४ योजना प्राथमिकीकरण एवम् बजेट व्यवस्थापन

संयोजक श्री अर्जुनकुमार खड्का

सदस्य श्री खडक बहादुर वली

सदस्य श्री ढाकाराम ढकाल

सदस्य श्री राममुरत यादव

सदस्य श्री गोपाल वली

सदस्य सर्भिस शर्मा